

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 5.

XVII.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Њег. Велич. Краља од 20. априла о. г. стављен је у пензију архимандрит *Фирмилијан*, ректор и професор Богословије.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ТИМОЧКЕ

Указом Њег. Велич. Краља од 8. априла о. г. постављени су: за члана тога суда свештеник *Милосав Милојковић*, члан коненсторије у пензији; — за писара прве класе свештеник *Милутин Јеленић*, писар друге класе у истом суду.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом Министровим постављени су:

у трећој београд. гимназији: *Д-р Карло Бадер* за бесплатног предавача, по његову пристанку, 6. априла о. г.;

у београдској Вишој Женској Школи: за хонор. наставницу цркв. певања и хоровају *Љубица Начићева*, кл. учитељица у истој школи, 27. апр. о. г.

Премештаји

Претписом Министровим премештене су:

у крагујевачку Вишу Женску Школу: *Босилјка Бурићева* и *Даринка Момировићева*, класне учитељице у београд. Вишој Женској Школи, 8. априла о. г., по потреби службе.

Разрешења

Претписом Министровим разрешени су:

у леековачкој нижој гимназији: предавач *Станислав Винички*, услед промене положаја, 3. маја ове године;

у Учитељској Школи: *Живко Шојорац*, секретар Министарства народне привреде, од дужности хонорарног предавача пољске привреде, 25. априла ове године;

у београд. Вишој Женској Школи: *Тоша Андрејевић*, учитељ III београд. гимназије, од дужности хонор. учитеља цркв. певања, 27. априла ове год.;

у крагујевачкој Вишој Женској Школи: *Ленка Степановићева*, помоћница, 4. априла ове године.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом Министровим постављени су:

у ваљевском округу: за стал. уч. I, III и IV р. осн. жен. шк. на Убу *Живана Срећковићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с исп., 8. апр. о. г.;

у крагујевачком округу: за стал. уч. I и II р. осн. шк. у Бањи *Драга Јовановићева*, пређ. заступ. учит. I апр. о. г.;

у крајинском округу: за стал. уч. осн. ж. шк. у В. Врбци *Катарина Вучковићка*, пређ. привр. учит., 21. апр. о. год.; — за стал. уч. I р. осн. м. шк. у Душановцу *Кузман Пивашевић*, пређ. привр. уч., 17. апр. о. г.; — за стал. уч. I и приправ. р. осн. шк. у Годубињу *Даница Деловићева*, пређ. уч. I. апр. о. г.;

у крушевачком округу: за заст. уч. III и IV р. осн. шк. у Врњцима *Драгутин Куглешкић*, ученик Вел. Школе, 5. апр. о. г.;

у моравском округу: за стал. уч. I р. осн. шк. у Бошњанима *Ангелина Видојковићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с исп., 6. апр. о. г.; — за стал. уч. II р. и 2. од. III р. осн. шк. у Милутовцу *Макрена Тошићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с исп., 19. априла о. г.; — за привр. уч. II р. 1. од., III и IV р. осн. шк. у Белој Води *Михаило Васић*, сврш. богослов, I. апр. о. год.;

у подринском округу: за заступ. уч. св. Шк. осн. шк. у Сленчевићу *Михаило Игошанић*, пређ. учител. 16. апр. о. г.;

у подунавском округу: за заступ. уч. I р. осн. шк. у Кораћници *Милева Благојевићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с исп., 1. апр. о. г.; — за заступ. уч. I и I. од. II р. осн. шк. у Стојнику *Десина Војиновићева*, сврш. учен. В. Жен. Школе, с исп., 1. апр. о. г.; — за заступ. уч. II р. осн. шк. у Лугавчини *Зорка Борђевићка*, пређ. уч., 1. апр. о. г.;

у рудничком округу: за стал. учит. I и II р. осн. шк. у Жежевици *Јелисавета Живковићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с исп., 8. апр. о. г.;

у ужичком округу: за заст. уч. IV р. осн. ж. шк. у Ужицу *Милева Нешкићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с исп., 19. апр. о. г.

Премештаји

Претписом Министровим премештени су:

у моравском округу: за уч. IV и III р. 2. одсљ. осн. ж. шк. у Параћину *Даринка Крстићева*, уч. I р. осн. шк. у Тлћевцу, окр. крушевачког, 4. апр. о. г., по молби;

у подунавском округу: за уч. II р. осн. шк. у Лугавчини *Јелисавета Исаковићева*, уч. осн. шк. у Врчину окр. истог, 1. апр. о. год., по потреби; — за уч. III и IV р. осн. шк. у Осинаоници *Драгомир Борђевић*, уч. II разр. осн. шк. у Лугавчини, истог окр. 4. апр. о. г., по молби;

у тимочком округу: за уч. II, III и IV р. осн. м. шк. у Ласову *Живојин Младеновић*, уч. сва 4 р. осн. м. шк. у Доњој Белој Реци, истог округа, 16. апр., о. г., по молби; — за уч. II и III р. осн. ж. шк. у Ласову *Анђелија Младеновићка*, уч. осн. ж. шк. у Доњој Белој Реци, ист. окр., 16. апр. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. осн. м. шк. у Доњој Белој Реци *Драгољуб Стевановић*, уч. II, III и IV. р. осн. шк. у Ласову, истог округа, 16. апр. о. г., по молби; — за уч. осн. ж. шк. у Доњој Белој Реци *Полексија Стевановићка*, уч. II и III р. осн. ж. шк. у Ласову, 16. апр. о. г., по молби.

Разрешења

Претписом Министровим разрешени су:

у моравском округу: *Данило Мишић*, уч. осн. шк. у Милутовцу, 13. апр. о. г.;

у подринском округу: *Светозар Д. Пантелић*, уч. осн. шк. у Сленчевићу, 16. апр. о. г.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ОДЛУКА

о испиту приправница за женски ручни рад, упућена Управитељи Више Жен. Школе у Београду.

Последњих година нагомилало се толико женскиња, које су положили пред комисијом испит из женског ручног рада, или се јављају као кандидати да им се одобри полагање тога испита, колико је савршено непотребно за подмирење потребе у просветној струци, на коју ови кандидати, јављајући се за полагање испита у тој школи, поглавито и аспиришу.

Како положај ових учитељица женског ручног рада у средњим школама није до сада стално уређен никаквим законом или прописом овога министарства, то се до сада за полагање овога испита примало свако лице без разбора и без икаквих квалификација. Отуда је и дошла ова нагомиланост у кандидатима, као и то, да су за учитељице женског ручног рада у средњим школама постављане и такве личности, које, сем положеног испита из женског рада и основнога школовања, нису имале никакво друго веће школовање, и по самоме стварном знању и писмености стајале су често пута ниже од самих ученица, које су оне имале да уче.

Желећи да подигнем ниво општег образовања ових учитељица и кандидата за женски ручни рад и да дам прилике да се могу спремити и компетовати доцније за места учитељица женског ручног рада у средњим заводима само таква лица, која ће по своме вишем образовању имати ауторитета код својих ученица, као и да сузбијем ову нагомиланост кандидата, који се јављају за полагање испита из женског ручног рада, чинећи тиме досаду и министарству и тој школи — одлучно сам за сада, да се за полагање испита из женског ручног рада у тој школи не може више примити ниједна женска, која није свршила Вишу Женску Школу.

Извештавате се о овоме ради знања и управљања.

ПБр. 8068.

13. априла 1896. г.

у Београду.

Министар
просв. и цркв. послова,
Љ. Ковачевић с. р.

УМРЛИ СУ:

Радивоје Вучерић, учитељ цртања у јагодин. п. гимназији, 20. априла о. г.; — *Ламбина Каликова*, учитељица осн. школе у Петровцу, 19. апр. о. г., у Београду; — *Марија Огњановићева*, уч. осн. шк. у Вратарници, окр. тимочког, 9. априла о. г.; —

Петар Марковић, учит. осн. шк. у Прахову, окр. крајинског, 16. априла о. г.; — *Милија Јаношевић*, уч. осн. шк. у Чајетини, окр. ужичког, 20. априла ове године; — *Лазар Кнежеввић*, учитељ основне школе у Краљеву, округа рудничког, 27. априла ове године.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА ГЛАВНОГА ПРОСВ. САВЕТА

САСТАНАК 655-ти

3. априла 1896. године у Београду.

Били су: *потпредседник* Жив. П. Симић; *редовни чланови*: д-р Драгутин Т. Мијушковић, Стев. Ловчевић, Димитрије С. Јовановић, Јевр. А. Илић, Димитрије Јосић, Момчило Иванић и Димитрије Довијанић; *ванредни чланови*: Милован Р. Маринковић, Богољуб Тирић, Љуб. Миљковић, Љуб. Јовановић, д-р Ђорђе С. Ђорђевић, Мијаило М. Станојевић и Јован Максимовић.

За пословођу М. И. Шеварлић.

I.

Прочитан је и примљен записник 654. састанка.

II.

Г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, — као референт по молби г. Милоша Красојевића, који је молио да се његову сину Ђорђу, ученику I разреда гимназије, да благодјењање из фонда пок. владике Вићентија — приметио је: да је у јануар-фебруарској свесци „Просветног Гласника“ на стр. 18. под XVII одштампана погрешно одлука Главног Просветног Савета, као да Ђорђе Красојевић, ученик I разреда гимназије, испуњава све услове за добијање благодјењања из фонда пок. владике Вићентија и да се према томе може примити за благодјејанца поменутог фонда. Међутим ова ствар није у Савету овако решена, пошто овај исти ученик нема услова за благодјејанца из поменутог фонда.

Главни Просветни Савет прима ову умесну примедбу г. Илића, као референта по овом предмету, и одлучује:

да се уредништву „Просветног Гласника“ достави исправка на ову погрешку, коју је пословођа саветски случајно у записник унео.

III.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. ов. мес., ПБр. 6897., којим је изволео јавити Савету, да је г. Димитрије Довијанић, директор и професор III београдске гимназије, указом од 1. ов. мес. постављен за редовног члана Главног Просветног Савета.

Главни Просветни Савета примио је ово к знању.

IV.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. ов. мес., ПБр. 6716., којим спроводи Савету на оцену молбу г-ђе Милеве Митићке, учитељице из Шапца, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе уваже у сталне.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу и документе проучити на о томе Савету реферовати.

V.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 3. ов. мес., ПБр. 6909., којим је спровео Савету на оцену рукопис „Хришћански Катихизис православне цркве за IV разред гимназије и реалке“ од г. Јеврема А. Илића, који га је понудио за школски уџбеник и који је прегледао и одобрио Његово Високопреосвештенство Митрополит г. Михаил.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Сима Томић и Светозар Никетић, професори, да овај рукопис прегледају и Савету реферују: може ли се он штампати о државном трошку и употребити као школски уџбеник у IV разреду средњих школа.

С овим је свршен овај састанак.

ШКОЛСКИ И ЦРКВЕНИ ЛЕТОПИС

ПРАВИЛА

друштва за подизање храма Св. Сави¹⁾

Чл. 1. Друштво за подизање храма Св. Сави оснива се са задањом, да оствари давнашњу жељу васколног **Српства подизањем велелепног храма на Врачару**, као месту на којем су спаљене свете мошти Божјег угодника и првог српског архијепископа и просветитеља.

Чл. 2. Ову своју патриотску задаћу отпочело је друштво тим, што је његов привремени Главни Одбор, за успомену триста-годишњице спаљивања мошти Св. Саве, **већ подигао на Врачару привремену црквицу**, која је 27. априла ове 1895. године освећена и која ће трајати, *док се не подигне велелепни храм, ради којег је и друштво основано.*²⁾

Чл. 3. Друштво ће свој задатак извршити:

1. Прилозима од Срба и Српкиња из свију српских крајева.
2. Помоћи од државе, округа, срезова, општина и новчаних завода.
3. Прилозима српских крајева.
4. Завештањима побожних и родољубивих хришћана.
5. Прилозима цркава и манастира.
6. Прилозима разних удружења и еснафа.
7. Прилозима при касама разних државних и општинских надлештава.
8. Приходима од предавања, представа, концерата, забава и других корисница за овај циљ.
9. Остатком чистога прихода од привремене црквице.
10. Интересом на капитал; и
11. Непредвиђеним приходима.

Чл. 4. Ко на име прилога упише већу суму, може је и поступно отплаћивати (месечно, тромесечно, полугодишње) у року од две године, а упис прилога траје, докле се год отпочето дело не сврши.

Чл. 5. Имена приложника објављиваће се путем штампе и тачно записивати у „Књигу приложника за подизање храма Св. Сави“, и сваком ће се приложнику дати признаница под бројем приложничке књиге. (Види чл. 25.).

¹⁾ Прештампано из „Срп. Новина“. Уреди.

²⁾ Мило нам је да можемо овом приликом јавити да су: Министарство Грађевина, Управа вар. Београда, Беогр. општина, споразумно узели у оцену утврђење ближега рејона Новом Храму Св. Сави, на Врачару, руковођени при том жељом: да храм има простора и за се, и за саборе народне и за просветно црквене установе.

Чл. 6. Сви прилози шаљу се у Београд главном благајнику друштва за подизање храма Св. Сави.

Прилоге ће купити и одређени чланови Главног Одбора у Београду — пододбори у унутрашњости — и повереници на страни. Они ће за то имати писмено овлашћење у Београду од председника Глав. Одбора, у унутрашњости од пододбора.

Поверенике на страни именоваше председник у споразуму са Главним Одбором.

Имена свију скупљача објавиће се у новинама.

Чл. 7. Кад благајници у унутрашњости прикупе суму од *двеста* динара, дужни су је послати главном благајнику, а овај чим прикупи суму од *стотина* динара, предаће је Управи Фондова на руковање. Главни је благајник уједно одговорни чувар свију новчаних докумената од свега примљеног, уложеног и издатог новца, и сваки повчани издатак мора бити оправдан пуноважним документом.

Чл. 10. Друштвом за подизање храма Св. Сави управља Главни Одбор, којем је седиште у Београду.

Главни Одбор састављају: председник, потпредседник, два благајника, од којих је један главни, три секретара, од којих је такође један главни, и педесет одборника.

Председник је Главног Одбора Митрополит Србије. Остали часници и одборници бирају се на годишњем збору између приложника, који су даривали најмање *тридесет* динара.

Чл. 11. Његово Високопреосвештенство Митрополит Госп. Михаил остаје председник док је жив.

Чл. 17. По главнијим местима у Србији установиће се пододбори друштва за подизање Храма Св. Сави.

Пододбор састављају председник, благајник, секретар и 4—6 одборника. Чланови пододбора могу бити само они, који су приложили најмање двадесет динара.

Пододбор је сталан, и кад се неко место упразни смрћу или иначе, пододбор ће се сам попуњити и о том Главни одбор известити.

Ну, кад у неком месту двадесет приложника затраже да се бира нов пододбор, или кад то Главни одбор нађе за потребно, председник пододбора дужан је сазвати месни скуп да се тај избор изврши. Бирање новог пододбора може бити само једном за годину.

Пододбор је дужан поднети Главном Одбору на крају сваке године извештај о своме раду.

Извршни одбор

Чл. 18. Да би главни одбор могао лакше вршити и друштвени задатак, изабраће између себе извршни одбор од 12 лица, који ће изабрати између себе председника, благајника и секретара.

Од ових чланова иступају коцком сваке године четворица, од којих двојица могу бити поново изабрани.

Извршном је одбору дужност:

1. да прима и извршује све одлуке, које му Главни одбор упути;
2. да прикупља прилоге;
3. да спрема предлоге за Главни одбор;
4. да се у опште стара да се друштвени циљ што пре и што боље оствари.

Извршни одбор подноси цео свој рад Главном одбору на одобрење.

Надзорни одбор

Чл. 21. Друштво за подизање храма Св. Сави врши надзор над радом и имовином својом преко надзорног одбора од тројице чланова, који не смеју бити у исти мах и чланови остала два одбора. Њих бира годишњи збор на годину дана унапред и то од приложника, који су даривали најмање десет динара. Председник је надзорном одбору најстарији по годинама.

Дужност је надзорном одбору:

- 1., да барем у четири месеца прегледа и контролише рад извршног одбора — по потреби и под одбора — и о том извести Главни одбор у првим седницама;
- 2., да у свако доба, кад нађе да треба, прегледа рачуне и рачунске књиге главног благајника, и ако се увери о неправилности, предложиће Главном одбору да смени благајника;
- 3., да на годишњем збору поднесе Главном Одбору годишњи извештај о раду и укупном новчаном стању друштвом. Тај ће се извештај предавати јавности.

Годишњи збор

Чл. 23. Приложници држе сваке године, у месецу јануару, годишњи збор. На томе збору имају право говора и решавања само они чланови, који су приложили најмање десет динара.

Годишњи збор бира на место одступелих чланова нове чланове у одборе, њему се подноси извештај о раду и стању друштва и тачни рачуни прихода и расхода, чита се извештај надзорног одбора и већа о предлозима, поднесеним Главном одбору на петнаест дана пре годишњег збора.

Збор може бити и ванредан, кад то Главни одбор нађе за потребно.

Позив на збор мора се објавити у главним листовима барем на 15 дана пре но што ће се држати.

Чл. 24. Први годишњи збор држаће се 27. априла 1896. године, а дотле ће вршити дужност Главног одбора садашњи привремени Главни одбор.

Председник ће у споразуму са привременим Главним одбором одредити по главним местима у Србији **поверенике**, који ће одмах почети скупљати прилоге, и чим се у коме месту накупи 15 прилагача, позваће их повереник на скуп, који ће изабрати пододбор према чл. 17.

Закључак

Чл. 25. Да би се потомству оставио видљив спомен о пожртвовању и родољубљу побожних приложника, установљава се књига: „Споменица приложника за подизање храма првом српском учитељу и просветитељу Св. Сави.“ Ова ће се књига вечно чувати у св. Храму и у њој ће се записивати:

1. Сваки који у једанпут приложи најмање десет динара.

2. Ко приложи од 300—600 дин., поред уписа у књигу добиће и захвалницу, коју ће одбор нарочито установити за тај циљ.

3. Оном лицу, које приложи више од 600 динара, поред уписа у књигу и издате захвалнице, биће име урезано златним словима на плочи, на видном месту у Храму.

4. Главни одбор постараће се преко свога председника да сви заслужни трудбеници око подизања ове свете задужбине добију одличје.

5. Свима умрлим приложницима овог св. Храма држаће се сваке године свечан помен у нарочити свечани дан, који ће одредити поглавар српске цркве.

Чл. 26. Пошто милошћу божјом и пожртвовањем целога српства и његових пријатеља буде подигнута ова света задужбина, Главни одбор положиће јаван рачун о целокупном раду свом.

На основу чл. 2. закона о уређењу министарства просвете и црквених послова, одобравам ова правила.

КЦБр. 1477.

31. децембра 1895. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Б. Ковачевић с. р.

ИЗВОД из извештаја управитеља основ

ОБРУГ	СРЕЗ	БРОЈНИ ПРЕГЛЕД							НИСУ УРЕДНО ДРЖАНЕ ОДБ. СЕДНИЦЕ ЗБОГ НЕУРЕДНОСТИ			
		ШКОЛА			УЧЕНИКА	ШКОЛЕ БОЈЕ НИСУ			ПРЕДС. ШК. ОДБ.	ЧЛАНОВА ШК. ОДБ.	ИЗ ДРУГИХ УЗРОКА	
		БОЈЕ РАДЕ	ЗАТВО- РЕНЕ	СВЕГА		РАДИЛЕ ЗБОГ ЗАРАЗЕ		ПО АНЕНЕ ИЗВЕШТАЈ				
					ШКОЛА	ДАНА						
ваљевски	БЕОГРАД	9	—	9	3087	—	—	—	—	—	—	
	НИШ	5	—	5	3023	—	—	—	—	—	—	
	Ваљево	1	—	1	481	—	—	—	—	—	—	
	срез колубарски . . .	12	—	12	505	2	23	3	—	—	—	
	» подгорски	11	—	11	812	4	66	1	1	—	—	
	» посавски	8	1	9	704	—	—	—	—	—	—	
	» тамнавски	11	1	12	603	—	—	1	1	—	—	
Свега	43	2	45	3105	6	89	5	2	—	—		
врањски	Врање	1	—	1	864	—	—	—	—	—	—	
	срез јабланички . . .	6	—	6	296	1	3	1	—	—	—	
	» десковачки	12	—	12	1381	—	—	4	—	—	—	
	» масурички	5	—	5	175	—	—	2	—	1	—	
	» пољанички	6	—	6	288	—	—	—	—	—	1	
	» пчињски	5	—	5	460	—	—	—	—	—	—	
Свега	35	—	35	3464	1	3	7	—	1	1		
крагујевачки	Крагујевац	3	—	3	1022	—	—	—	—	—	—	
	срез гружански	15	—	15	911	2	9	3	—	—	—	
	» јасенички	23	1	24	1459	—	—	2	—	—	1	
	» крагујевачки	10	—	10	762	—	—	—	—	—	1	
	» лепенички	19	—	19	1454	1	19	3	—	—	—	
Свега	70	1	71	5608	3	28	8	—	—	2		
крајински	Неготин	1	—	1	420	—	—	—	—	—	—	
	срез кључки	15	—	15	843	1	29	2	—	1	1	
	» крајински	41	—	41	2542	1	5	3	2	—	3	
	» поречки	8	—	8	466	1	3	1	—	—	—	
Свега	65	—	65	4271	3	37	6	2	1	4		
Крушевац	Крушевац	1	—	1	545	—	—	—	—	—	—	
	срез алексиначки . . .	9	—	9	488	1	3	1	—	—	1	
	» жупски	6	—	6	643	—	—	1	—	—	1	
	» моравски	7	—	7	614	—	—	1	—	—	—	
	» ражањски	9	—	9	639	—	—	1	—	—	—	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НИХ ШКОЛА ЗА МЕСЕЦ ФЕБРУАР 1896. ГОДИНЕ

ОДЛУКЕ ШКОЛСКОГ ОДБОРА НИСУ ИЗВРШЕНЕ	НАСТАВНИЦИ ОДСУСТВОВАЛИ ОД ДУЖНОСТИ					БИЛО ЈЕ СУКОВА НАСТАВНИКА		БРОЈ ШКОЛА КОЈЕ НИСУ ПРЕПЛАЋЕНЕ НА					КОЛИКО УЧЕНИКА НЕМАЈУ СВИХ УЧБЕНИКА
	СА ОДОВРЕЊЕМ			БЕЗ ОДОВРЕЊА	СВЕГА ДАНА	МЕЂУ СОВОМ	СА ДРУГИМ ЛИЦМА	ПРЕПЛАЋЕНЕ НА				НАБАВИЛЕ ПРЕПОРУЧЕНЕ КЊИГЕ	
	МИНИСТРОВИМ	ПРЕДС. ШКОЛ. ОДБ.	УПРАВИТЕЉА					КЊИЖ. ЗАДРГУ	ПРОВ. ГЛАСНИК	УЧИТ. ВЕСНИК	УЧИТЕЉ		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	257
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	119
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	—	—	—	—	—	—	—	3	3	5	5	5	14
4	1	—	—	—	14	—	—	7	6	8	6	8	—
5	1	1	—	—	28	—	—	2	3	3	3	4	47
4	—	—	—	—	—	—	—	6	5	6	6	7	126
16	2	1	—	—	42	—	—	18	17	22	20	24	187
—	1	4	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	—	—	—	—	—	—	3	3	4	3	4	114
2	1	—	—	—	20	—	—	7	6	7	6	7	133
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	3	547
1	—	—	—	—	—	—	—	3	4	5	4	5	125
—	—	1	1	1	15	—	—	3	1	4	4	4	140
5	2	5	1	1	49	—	—	17	15	22	18	23	1059
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	1	5	—	—	11	11	10	11	12	304
9	—	1	1	1	11	1	—	16	14	15	14	18	306
2	—	2	—	—	3	—	—	7	6	7	5	8	47
—	1	—	—	—	21	—	—	9	10	11	13	14	476
15	1	3	1	2	40	1	—	43	41	43	43	52	1133
—	—	—	2	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—
5	1	1	—	—	13	—	—	7	8	11	10	11	429
11	—	2	4	—	10	—	—	24	28	34	27	33	1073
2	2	—	—	1	44	—	—	4	3	5	5	5	30
18	3	3	6	1	73	—	—	35	39	50	42	49	1532
—	—	—	3	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	1	2	1	35	—	—	6	3	6	5	7	230
3	—	—	1	—	2	—	—	2	3	4	2	4	433
—	—	—	1	—	1	—	—	5	5	5	5	6	144
—	1	—	3	—	8	—	—	8	8	8	8	8	419

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ОКРУГ	СРЕЗ	БРОЈНИ ПРЕГЛЕД							НИСУ УРЕДНО ДРЖАНЕ ОДБ. СЕДНИЦЕ ЗБОГ НЕУРЕДНОСТИ			
		ШКОЛА			УЧЕНИКА	ШКОЛЕ КОЈЕ НИСУ			ПРЕС. ШК. ОДБ.	ЧЛАНОВА ШК. ОДБ.	ИЗ ДРУГИХ УЗРОКА	
		КОЈЕ РАДЕ	ЗАТВО- РЕНЕ	СВЕГА		РАДИЛЕ ЗБОГ ЗАРАЗЕ		ПОДНЕДЕ ИЗВЕШТАЈ				
		ШКОЛА	ДАНА									
крушевачки	срез расински	12	2	14	861	—	—	1	—	—	—	
	» третенички	9	1	10	866	1	4	2	—	—	—	
	Свега	53	3	56	4656	2	7	7	—	—	2	
моравски	Ђуприја	1	—	1	430	—	—	—	—	—	—	
	срез белички	9	—	9	971	—	—	2	—	—	—	
	» левачки	12	—	12	797	1	26	2	—	—	—	
	» параћински	10	—	10	962	3	85	2	—	—	—	
	» ресавски	20	—	20	1399	3	52	5	—	—	—	
	» темнићски	16	1	17	1431	—	—	2	—	—	—	
Свега	68	1	69	5990	7	163	13	—	—	—		
пиротски	Пирот	2	—	2	999	—	—	—	—	—	—	
	срез белоналапачки	5	1	6	346	—	—	—	—	—	—	
	» власотиначки	9	—	9	772	1	3	1	—	—	—	
	» лужнички	7	—	7	351	—	—	3	1	—	—	
	» нишавски	22	1	23	874	—	—	7	—	—	—	
Свега	45	2	47	3342	1	3	11	1	—	—		
подрински	Шабац	4	—	4	915	—	—	—	—	—	—	
	срез азбуковачки	6	—	6	437	2	32	1	—	—	—	
	» јадрански	14	—	14	1087	—	—	4	—	—	—	
	» маљвански	26	1	27	1623	—	—	7	—	—	—	
	» поцерски	19	1	20	1224	—	—	6	—	—	—	
	» рађевски	7	—	7	405	—	—	2	—	—	—	
Свега	76	2	78	5691	2	32	20	—	—	—		
подунавски	Смедерево	2	—	2	466	—	—	—	—	—	—	
	срез врачарски	10	3	13	356	2	8	2	—	2	—	
	» грочански	7	3	10	556	—	—	—	2	1	—	
	» јасенички	25	—	25	2428	8	105	3	—	1	—	
	» колубарски	12	1	13	706	1	11	2	—	1	—	
	» космајски	19	—	19	1285	—	—	2	—	—	1	
	» посавски	14	—	14	666	4	12	2	—	—	1	
	» смедеревски	20	—	20	1694	3	23	1	1	—	1	
Свега	109	7	116	8157	18	159	12	3	5	3		

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ОДЛУКЕ ШКОЛСКОГ ОДБОРА НИСУ ИЗВРШЕНЕ	НАСТАВНИЦИ ОДСУСТВОВАЛИ ОД ДУЖНОСТИ					БИЛО ЈЕ СУ-КОВА НАСТАВНИКА		БРОЈ ШКОЛА КОЈЕ НИСУ					КОЛИКО УЧЕНИКА НЕМАЈУ СВИХ УЧБЕОНКА
	СА ОДОВРЕЊЕМ			БЕЗ ОДОВРЕЊА	СВЕГА ДАНА	МЕРУ СОВОМ	СА ДРУГИМ ЛИЦИМА	ПРЕТПЛАЋЕНЕ НА				НАБАВИЛЕ ПРЕПОРУЧЕНЕ КЊИГЕ	
	МИНИ-СТРОВИМ	ПРЕДС. ШКОЛ. ОДБ.	УПРА-ВИ-ТЕЉА					КЊИЖ. ЗАДРУГА	ПРОСВ. ГЛАСНИК	УЧИТ. ВЕСНИК	УЧИТЕЉ		
4	1	3	3	—	—	—	—	9	7	8	10	12	270
3	—	—	—	—	14	—	—	5	6	7	7	7	598
15	2	4	13	1	68	—	—	35	32	38	37	44	2094
—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1	—	1	—	12	—	—	4	6	5	6	6	268
—	—	1	—	1	3	—	—	6	4	2	6	7	206
—	—	—	—	—	2	—	—	5	6	5	7	7	157
—	1	—	—	—	26	—	—	5	10	6	10	13	137
1	—	1	—	—	4	—	—	8	8	6	10	11	336
1	2	2	2	1	49	—	—	28	34	24	39	44	1104
—	2	—	—	—	59	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1	—	—	—	20	—	—	2	1	—	2	4	—
—	—	—	1	—	3	—	—	3	2	1	2	3	374
—	—	—	—	—	—	1	—	2	2	2	1	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—	11	6	8	9	11	436
—	3	—	1	—	82	1	—	18	11	11	14	21	810
—	—	1	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	4	4	4	—
3	—	1	—	—	3	—	—	7	8	8	6	8	321
2	—	—	1	—	2	—	—	15	12	14	13	15	405
2	—	—	—	—	—	—	—	10	7	11	9	11	35
2	—	—	—	—	—	—	—	4	3	5	4	5	50
9	—	2	2	—	9	—	—	38	34	42	36	43	811
1	—	—	3	1	36	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	1	—	—	1	—	—	4	4	6	4	6	31
1	1	—	1	—	32	—	—	5	3	6	4	5	56
9	1	3	2	—	22	1	—	20	16	20	19	21	1096
2	—	1	1	—	7	—	—	7	7	10	7	9	35
3	2	—	1	—	47	—	—	12	13	15	16	16	374
2	—	—	1	—	2	—	—	8	6	10	8	9	266
11	1	1	1	—	12	—	—	18	16	17	17	18	555
31	5	6	10	1	159	1	—	74	65	84	75	84	2413

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ОБРУГ	СРЕЗ	БРОЈНИ ПРЕГЛЕД							НИСУ УРЕДНО ДРЖАНЕ ОДБ. СЕДНИЦЕ ЗБОГ НЕУРЕДНОСТИ		
		ШКОЛА			УЧЕНИКА	ШКОЛЕ КОЈЕ НИСУ		ПОДНЕЛЕ ИЗВЕШТАЈ	ПРЕДС. ШК. ОДБ.	ЧЛАНОВА ШК. ОДБ.	ИЗ АРУГИХ УЗРОКА
		КОЈЕ РАДЕ	ЗАТВО- РЕНЕ	СВЕГА		РАДИЛЕ ЗБОГ ЗАРАЗЕ	ШКОЛА				
пожаревачки	Пожаревац	1	—	1	611	—	—	—	—	—	—
	срез голубачки	9	1	10	330	—	—	2	—	—	—
	» звишки	7	1	8	349	—	—	—	—	—	—
	» млавски	27	1	28	1421	1	4	4	—	—	—
	» моравски	11	—	11	1187	—	—	1	—	—	—
	» пожаревачки	26	—	26	1739	—	—	—	—	—	—
	» рамски	14	2	16	1050	—	—	—	—	—	—
	» хомољски	9	1	10	472	—	—	2	—	—	—
	Свега	104	6	110	7159	1	4	9	—	—	—
	руднички	Чачак	1	—	1	315	—	—	—	—	—
срез драгачевски		12	—	12	843	—	—	1	—	—	—
» жички		11	—	11	932	—	—	—	—	—	—
» качерски		7	—	7	327	—	—	2	—	—	—
» љубићки		9	—	9	588	—	—	—	2	—	—
» студенички		4	1	5	202	1	29	2	—	1	1
» таковски		9	1	10	703	—	—	1	1	—	—
» трнавски	6	1	7	461	—	—	—	—	—	—	
Свега	59	3	62	4371	1	29	6	3	1	1	
тимочки	Њажевац	1	—	1	419	—	—	—	—	—	—
	срез бањски	5	1	6	349	—	—	2	—	—	—
	» заглавски	12	—	12	939	1	29	1	—	—	—
	» сврљишки	5	1	6	303	—	—	—	—	—	—
Свега	23	2	25	2010	1	29	3	—	—	—	
топлички	Прокупље	1	—	1	481	—	—	—	—	—	—
	срез добрички	15	1	16	821	—	—	2	—	—	—
	» косанички	2	1	3	310	—	—	—	—	—	—
	» нишки	19	1	20	1185	—	—	—	—	—	—
	Свега	37	3	40	2797	—	—	2	—	—	—
	Ужице	1	—	1	513	—	—	—	—	—	—
	срез златиборски	5	—	5	288	—	—	—	—	—	—
	» моравски	8	—	8	703	1	2	—	—	—	1
	» пожешки	6	1	7	677	—	—	—	—	—	1
	» рачански	6	—	6	328	—	—	1	—	—	2

ОДЛУКЕ ШКОЛСКОГ ОБОРА НИСУ ИЗВРШЕНЕ	НАСТАВНИЦИ ОДСУСТВОВАЛИ ОД ДУЖНОСТИ					БИЛО ЈЕ СУКОБА НАСТАВНИКА		БРОЈ ШКОЛА КОЈЕ НИСУ ПРЕТПЛАЋЕНЕ НА					КОЛИКО УЧЕНИКА НЕМАЈУ СВИХ УЧБЕНИКА
	СА ОДОБРЕЊЕМ			БЕЗ ОДОБРЕЊА	СВЕГА ДАНА	МЕЂУ СОВОМ	СА ДРУГИМ ЛИЦИМА	ПРЕТПЛАЋЕНЕ НА				НАВАВИЛЕ ПРЕПОРУЧЕНЕ КЊИГЕ	
	МИНИСТРОВИМ	ПРЕДС. ШКОЛ. ОДБ.	УПРАВ. ТЕЉА					КЊИГ. ЗАДРГУ	ПРОСВ. ГЛАСНИК	УЧИТ. ВЕСНИК	УЧИТЕЉ		
—	1	—	—	—	19	—	—	—	—	—	—	—	27
—	—	1	—	—	1	—	—	3	2	3	3	3	—
1	1	1	—	—	27	—	—	6	4	3	6	6	213
2	1	2	2	1	40	—	—	9	13	5	12	16	202
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	3	4	638
1	1	—	4	—	21	—	—	8	15	10	16	19	195
—	—	—	2	—	4	—	—	3	8	5	8	9	128
1	—	—	—	—	—	—	—	3	3	5	5	5	111
5	4	4	8	1	112	—	—	33	46	35	53	62	1514
—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	1	—	—	1	—	—	8	7	9	8	8	308
3	1	1	1	—	18	—	—	7	7	7	7	7	101
3	—	—	—	—	—	—	—	5	4	5	5	5	200
4	1	1	1	2	15	—	1	9	8	9	9	9	252
—	—	1	—	—	6	—	—	1	1	2	1	2	40
4	1	—	1	—	20	—	—	8	5	6	6	7	430
—	—	—	—	—	—	—	—	4	5	6	4	6	2
15	3	4	4	2	41	—	1	42	37	44	40	44	1333
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—
1	—	—	—	1	3	—	—	2	2	5	3	5	112
—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	4	2	3	58
1	—	—	—	1	3	—	—	4	5	10	5	9	170
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	392
—	—	1	—	—	1	—	—	10	8	10	10	11	233
—	1	—	—	—	6	—	—	2	1	1	1	2	93
—	—	1	—	—	2	—	—	11	12	15	14	15	115
—	1	2	—	—	9	—	—	24	21	26	25	29	833
1	—	—	3	—	8	—	—	—	1	1	—	—	—
1	—	—	—	—	—	—	—	3	4	4	4	5	106
3	—	—	—	—	—	—	—	6	6	7	7	7	276
2	—	—	1	—	3	—	1	5	4	5	5	5	327
—	—	1	1	—	2	—	—	3	1	3	2	4	34

ОКРУГ	СРЕЗ	БРОЈНИ ПРЕГЛЕД							НИСУ УРЕДНО ДРЖАНЕ ОДБ. СЕДНИЦЕ ЗБОГ НЕУРЕДНОСТИ			
		ШКОЛА			УЧЕНИКА	ШКОЛЕ КОЈЕ НИСУ			ПРЕДС. ШК. ОДБ.	ЧЛАНОВА ШК. ОДБ.	ИЗ ДРУГИХ УЗРОКА	
		КОЈЕ РАДЕ	ЗАТВО- РЕНЕ	СВЕГА		РАДИЛЕ ЗБОГ ЗАРАЗЕ		ПОДНЕЛЕ ИЗВЕШТАЈ				
					ШКОЛА	ДАНА						
ужички	срез ужички	5	—	5	485	1	8	—	—	—	—	
	» црногорски	4	—	4	233	—	—	1	—	—	—	
	Свега	35	1	36	3227	2	10	2	—	—	4	
црноречки	Зајечар	1	—	1	484	—	—	—	—	—	—	
	срез бољевачки	16	—	16	1317	—	—	4	—	—	—	
	» зајечарски	23	—	23	2226	—	—	—	—	—	—	
	Свега	40	—	40	4027	—	—	4	—	—	—	

ОПШТИ

Београд	9	—	9	3087	—	—	—	—	—	—	—
Ниш	5	—	5	3023	—	—	—	—	—	—	—
Ваљевски	43	2	45	3105	6	89	5	2	—	—	—
Врањски	35	—	35	3464	1	3	7	—	1	1	—
Крагујевачки	70	1	71	5608	3	28	8	—	—	—	2
Крајински	65	—	65	4271	3	37	6	2	1	4	—
Крушевачки	53	3	56	4656	2	7	7	—	—	—	2
Моравски	68	1	69	5990	7	163	13	—	—	—	—
Пиротски	45	2	47	3342	1	3	11	1	—	—	—
Подрински	76	2	78	5691	2	32	20	—	—	—	—
Подунавски	109	7	116	8157	18	159	12	3	5	3	—
Пожаревачки	104	6	110	7159	1	4	9	—	—	—	—
Руднички	59	3	62	4371	1	29	6	3	1	1	—
Тимочки	23	2	25	2010	1	29	3	—	—	—	—
Топлички	37	3	40	2797	—	—	2	—	—	—	—
Ужички	35	1	36	3227	2	10	2	—	—	—	4
Црноречки	40	—	40	4027	—	—	4	—	—	—	—
Свега	876	33	909	73985	48	593	115	11	8	17	—

У Краљевини Србији

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ОДЛУКЕ ШКОЛСКОГ ОДВОРА НИСУ ИЗВРШЕНЕ	НАСТАВНИЦИ ОДСУСТВОВАЛИ ОД ДУЖНОСТИ					БИЛО ЈЕ СУКОБА НАСТАВНИКА	БРОЈ ШКОЛА КОЈЕ НИСУ					КОЛИКО УЧЕНИКА НЕМАЈУ СВИХ УЦБЕНИКА	
	СА ОДОБРЕЊЕМ			БЕЗ ОДОБРЕЊА	СВЕГА ДАНА		ПРЕТПЛАЋЕНЕ НА						
	МИНИСТРОВИМ	ПРЕДС. ШКОЛ. ОДБ.	УПРАВИТЕЉА				КВИЈЕ. ЗАДРУГУ	ПРОС. ГЛАСНИК	УЧИТ. БЕСНИК	УЧИТЕЉ	НАБАВИЛЕ ПРЕПОРУЧЕНЕ КВИТЕ		
1	1	—	—	—	25	—	—	3	3	5	4	5	167
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	39
8	1	1	5	—	38	—	1	21	19	25	22	28	949
—	2	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	201
1	2	1	—	—	34	—	—	3	4	10	6	10	520
4	1	1	1	—	18	—	—	10	13	17	16	21	281
5	5	2	1	—	92	—	—	13	17	27	22	31	1002

ПРЕГЛЕД

—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	257
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	119
16	2	1	—	—	42	—	—	18	17	22	20	24	187	
5	2	5	1	1	49	—	—	17	15	22	18	23	1059	
15	1	3	1	2	40	1	—	43	41	43	43	52	1133	
18	3	3	6	1	73	—	—	35	39	50	42	49	1532	
15	2	4	13	1	68	—	—	35	32	38	37	44	2094	
1	2	2	2	1	49	—	—	28	34	24	39	44	1104	
—	3	—	1	—	82	1	—	18	11	11	14	21	810	
9	—	2	2	—	9	—	—	38	34	42	36	43	811	
31	5	6	10	1	¹ 59	1	—	74	65	84	75	84	2413	
5	4	4	8	1	¹ 12	—	—	33	46	35	53	62	1514	
15	3	4	4	2	41	—	1	42	37	44	40	44	1333	
1	—	—	—	1	3	—	—	4	5	10	5	9	170	
—	1	2	—	—	9	—	—	24	21	26	25	29	833	
8	1	1	5	—	38	—	1	21	19	25	22	28	949	
5	5	2	1	—	92	—	—	13	17	27	22	31	1002	
144	34	39	54	11	866	3	2	443	434	503	491	587	17320	

ПРОФЕСОРСКИ ИСПИТИ

У току 1895. г. положили су професор. испит ови приправници:

1. **Сретен М. Аџић**, предавач нишке Учитељске Школе, 8.—9., 15. и 19. маја, из *психологије с логиком и педагогије с методиком и немачког језика с литературом*. У комисији су били: Св. Вуловић, као председник; д-р В. Бакић, д-р Љ. Недић, Богд. Поповић и Мих. Валтровић као чланови. *Домаћа тема*: Како утичу примери на морално васпитавање; како савети и поуке; како предавања из религије, историје и књижевности, а како лектира. Добио је већином гласова оцену: *одличан*.

2. **Илија Н. Ђукановић**, предавач ваљевске гимназије, 14.—15., 18.—19. априла, из *ниже и више математике с науртном геометријом и геометријским цртањем и француског језика*. У комисији су били: Мил. Капетановић, као председник, д-р Богд. Гавриловић, Љуб. Стојановић, Богд. Поповић и д-р Мих. Петровић, као чланови. *Домаћа тема*: О жижиним особинама елипсе, хиперболе и параболе. Добио је већином гласова оцену: *одличан*.

3. **Михаило Ј. Ђорђевић**, предавач ваљевске гимназије, 8.—10., 16. маја, из *историје опште с литературом и историје српскога народа са земљописом и немачког језика*. У комисији су били: Свет. Вуловић, као председник, Љуб. Ковачевић, Мих. Валтровић, Јов. Ђорђевић и д-р Драг. Т. Мијушковић, као чланови. *Домаћа тема*: Главни моменти у историји источног питања у XIX веку. Добио је већином гласова оцену *одличан*.

4. **Срећко А. Милетић**, предавач крушевачке гимназије, 21.—22., 25. априла, из *упоредног земљописа, опште историје с литературом и немачког језика*. У комисији су били: Љуб. Ковачевић, као председник, д-р Богд. Гавриловић, Б. Прокић, Љ. Стојановић и д-р Јов. Цвијић, као чланови. *Домаћа тема*: Опис словенске Крајине, Штирске и Корупске у орографском, хидрографском и етнографском погледу. Народна материјална и духовна култура, етничке особине, обласно државно уређење, статистички податци. Добио је већином гласова оцену *одличан*.

5. **Лука Зрнић**, предавач пожаревачке гимназије, 8.—10., 16. маја, из *опште историје с литературом, историје српскога народа са земљописом и француског језика*. У комисији су били: Свет. Вуловић, као председник, Јов. Ђорђевић, Љуб. Ковачевић, д-р Д. Милутиновић и Богд. Поповић, као чланови. *Домаћа тема*: Историјски развитак преласка републиканске форме у империју римску, и борбе око тога. Добио је једногласно оцену *добар*.

6. **Александар Крстић**, предавач пожаревачке гимназије 25.—26., 28.—29. априла из *хемије, хе-*

мијске технологије, минералологије с геологијом и немачког језика. У комисији су били: Јов. Жукјовић, као председник, Сава Урошевић, д-р Марко Т. Лeko, Љуб. Стојановић и Богд. Поповић, као чланови. *Домаћа тема*: Постапак минерала у природи и њихова вештачка репродукција. Добио је већином гласова оцену *добар*.

7. **Максим Трпковић**, предавач београдске реалке, 24., 26., 29. априла, из *физике, механике с космографијом и француског језика*. У комисији су били: М. Недељковић, као председник, Стев. Јакшић, Миј. Ђирић, Љуб. Стојановић и д-р С. Марковић, као чланови. *Домаћа тема*: Одредба даљина небесних тела. Ранија и новија мерења и главни резултати за сунчани систем и звездани свет. Добио је већином гласова оцену *одличан*.

8. **Владимир Т. Спасојевић**, секретар Велике Школе, 17.—18., 20. априла, из *историје опште, упоредног земљописа и француског језика*. У комисији су били: Љуб. Ковачевић, као председник, Љуб. Стојановић, Б. Прокић, д-р Ј. Цвијић и Богд. Поповић, као чланови. *Домаћа тема*: Историјски развитак преласка републиканске форме у империју римску и борба око тога. Добио је једногласно оцену *добар*.

9. **Никола Теофановић**, предавач ужичке реалке, 27., 29., 31. маја, 1. јуна, из *математике и физике и немачког језика*. У комисији су били: Св. Вуловић, као председник, Ђ. Стапојевић, д-р С. Марковић, д-р М. Петровић и д-р Ђ. Петковић, као чланови. *Домаћа тема*: О жижиним особинама елипсе, хиперболе и параболе. Добио је једногласно оцену *добар*.

10. **Јован Ђорђевић**, предавач параћинске и гимназије, 21.—22., 24. априла, из *историје српскога народа са земљописом и упоредног земљописа и немачког језика*. У комисији су били: Љуб. Ковачевић, као председник, Љуб. Стојановић, Мих. Валтровић, Бож. Прокић и д-р Јов. Цвијић, као чланови. *Домаћа тема*: Одношаји између Босне и Угарске од 1322. год. до пропасти босанског краљевства. Добио је једногласно оцену *добар*.

11. **Стеван П. Нешић**, предавач у оставци, 8.—9., 17., 19. маја, из *српског и старо-словенског језика с литературом, историје српскога народа са земљописом и француског језика*. У комисији су били: Свет. Вуловић, као председник, Љуб. Ковачевић, д-р Д. Мијушковић, Љуб. Стојановић и Ст. Јакшић, као чланови. *Домаћа тема*: Новија српска драматика од 1780. до 1880. оригинална с погледом на преводну. Добио је већином гласова оцену *добар*.

12. **Васа Т. Даниловић**, предавач широтске гимназије, 8.—9., 12., 16. маја, из *историје српскога народа са земљописом и опште историје с литературом и француског језика*. У комисији су били: Свет. Ву-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ловић, као председник, Јов. Ђорђевић, Љуб. Ковачевић, д-р Д. Милутиновић и Богд. Поповић, као чланови. *Домаћа тема*: Правителствујући Совет. Добио је једногласно оцену *добар*.

13. **Гаја Илић**, предавач пожаревачке гимназије, 8.—9., 12., 16. маја, из историје српскога народа са земљописом, српскога и старо-словенскога језика с литературом и францускога језика. У комисији су били: Свет. Вуловић, као председник, Љ. Ковачевић, д-р Д. Мијушковић, Љуб. Стојановић, Ст. Јакшић, као чланови. *Домаћа тема*: Историја Српскога Савета од 1805. до 1868. године. Добио је једногласно оцену *добар*.

14. **Јаша М. Продановић**, предавач широтске гимназије, 8.—9., 15., 19. маја, из психологије с логиком, педагогије с методиком, историје српскога народа са земљописом и францускога језика. У комисији су били: Свет. Вуловић, као председник, д-р В. Бакић, Љуб. Ковачевић, д-р Љуб. Недић и Богд. Поповић, као чланови. *Домаћа тема*: О вољи. Добио је оцену већином гласова *одличан*.

15. **Павле С. Павловић**, предавач II београдске гимназије 24.—25., 27.—28. априла, из зоологије с антропологијом с обзиром на дијететику, ботанике с анатомијом и физиологијом и француског језика. У комисији су били: д-р Мил. Јовановић-Батут, као председник, д-р В. Ж. Ђорђевић, Љуб. Стојановић, Ст. Јакшић и д-р Мих. Петровић, као чланови. *Домаћа тема*: Структура, плођење и развиће гимносперама, њихово место у систематској ботаници. Добио је једногласно оцену *добар*.

16. **Риста Стојановић**, предавач књажевачке и гимназије, 21.—22., 24. априла, из историје српскога народа са земљописом, упоредног земљописа и францускога језика. У комисији су били: Љуб. Ковачевић, као председник, Љуб. Стојановић, Бож. Прокић, д-р Мих. Петровић и д-р Јов. Цвијић, као чланови. *Домаћа тема*: Историја Српскога Савета од 1805.—1868. године. Добио је већином гласова оцену *добар*.

17. **Милан М. Томић**, предавач чачанске гимназије, 24.—25., 27., 29. априла, из зоологије с антропологијом с обзиром на дијететику, ботанике с анатомијом и физиологијом и немачког језика. У комисији су били: д-р Мил. Јовановић-Батут, као председник, д-р Богд. Гавриловић, д-р Ђ. Јовановић, Љуб. Стојановић и Ст. Јакшић, као чланови. *Домаћа тема*: Структура, плођење и развиће гимносперама, њихово место у систематској ботаници. Добио је једногласно оцену *добар*.

18. **Манојло Смиљанић**, предавач шабачке гимназије, 21., 23., 28., 30. октобра, из историје српскога народа са земљописом, упоредног земљописа и францускога језика. У комисији су били: П. Срећковић, као председник, Бож. Прокић, д-р Јов. Цви-

јић, Љуб. Стојановић и Богд. Поповић, као чланови. *Домаћа тема*: Издавање и критички преглед метода за одредбу средње висине. Добио је једногласно оцену *добар*.

ИЗВЕШТАЈ

о стању фонда сиром. ученика шабачких основних школа на дан 31. децембра 1895. године

I Благајница

а) Примање:	
од кирије	6136.— дин.
„ штедње за исплату управе	12385.25 „
Отплата по обвези	900.— „
Од купона са акција Нар. Банке	85.65 „
„ „ „ 2% држ. обвезн.	20.25 „
„ наплаћене две облигације	2040.— „
„ интер. по облигацијама, строшк.	793.55 „
„ „ „ поравнању	300.— „
„ ситног прихода	41.75 „
	Свега: 22702.45 „

б) издавање:	
Интерес Управе Фондова за „Зелени Венац“	11458.25 дин.
На таксе тужених облигација	929.30 „
Шабач. Штедионици на приплод	3096.10 „
Издатци по признаницама	7022.80 „
	Свега: 22506.45 „

Кад се од примања одбије издавање, остаје готовине улагајници **196.— дин.**

II Хартије од вредности

5 акција Народне Банке	631.— дин.
5 2% држ. дутр. обвезница	460.— „
2 бона „ „ „	1000.— „
11 дуванских лозова	110.— „
Обвеза	1660.70 „
5 облигација	21000.— „
Поравнање	7200.— „
Интерес на дугу	3888.85 „
	Свега: 35950.55 „

III Преглед целокупног стања

у готову новцу	196.— дин.
На штедњи код Шаб. Штедионице	7729.10 „
Хартије од вредности (в. под II)	35950.55 „
У непокретностима, по процени, свега у вредности	100000.— „
	Укупно: 143.875.65 дин.

31. децембра 1895. год.
у Шапцу.

Председник,
Ј. Ж. Јовановић с. р.

Благајник,
Рајко Ј. Врачарић с. р.

чланови управе:

Проф. **Ђорђе Кока** с. р.
Драг. С. Петровић с. р.
Р. Ђ. Јовановић с. р.
Б. Петровић с. р.
Јеврем С. Јовановић с. р.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Статистика испита зрелости за 1888.—1889. годину. —

I. Гимназије. —

Име школе Nom d' l' école	Број приправника Nombre des candidats	Број ученика, који су имали Nombre des élèves qui ont eu :										Број ученика у Србији, у округу Nombre des élèves nés en Serbie dans le département de :																	
		Година — ans										у Београду — Belgrade Ваљевском — Valjevo Бравском — Vraginé Крагујевачком — Kragouïevatz Крајинском — Kraïna Крушевачком — Krouchévatz Моравском — Morava Пиротском — Pirote Подрињском — Podrigné Подунавском — Podunavlye Пољаревачком — Pojarevatz Рудничком — Roudnik Тимочком — Timok Топличком — Toplitza Ужичком — Oujitzé Цриречком — Tzrna Reka Свега — Total																	
		17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	Свега Total	у Београду — Belgrade	Ваљевском — Valjevo	Бравском — Vraginé	Крагујевачком — Kragouïevatz	Крајинском — Kraïna	Крушевачком — Krouchévatz	Моравском — Morava	Пиротском — Pirote	Подрињском — Podrigné	Подунавском — Podunavlye	Пољаревачком — Pojarevatz	Рудничком — Roudnik	Тимочком — Timok	Топличком — Toplitza	Ужичком — Oujitzé	Цриречком — Tzrna Reka	Свега — Total
I беогр. гимн. — I Gymn. de Belgrade	35	7	8	8	6	1	3	2	—	—	—	35	9	3	—	1	1	5	3	—	2	3	3	—	—	—	1	—	31
II беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	34	10	10	6	3	3	—	1	—	—	1	34	9	1	1	5	3	1	—	3	1	3	2	1	—	1	—	31	
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaiéchar	14	—	3	2	2	4	1	2	—	—	—	14	—	—	1	—	1	2	2	—	—	—	—	4	—	—	3	13	
Нишка гимн. — Gymnase de Nich	18	3	2	5	5	2	1	—	—	—	—	18	—	1	4	—	7	—	—	1	—	4	1	—	—	—	—	18	
Краг. гимн. — Gymnase de Kragouïevatz	34	5	9	9	5	3	1	1	—	1	—	34	1	—	1	6	—	2	4	—	2	2	—	14	—	—	1	—	33
Све гимн. — Tous les gymnases	135	25	32	21	21	13	6	6	—	1	—	135	19	5	7	12	5	17	9	—	8	6	10	17	5	—	3	3	126

Гимназије — Gymnases	Број ученика по оценама — Nombre																	
	Из језика —																	
	српског — serbe								Француског —									
	писменом — par écrit								ушном — de vive voix									
Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средње оцене Note moyenne	Општа оцена Note général	На испиту —							
											писменом — par écrit				ушном — de vive voix			
Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средње оцене Note moyenne	Општа оцена Note général	Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne			
I беогр. гимн. — I Gymn. de Belgrade	2	14	12	6	3-3	5	12	12	4	3-6	3-4	—	6	11	4	3-1		
II беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3-6	—	—	—	—	—	—		
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaiéchar	2	9	3	—	4-0	2	3	7	2	3-4	3-6	1	5	4	1	3-6		
Нишка гимн. — Gymnase de Nich	1	7	8	2	3-4	5	3	9	1	3-4	3-4	3	5	3	3	3-6		
Краг. гимн. — Gymnase de Kragouïevatz	1	10	19	3	3-3	4	17	10	2	3-7	3-5	2	7	13	1	3-4		
Све гимн. — Tous les gymnases	6	40	42	11	3-4	16	35	38	9	3-6	3-5	6	13	31	9	3-3		

Statistique de l' examen de maturité pour l' année 1888—1889

Gymnases

Број ученика рођених на страни Nombre d' élèves nés à l'étranger à					Рођених у Србији no — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни no — Nés à l'étranger dans les			Укупне рођених no — Nés en général dans les			Број ученика од родитеља : Nombre d' élèves dont les parents ont été									
Црној Гори Monténégro	Босни — Bosnie	Старој Србији Ancienne Serbie	Аустрији Autriche-Hongrie	Свеча — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свеча — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свеча — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свеча — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновника — Employés	Наставника — Professeurs	Тргована — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Слугу — Domestiques	Другог занимања D'autre profession	Свеча — Total	
1	1	—	2	4	26	5	31	1	3	4	27	8	35	2	8	—	10	5	7	2	1	35	
1	—	1	1	3	25	6	31	2	1	3	27	7	34	2	9	2	12	3	5	1	—	34	
—	1	—	—	1	6	7	13	—	1	1	6	8	14	1	—	—	6	—	6	—	1	14	
—	—	—	—	—	16	2	18	—	—	—	16	2	18	2	4	—	2	6	2	—	2	18	
—	1	—	—	1	22	11	33	1	—	1	23	11	34	2	4	1	11	1	8	1	6	34	
2	3	1	3	9	95	31	126	4	5	9	99	36	135	9	25	3	41	15	28	4	10	135	

Nombre d' élèves d' apres les notes obtenues

De la langue :

Française

Немачког — Allemande

Латинског — Latine

à l'examen

Усменом — De vive voix					Писменом — Par écrit					Усменом — De vive voix					Писменом — Par écrit					Усменом — De vive voix							
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale
5	6	10	—	3·8	3·4	3	3	7	—	3·7	3	6	3	1	3·8	3·8	3	12	19	—	3·6	8	11	12	1	3·8	3·7
—	—	—	—	—	3·4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3·2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3·8
1	5	5	—	3·6	3·6	1	—	2	—	3·7	1	2	—	—	4·3	4·0	—	5	9	—	3·4	2	6	6	—	3·7	3·5
4	5	5	—	4·0	3·8	—	2	2	—	3·5	—	1	3	—	3·3	3·4	3	7	6	2	3·6	5	8	5	—	4·0	3·8
3	7	12	1	4·0	3·5	1	5	3	1	3·6	4	4	2	—	4·2	4·0	4	14	9	6	3·5	7	6	18	2	3·5	3·5
13	23	32	1	3·7	3·5	5	10	14	1	3·4	8	13	8	1	4·2	4·0	10	38	43	8	3·5	22	31	41	3	3·7	3·6

Број ученика по оценама из — Nombre d'élèves d'après les notes obtenues de

	Математике — Mathématique										Физике — Physique										Историје и географије — Histoire et géographie										Природне историје — Histoire naturelle																			
	Писменом — Par écrit										Усменом — De vive voix										Усменом — De vive voix										Усменом — De vive voix										Усменом — De vive voix									
	Одличних	Врло добрих	Добрих	Бона	Слабих	Средња оцена	Одличних	Врло добрих	Добрих	Бона	Слабих	Средња оцена	Одличних	Врло добрих	Добрих	Бона	Слабих	Средња оцена	Одличних	Врло добрих	Добрих	Бона	Слабих	Средња оцена	Одличних	Врло добрих	Добрих	Бона	Слабих	Средња оцена	Одличних	Врло добрих	Добрих	Бона	Слабих	Средња оцена														
Гимназије — Gymnases	7	5	14	8	33	36	34	5	12	15	—	37	9	7	16	—	38	10	12	10	1	40	35	35	35	34	36	36	36	37	37	37	36	36	36															
I. беогр. гимн. — I Gymn. de Belgrade	—	—	—	—	—	—	34	2	7	11	8	31	8	6	8	6	36	2	6	14	5	32	35	35	34	36	36	36	37	37	37	36	36	36	36															
II. беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	—	—	—	—	—	—	34	2	7	11	8	31	8	6	8	6	36	2	6	14	5	32	35	35	34	36	36	36	37	37	37	36	36	36	36	36														
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaičchar	—	2	5	7	26	34	30	2	3	6	3	33	2	5	6	1	36	—	6	8	—	34	34	34	34	36	36	36	37	37	37	36	36	36	36	36														
Краг. гимн. — Gymnase de Kragouievatz	6	3	7	2	37	38	37	3	10	5	—	40	4	6	6	2	37	5	4	9	—	34	36	36	36	36	36	37	37	37	36	36	36	36	36	36														
Нишка гимн. — Gymnase de Niche	4	10	14	6	34	38	36	3	14	13	—	37	11	7	13	—	40	1	12	17	1	34	37	37	37	36	36	37	37	37	36	36	36	36	36	36														
Све гимн. — Tous les gymnases	17	20	40	23	33	37	35	15	46	50	11	35	34	31	49	9	38	18	40	48	7	36	36	36	36	36	36	37	37	37	36	36	36	36	36	36	36													

Гимназије — Gymnases

Као што се из горњег прегледа види, било је на испиту зрелости приправника:

у I београдској гимназији	35
у II београдској гимназији	34
у зајечарској гимназији	14
у крагујевачкој гимназији	34
у нишкој гимназији	18
У свима гимназијама	135

Од приправника за испит зрелости било је који су на чисто положили испит:

у I београдској гимназији	27
у II београдској гимназији	17
у зајечарској гимназији	11
у крагујевачкој гимназији	30
у нишкој гимназији	16
У свима гимназијама	101

Овде су убројане и 4 приправнице.

У проценту:

у I београдској гимназији	80:00
у II београдској гимназији	50:00
у зајечарској гимназији	78:57
у крагујевачкој гимназији	88:24
у нишкој гимназији	88:88
У свима гимназијама	74:07

Одбијени на три месеца:

у I београдској гимназији	5
у II београдској гимназији	11
у зајечарској гимназији	1
у крагујевачкој гимназији	—
у нишкој гимназији	2
У свима гимназијама	19

У проценту:

у I београдској гимназији	14:29
у II београдској гимназији	32:35
у зајечарској гимназији	7:14
у крагујевачкој гимназији	—
у нишкој гимназији	11:11
У свима гимназијама	14:07

Одбијени на годину дана:

у I београдској гимназији	1
у II београдској гимназији	5
у зајечарској гимназији	1
у крагујевачкој гимназији	3
у нишкој гимназији	—
У свима гимназијама	10

У проценту:

у I београдској гимназији	2:85
у II београдској гимназији	14:71
у зајечарској гимназији	7:14
у крагујевачкој гимназији	8:82
у нишкој гимназији	—
У свима гимназијама	7:14

Одбијени на свагда:

у I београдској гимназији	1
у II београдској гимназији	—
у зајечарској гимназији	—
у крагујевачкој гимназији	1
у нишкој гимназији	—
У свима гимназијама	2

У проценту:

у I београдској гимназији	2:86
у II београдској гимназији	—
у зајечарској гимназији	—
у крагујевачкој гимназији	2:94
у нишкој гимназији	—
У свима гимназијама	1:48

Од приправника за испит зрелости била су тројица, који нису полагали испит никако, и то: један је одгодио због болести, други престао долазити на испите, а трећи изгубио право на полагање испита.

Из овога се види, да је у свима гимназијама положило испит на чисто преко три четвртине. Одбијених на три месеца било је највише у II београдској гимназији, а у крагујевачкој их није ни било. Процент одбијених на годину дана био је врло незнатан — највећи је био у II београдској гимназији, а у нишкој ни један није одбијен. Одбијених на свагда била су двојица, и то један из I београдске гимназије и један из крагујевачке гимназије.

По успеху проценат приправника био је овакав:

У гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
У I београдској гимназији	8:57	37:15	48:57	2:86
У II београдској гимназији	—	35:29	44:12	17:65
У зајечарској гимназији	7:14	21:43	50:00	21:43
У крагујевачкој гимназији	8:82	32:35	47:06	11:77
У нишкој гимназији	27:77	33:33	27:77	11:11
У свима гимназијама	8:88	33:33	44:44	11:85

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Из овога се види, да је *одличних* приправника било највише у нишкој гимназији, а у II београдској није их ни било; у осталим гимназијама проценат одличних био је врло мали. *Врло добрих* ученика било је највише у I београдској гимназији. *Добрих* је највише било у зајечарској гимназији, и то половина, а најмање у нишкој гимназији. *Слабих* је било највише у зајечарској гимназији, а најмање у I београдској гимназији. У опште проценат одличних ученика износио је најмање, а добрих највише.

Ако потражимо *средњи* успех, онда ћемо добити ове бројеве:

у I београдској гимназији	3·7
у II београдској гимназији	3·8
у зајечарској гимназији	3·5
у крагујевачкој гимназији	3·5
у нишкој гимназији	3·8
<i>У опште</i>	3·6

Најбољи успех дакле био је у II београдској гимназији и нишкој гимназији.

По годинама живота било је у свима гимназијама приправника од 17.—26. године. Највише их је било у 18. и 19. години, а најмање у 25. и 26. години. Најмлађих приправника било је у II београдској гимназији, а за тим у крагујевачкој.

Просечна година живота једног приправника износила је:

у I београдској гимназији	19·09
у II београдској гимназији	18·41
у зајечарској гимназији	20·28
у крагујевачкој гимназији	19·14
у нишкој гимназији	19·55
<i>У опште</i>	19·11

По годинама живота било је приправника у проценту од

г о д и н а

У гимназијама	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
У I београдској гимназији	20·00	22·86	22·86	17·14	2·86	8·57	5·72	—	—	—
У II београдској гимназији	29·44	29·44	17·65	8·82	8·82	—	4·35	—	—	4·35
У зајечарској гимназији	—	21·42	14·29	14·29	28·57	7·14	14·29	—	—	—
У крагујевачкој гимназији	14·71	26·47	26·47	14·71	8·83	2·94	2·94	—	2·94	—
У нишкој гимназији	16·66	11·11	27·77	27·77	11·11	5·55	—	—	—	—
<i>У опште</i>	19·26	23·70	2·22	1·56	9·63	4·44	4·44	—	0·74	0·74

По месту рођења било је ученика:

Рођених у Србији:

у I београдској гимназији	31
у II београдској гимназији	31
у зајечарској гимназији	13
у крагујевачкој гимназији	33
у нишкој гимназији	18
<i>Свега</i>	126

Рођених на страни:

у I београдској гимназији	4
у II београдској гимназији	3
у зајечарској гимназији	1
у крагујевачкој гимназији	1
у нишкој гимназији	—
<i>У свима гимназијама</i>	9

У проценту:

Рођених у Србији:

у I београдској гимназији	88·57
у II београдској гимназији	91·18

у зајечарској гимназији	92·86
у крагујевачкој гимназији	97·06
у нишкој гимназији	100·00
<i>У опште</i>	93·33

Рођених на страни:

у I београдској гимназији	11·43
у II београдској гимназији	8·83
у зајечарској гимназији	7·14
у крагујевачкој гимназији	2·94
у нишкој гимназији	—
<i>У опште</i>	6·66

Из овога се види, да су готово сви приправници рођени у Србији. Рођених на страни највише је било у I београдској гимназији; у нишкој гимназији ни један приправник није био са стране.

Кад број ученика рођених у Србији разделимо на округе из којих су ученици, онда ћемо добити овај проценат:

Рођених у округу

У гимназијама	Окрузи															
	Београду	Ваљевском	Врањском	Крагујевачком	Крајињском	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подрињском	Подунавском	Пожаревачком	Рудничком	Тимочком	Топличком	Ужичком	Црноречком
У I. београдској гимназији	29-03	9-68	—	3-23	3-23	16-13	9-68	—	6-45	9-68	9-68	—	—	—	3-23	—
У II. београдској гимназији	29-03	3-23	3-23	16-13	9-68	3-23	—	—	9-68	3-23	9-68	6-45	3-23	—	3-23	—
У зајечарској гимназији	—	—	7-69	—	7-69	15-38	15-38	—	—	—	—	—	30-77	—	23-—	23-07
У крагујевачкој гимназији	3-03	—	3-03	18-18	—	6-06	12-12	—	6-06	6-06	—	42-42	—	—	3-03	—
У нишкој гимназији	—	5-55	22-22	—	—	38-88	—	—	5-55	—	22-22	5-55	—	—	—	—
У опште	15-08	3-97	5-55	9-52	3-97	13-49	7-14	—	6-35	4-76	7-86	13-49	3-97	—	2-46	2-46

Као што се види, у зајечарској и нишкој гимназији није било приправника рођених у Београду, а у I и II београдској гимназији проценат је њихов подједнак. У крагујевачкој гимназији највише је било приправника из рудничког округа, а у нишкој гимназији из крушевачког округа. У опште највећи проценат приправника дао је Београд, а најмањи окр. ужички и црноречки. Из окр. пиротског и топличког није било ни једног приправника.

Од приправника рођених на страни било је из Црне Горе, Босне, Старе Србије и Мађедоније.

Ако разгледамо ученике по месту рођења у градовима и селима, онда ћемо добити овај проценат:

Рођених по градовима у Србији:

у I београдској гимназији	83-87
у II београдској гимназији	80-64
у зајечарској гимназији	46-15
у крагујевачкој гимназији	66-66
у нишкој гимназији	88-88
У опште	75-39

Рођених по селима у Србији:

у I београдској гимназији	16-13
у II београдској гимназији	19-35
у зајечарској гимназији	53-84
у крагујевачкој гимназији	33-33
у нишкој гимназији	11-11
У опште	24-60

Рођених на страни по градовима:

у I београдској гимназији	25-00
у II београдској гимназији	66-66
у зајечарској гимназији	—-—

у крагујевачкој гимназији	100-00
у нишкој гимназији	—-—
У опште	44-44

Рођених на страни по селима:

у I београдској гимназији	75-00
у II београдској гимназији	33-33
у зајечарској гимназији	100-00
у крагујевачкој гимназији	—-—
у нишкој гимназији	—-—
У опште	55-55

У опште рођених по градовима у Србији и на страни:

у I београдској гимназији	77-14
у II београдској гимназији	79-14
у зајечарској гимназији	42-86
у крагујевачкој гимназији	67-65
у нишкој гимназији	88-88
У опште	73-33

У опште рођених по селима у Србији и на страни:

у I београдској гимназији	22-86
у II београдској гимназији	20-59
у зајечарској гимназији	57-14
у крагујевачкој гимназији	32-35
у нишкој гимназији	11-11
У опште	27-41

Као што се види, рођених по градовима било је више по селима. Рођених по градовима било је највише у нишкој, а најмање у зајечарској гимназији. Рођених по селима било је у зајечарској гимназији преко половине.

Процент ученика по занимању њихових родитеља овакав је :

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

О д р о д и т е љ а

У гимназијама	Одродитеља							
	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог зан-мања
У I. београдској гимназији	5·72	22·85	—	22·22	14·22	20·00	5·72	2·22
У II. београдској гимназији	5·88	26·47	5·88	35·29	8·83	14·71	2·94	—
У зајечарској гимназији	7·14	—	—	42·85	—	42·85	—	7·14
У крагујевачкој гимназији	5·88	11·76	2·94	32·35	2·94	23·53	2·94	17·64
У нишкој гимназији	11·11	22·22	—	11·11	33·33	11·11	—	11·11
У <i>опште</i>	6·66	18·52	2·22	30·37	11·11	20·74	2·97	7·41

II. Реалке. —

Име школе Nom de l' école	Број приправника Nombre de candidats	Број ученика, који су имали Nombre d' élèves qui ont eu										Број ученика рођених у Србији, у округу Nombre d' élèves nés en Serbie dans le département de																
		Година — ans										у Београду — Belgrade Валевском — Valévo Вранском — Vragne Крагујевачком — Kraguevatz Крајинском — Kraïna Крушевачком — Krouchévatz Моравском — Morava Пиротском — Pirote Подрињском — Podrigné Полунавском — Podonavlyé Пољаревачком — Pojarevatz Руанцком — Roucnik Тимочком — Timok Топличком — Toplitza Ужичком — Oujitzé Црињачком — Tzrna Réka Свега — Total																
		17	18	19	20	21	22	23	24	25	Свега — Total	Београд	Валево	Врање	Крагујевац	Крајина	Крушевац	Морави	Пирот	Подриње	Полунава	Пољаревац	Руанци	Тимок	Топлица	Ужиче	Цриња	Свега
Беогр. реалка — Ecole réale de Belgrade	26	2	11	3	1	7	—	1	—	1	26	9	—	1	—	1	2	3	—	1	2	2	1	—	—	1	1	24
Ужичка реалка — Ecole réale d'Oujitzé	14	1	4	3	3	2	1	—	—	—	14	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	8	10
Обе реалке — Les deux écoles réales	40	3	15	6	4	9	1	1	—	1	40	9	—	1	1	2	3	—	1	2	2	2	—	—	9	1	34	

Реалке — Écoles réales	Број ученика по оценама — Nombre															
	Из језика —															
	Српског — Serbe								Француског —							
	Писменом — Par écrit								Усменом — De vive voix							
	Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средње оцне Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très-bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка — Ecole réale de Belgrade	1	4	8	13	2·7	1	5	16	1	3·3	3·0	3	5	6	6	3·3
Ужичка реалка — Ecole réale d'Oujitzé	1	3	7	3	3·1	2	6	4	1	3·7	3·4	1	3	5	1	3·4
Обе реалке — Les deux écoles réales	2	7	15	16	2·9	3	11	20	2	3·5	3·2	4	8	11	7	3·3

Из горњег се прегледа види, да је у свима гимназијама било приправника од родитеља свих стадежа. У опште највише је било од родитеља трговаца и земљорадника, а оба та стадежа у подједнаком и највећем проценту 42·85 заступљена су у зајечарској гимназији. Најмање је било наставничких

и служитељских синова; првих је било само у II београдској гимназији и крагујевачкој. Свештеничких синова је било у свима гимназијама, а највише у нишкој. Чиновничких је било у свима гимназијама, сем зајечарске. Занатлијских највише је било у нишкој гимназији.

Écoles réales

Број ученика рођених на страни Nombre d'élèves nés à l'étranger à					Рођених у Србији по — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни по — Nés à l'étranger dans les			Уопште рођених по — Nés en général dans les			Број ученика рођених од родитеља: Nombre d'élèves dont les parents ont été								
Босни — Bosnie	Старој Србији — Ancienne Serbie	Македонији — Macédoine	Румунији — Roumanie	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновника — Employés	Наставника — Professeurs	Трговаца — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Славу — Domestiques	Другог занимања D'autre profession	Свега — Total
—	—	1	1	2	21	3	24	2	—	2	23	3	26	—	7	1	11	2	2	1	2	26
3	1	—	—	4	10	—	10	3	1	4	13	1	14	3	1	—	2	2	2	1	3	14
3	1	1	1	6	31	3	34	5	1	6	36	4	40	3	8	1	13	4	4	2	5	40

Nombre d'élèves par les notes obtenues

Française

Немачког — Allemande

A l'examen

Усменом — De vive voix						Писменом — Par écrit						Усменом — De vive voix					
Одличних Excellentes	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellentes	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellentes	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	
2	7	8	3	3·4	3·3	2	2	2	—	4·5	2	—	4	—	3·7	4·1	
2	4	4	—	3·8	3·6	—	1	2	1	3·0	—	2	1	—	3·7	3·3	
4	11	12	3	3·6	3·4	2	3	4	1	3·7	2	2	5	—	3·7	3·7	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Реалке — Écoles réales	Број ученика по оценама —															
	Математике — Mathématique						Физике и Механике Physique et mécanique									
	На испиту —						На испиту —									
	Писменом — Par écrit					Усменом — De vive voix					Писменом — Par écrit					
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très Bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	6	5	11	4	3·5	4	6	11	2	3·5	3·5	3	11	8	4	3·5
Ужичка реалка—Ecole réale d' Ouïtze	2	4	6	2	3·4	3	6	4	—	4·0	3·7	2	4	8	—	3·6
Обе реалке — Les deux écoles réales	8	9	17	6	3·5	7	12	15	2	3·7	3·6	5	15	16	4	3·5

Из изложеног се прегледа види, да је на испиту зрелости било приправника :

у београдској реалци	26
у ужичкој реалци	14
У обе реалке	40

Од приправника за испит зрелости било је који су на чисто положили испит :

у београдској реалци	18
у ужичкој реалци	10
У обе реалке	28

У проценту :

у београдској реалци	69·23
у ужичкој реалци	71·43
У обе реалке	70·00

Одбијени на три месеца :

у београдској реалци	4
у ужичкој реалци	3
У обе реалке	7

У проценту :

у београдској реалци	15·38
у ужичкој реалци	21·43
У обе реалке	17·15

Одбијени на годину дана :

у београдској реалци	2
у ужичкој реалци	1
У обе реалке	3

У проценту :

у београдској реалци	7·69
у ужичкој реалци	7·14
У обе реалке	5·00

У београдској реалци један је изгубио право на даље полагање испита, а један је на свагда одбијен.

Из овога се види, да је у обе реалке преко половине положило испит на чисто. Процент приправника који су на чисто положили испит био је већи у ужичкој реалци. Одбијених на три месеца било је више у београдској реалци, а одбијених на годину дана било је подједнако готово у обе реалке.

По успеху проценат приправника био је овакав:

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
У београдској реалци	11·54	26·92	38·46	23·08
У ужичкој реалци	—	35·71	35·71	28·57
У обе реалке	7·50	30·00	37·50	25·00

Из горњег прегледа се види, да је одличних било само у београдској реалци, и то број одличних износио је најмањи проценат. Врло добрих је било у обе реалке, и то у ужичкој реалци више. Добрих је било више у београдској реалци. Слабих је било у ужичкој реалци више.

Ако потражимо средњи успех, онда ћемо добити ове бројеве :

у београдској реалци	3·4
у ужичкој реалци	3·2

Из овог се види да је успех бољи у београдској реалци само за 0·2 процента.

Nombre d'élèves par les notes obtenues de

Космографије и Хемије Cosmographie et chimie					Геометрије — Géometrie					Историје и земљописа Histoire et géographie					Природне историје Histoire naturelle					Цртања — Dessin																																																									
A l' examen																																																																													
Усменом — De vive voix										Писменом — Par écrit										Усменом — De vive voix					Усменом — De vive voix					Писменом — Par écrit																																															
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општи извод — Résumé																																															
3	6	10	3	3·4	11	9	4	2	4·1	6	3	14	—	3·7	4	2	16	1	3·5	7	11	8	—	4·0	3·4	1	4	8	—	3·5	—	3	9	2	3·1	1	7	5	—	3·7	3	5	5	—	3·8	1	3	9	—	3·4	3·2	4	10	18	3	3·4	11	12	13	4	3·6	7	10	19	—	3·7	7	7	21	1	3·6	8	14	17	—	3·7	3·3

Средњи успех за обе реалке износио је 3·3.

По годинама живота било је у обе реалке приправника од 17.—25. године.

По годинама живота било је приправника у проценту од

Г О Д И Н А

У реалкама	17	18	19	20	21	22	23	24	25
у београдској реалци	7·65	42·31	11·53	3·85	26·92	—	3·85	—	3·85
у ужичкој реалци	7·14	28·57	21·43	21·43	14·28	7·14	—	—	—
у обе реалке	7·50	37·50	15·00	10·00	22·50	2·50	2·50	—	2·50

Из овог се види, да је у београдској реалци било приправника у 17., 18., 19., 20., 21., 23. и 25. години. Највише их је било у 18. години, а најмање у 20., 23. и 25. години. У ужичкој реалци било је приправника од 17.—22. године. Највише их је било у осамнаестој години, а најмање у седамнаестој и двадесетдругој години. У опште проценат приправника у осамнаестој години био је највећи, а најмањи проценат приправника био је у 22., 23. и 25. години. У 24. години није било приправника ни у једној реалци.

Просечна година живота једног приправника износила је:

у београдској реалци	19·38
у ужичкој реалци	19·29
У опште	19·35

По месту рођења било је приправника:

Рођених у Србији:

у београдској реалци	24
у ужичкој реалци	10
У обе реалке	34

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1896. г.

Рођених на страни:

у београдској реалци	2
у ужичкој реалци	4
У обе реалке	6

У проценту:

Рођених у Србији:

у београдској реалци	92·31
у ужичкој реалци	71·43
У обе реалке	85·00

Рођених на страни:

у београдској реалци	7·69
у ужичкој реалци	28·56
У обе реалке	15·00

Из овога се види, да је приправника много више рођено у Србији, но на страни.

Кад број ученика рођених у Србији разделимо на округе из којих су ученици, онда ћемо добити овај проценат:

Рођених у

У реалкама	Окрузи															
	Београду	Ваљевском округу	Врањском округу	Крагујевачком округу	Крајинском округу	Крушевачком округу	Моравском округу	Подрињском округу	Пиротском округу	Подунавском округу	Пожаревачком округу	Рудничком округу	Тимочком округу	Топличком округу	Ужичком округу	Приречком округу
у београдској реалци	37·50	—	4·17	—	4·17	8·33	12·50	4·17	—	8·33	8·33	4·17	—	—	4·17	4·17
у ужичкој реалци	—	—	—	10·00	—	—	—	—	—	—	—	10·00	—	—	80·00	—
у обе реалке	26·47	—	2·94	2·94	2·94	5·88	8·82	2·94	—	5·88	5·88	5·88	—	—	26·47	2·94

Као што се види, приправника у београдској реалци било је највише из Београда, па затим из моравског округа. У ужичкој реалци било је само приправника из три округа: крагујевачког, рудничког и ужичког; највише је било из ужичког округа — више од три четвртине.

У опште највише је било приправника из Београда и ужичког округа. Процент ученика рођених у Београду и ужичком округу подједнак је. Није било ниједног приправника из ваљевског, пиротског, тимочког и топличког округа.

Од приправника рођених на страни један је био у ужичкој реалци, а она петорица у београдској реалци.

Ако разгледамо ученике по месту рођења у градовима и селима, онда ћемо добити овај проценат:

Рођених по градовима у Србији:

у београдској реалци	87·50
у ужичкој реалци	100·00
У обе реалке	98·18

Рођених по селима у Србији:

у београдској реалци	15·50
у ужичкој реалци	—
У обе реалке	8·85

Рођених по градовима на страни:

у београдској реалци	100·00
у ужичкој реалци	75·00
У обе реалке	83·33

Рођених на страни по селима:

у београдској реалци	—
у ужичкој реалци	25·00
У обе реалке	16·16

У опште рођених по градовима:

у београдској реалци	88·46
у ужичкој реалци	92·86
У обе реалке	90·00

У опште рођених по селима:

у београдској реалци	11·54
у ужичкој реалци	7·14
У обе реалке	10·00

Као што се види рођених по градовима било 90%, а по селима 10%.

Процент ученика по занимању њихових родитеља овакав је:

Од родитеља

У реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања
у београдској реалци	—	26·92	3·85	42·31	7·69	7·69	3·85	7·69
у ужичкој реалци	21·43	7·14	—	14·28	14·28	14·28	7·14	21·43
у обе реалке	7·50	20·00	2·50	32·50	10·00	10·00	5·00	12·50

Из горњег прегледа се види, да је било приправника у обе реалке од родитеља свију staleжа. У београдској реалци није било ниједног приправника од родитеља свештеника. Највише је било у београдској реалци трговачких, а затим чиновничких синова,

У ужичкој реалци није било наставничких синова, а највише је било свештеничких и од родитеља другог занимања. Трговачких, занатлијских и земљорадничких било је подједнако.

У опште је највише било трговачких синова, а најмање наставничких.

НАУКА И НАСТАВА

О ПОСТАНКУ МИНЕРАЛА У ПРИРОДИ

и
О ЊИХОВОЈ ВЕШТАЧКОЈ РЕПРОДУКЦИЈИ

НАПИСАО
Ник. М. Ракић
ПРОФЕСОР

(НАСТАВАК)

Резултате оваквим посматрањима добивене кори-
гујемо *обликом, структуром и инклузијама* мине-
рала. Особито су нам ови аргументи драгоцени, када
изучавамо минерале, који могу имати разне начине
постанка. Тада нам облик, структура и инклузије
јасно указују на генезу минерала, ма да је за неке
врло тешко то тачно одредити. Такав пример даје
нам Fe_2O_3 који се јавља у:

- a.) ромбоедрима, који се налазе у виду друза
с кварцем, адуларом и др., те нам овакво стање
ствари указује на постанак из раствора;
- b.) виду љусница у пукотинама лава, а постао
је еманицијом вулканском;
- c.) виду вулкана, а постао је из лимонита, када
је овај изгубио воду;
- d.) облику пирита, а постао је метаморфозом са-
мога пирита;
- e.) псеудоморфоама сидерита, а постао је из
свога; и т. д.

Напоследку, поред тачног испитивања: како
се минерали у природи налазе, како су асоцијирани,
и т. д., која су нам, као што видесмо, важна дата
за одредбу процеса, који су се збили при постанку
минерала — од особите су вредности у том истом циљу
и *промене*, којима су минерали утицајем разних аге-
ната изложени. И ако нам изгледа, да су неорганска
тела трајна, насупротив органским, која изумиру, ипак
врло је мален број неорганских тела, која снажно
противстају моћним природним агенсима; сва се она
врло лако распадају (оливин) или лако растварају
(кречњак). О овоме се можемо врло лако уверити
многобројним примерима у природи. Па чак и онамо,
где голим оком не можемо то приметити, микро-
скопска испитивања износе нам потпуну промену,
која је до краја изведена; износе нам постајање
нових минерала на рачун старих. Према овоме лако
је појмити да је и земљина кора, као комплекс стена
— агрегата минерала — непрестаним модификацијама
изложена. Ну, и поред ових непрестаних модифика-

ција постоји ипак примитивно стварање, јер они исти
агенти, који су били повод стварању првобитних ми-
нерала, делају још и данас, а крајњи резултат свију
ових агената, када се још овде придаду творевине
органског порекла, јесте повећавање разноликости
у саставу земљине коре.

Према свему овоме што мало час рекосмо, мо-
жемо тврдити, да минерали могу по своје пореклу
бити *примарни* и *секундарни*. Минерали примарног
порекла јесу они, који постају при прелазу материје
из покретног у чврсто стање. Тако је гипс примар-
ног порекла, када се ствара кристализацијом из во-
деног раствора. Овај начин постанка је у основи
прост, али се може модификовати на различне начине:
1). присуство страних материја изазива промену у
кристализацији; тако горка со, која из чистог ра-
створа кристалише холоедриски, кристалише хем-
едриски, када раствор има мало боракса; 2). степен
концентрације и њена брзина су у интимној вези са
стварањем кристала; тако, ако је кристализација
тиха, кристали су чврсти и ограничени глатким пло-
снима, а у толико мањи и непотпунији, што је процес
био бржи; и 3). потпуни мир или покрет у раствору
јако утичу на резултат кристализације. Минерали
секундарног порекла јесу они, који су постали од
супстанција минерала примитивног порекла. При-
мера у природи имамо многобројних: хлорит и епи-
дот из хорнбленде, серпентин из оливина, минерали
из племена зеолита постају хидратацијом силикатних
састојака еруптивних стена и т. д. И код оваквог
начина постанка постоје модификације, али сви
облици, који постају овако, могу бити двојаке врсте:
минерал секундарног порекла може се појавити или
као псеудоморфоа, где је сасвим нестало минерал,
који је послужио као грађа за образовање новог ми-
нерала, или супстанција минерала новообразованог
појављује се као паразит на старом минералу. При-
мер: налажење малахита у халкопириту, нагомила-
вање церузита на галениту и т. д. Исто тако про-
мена може имати и разне фазе (сидерит $FeCO_3$ у ли-
монит $2Fe_2O_3 + 3H_2O$, а овај у хематит Fe_2O_3).

А.

Начин постанка минерала у природи.

- Сви минерали у природи постају на три начина:
- I. Очвршћавањем из растопа;
 - II. Таложењем из раствора; и
 - III. Сублимацијом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

I.

Минерали из растопа.

Пример оваквог начина постанка налазимо код еруптивних стена. Па упознајмо се изближе с тим минералима и њиховим особинама.

Пошто су ови минерали као агрегати саставни делови чврсте земљине коре, то они морају бити велике тврдоће, тешко топљиви засићени кисеоником, да би њихови агрегати што јаче могли противстати спољним агентима. Тврдоћа, мала топљивост, засићеност према кисеонику, јесу особине минерала из племена *силиката*, који се опет деле на: силикате богате металним оксидима и који су саставни делови тако званих базичних или тешких стена, и друге, који се налазе у киселим или лаким стенама.

По улози, коју имају ови силикати у стенама, делимо их на битне, ако је та улога значајна, и споредне, који се налазе у стени поред битних и немају тако важну улогу, али који су врло често значајни за генезу стена.

Као битне састојке киселих стена налазимо кварц, фелдспате и лиснате минерале, који су по своје хемијском саставу комбинације силиција и алуминијума са оксидима лакних метала: Na, K, Lt, Sr, Mg и Fe. Поред ових битних, као споредне налазимо: турмалин, аксинит, сфен, топаз, рутил, смарагд, кордијерит, циркон, апатит и др.

Као битне састојке базичних стена налазимо, осем неких фелдспатичних варијетета, који су сиромашни са Si, као што је лабрадор и анортит, поглавито силикате без алуминијума, а са знатном количином оксида Ca, Mg и Fe. Овакви силикати деле се на три фамилије:

- 1., фамилију амфибола, где долазе ови минерали: тремолит, актинол и хорнбленда;
- 2., фамилију пироксена, која обухвата дијалаг, аугит, хиперстен, енстатит и бронзит; и
- 3., фамилију оливина, у коју долази као најглавнији оливин, а поред њега и неки базични силикати Mg.

Споредни пак састојци базичних стена јесу: плавант, епидот, зоисит и властонит.

Ето тако се разликују стене по својој петрографској конституцији, но то није сва разлика: ове стене разликују се и по својој старости, т. ј. времену њиховог избијања на земљину површину. Даље разликују се и по начину своје консолидације, дакле по структури, која игра најважнију улогу при издвајању гемезе стена.

Тако, ако испитамо у овом циљу лаве данашњих вулкана, прво што ће нам у очи пасти, то је, што ове лаве садрже још при своје изласку већ готове

кристале — леуцит у лави Везува, аугит и оливин у лави са Етне — контура врло често јасних и димензија доста знатних, да се могу голим оком видети. Магма, која цементује ове кристале, изгледа као хомогена; њу су дуго време сматрали као потпуно аморфну. Употреба микроскопа разби ово мишљење, јер се микроскопским испитивањима са јаким увећавањем откри да је и ова основна маса састављена из безброја ситних и врло финих кристалића, који се називају микролити. Ово питање, т. ј. развиће кристала у аморфној маси, бејаше занимало дуго време минералоге, и открићем ових микролита учини се крај томе питању, које се сматраше као један од најзнатнијих добитака модерне Микрографије. Па чак и она маса, која нам се чини потпуно аморфна, употребом још јачих увећања, показује трагове кристализације, јер се састоји од неких облика, који су познати под именом кристалита, који чине прелаз од аморфног ка кристалном стању.

Оваквим посматрањима дознаје се и начин асоцијације састојака као и ред њиховог постанка, јер се види да кристализација није била једновремена за све састојке, но да је имала више стадијума, које имају своје особите карактере. Тако, први стадијум огледа се у стварању кристала, који су правилних контура и великих димензија, а који су дошли готови са лавом. Стварање ових кристала извршено је у унутрашњости самога земљишта, где је кристализација била лагана, што се тврди величином и зонарном структуром тих кристала. Осем зонарне структуре у унутрашњости ових кристала налазе се стакласте инклузије, које су од основне магме, а каткад има и течних инклузија, као знак суделовања воде при њиховом постанку. Други стадијум огледа се у стварању оних ситних и финих кристала — микролита. Стварање микролита одговара изливу лаве, дакле бурној епоси. Течна маса лавина подухвата кристале прве генерације и износи их на површину земљину; они су при томе изложени разним механичким и хемијским акцијама, јер се показују под микроскопом од разне руке изломљени, затупљени, с траговима корозије, што опет указује на високу температуру, која је била кадра да их делимично или тотално претопи. Усијано-течна лава, изишав на површину, где је околна температура много мања, изложена је брзом хлађењу, дакле и брзој кристализацији. У стакластој маси кипте микролити и ређају се око елемената прве консолидације, испуњујући међупростор у виду флуидалних млазова, тако да на неким местима не остаје ни трага од стакласте масе. Микролити, својим димензијама и својим распоредом, казују нам, да је било застоја у кристализацији, да су они створени у течности при кре-

тању, а сам пак факат што су они ређи на површини, тврди, да су они по својој постанку једновремени с изливом лаве.

Ето шта нам износе микроскопска испитивања лава данашњих вулкана. Те исте особине могли бисмо видети и код свију млађих — постерцијерних — стена, где се учвршћују ланарити-риолити, дацити, глобулитични порфири и трахити, андезити и базалти, леуцити и нефелинити и још неке др.

Код старијих — антетерцијерних — стена, микроскопска испитивања показала су, да су оне потпуно кристалисане; стакластих елемената нема сасвим или су веома ретки. Код њих микроскоп не може да открије двоврсно образовање кристала. Овакви кристали имају само течних инклузија, стакластих нешљакастих и згурастих елемената нема.

Према оваквим, битно различитим, особинама старијих — антетерцијерних стена, где долазе: гранити, сијенити, днорити, дијабази, порфири, порфирити, мелафири и серпентини, имодерних — постерцијерних — закључује се и на различне околности њиховог постанка. Истина, генеза антетерцијерних стена за нас је још тамна, јер покушаји вештачке репродукције нису испали за руком да нам даду нешто слично граниту или сијениту, док напротив, утицајем топлоте и постепеним хлађењем г.г. Fouqué и Michel Lévy су могли добити базалте, долерите, андезити, леукотерите и т. д.

Егзистенција течних инклузија у кварцу старијих стена показује, да температура при консолидацији ових стена није била врло висока; оптички карактери фелдспата су такви, да нам указују на стварање ових минерала воденим путем, јер ако би овакве кристале фелдспата изложили великој топлоти, они би се знатно променили. Свакојако ваља мислити, да су се кисели и базични типови старих еруптивних стена створили под условима сасма специјалним, где су **притисак** и **растворна средства** т. ј. алкалије, хлор, флуор, фосфор и др., играли надмоћну улогу, те тако дозволили егзистенцију воде у течном стању и потпуно кристалисано стање.

Напротив, млађе еруптивне стене, излазећи на слободан ваздух, биле су изложене слабијем притиску. У опште, прилике њихове консолидације истоветне су са приликама консолидације лава данашњих вулкана: **гасови** и **водена пара** при **врло високој температури** играју надмоћну улогу у дефинитивној конституцији њиховој. Истина, и при овој консолидацији утичу растворна средства, али је њихова улога овде јако сужена.

Ето какве су прилике владале при постанку еруптивних стена, па дакле и њихових саставних елемената.

Осем ових еруптивних стена, које нам дају пример постанка минерала из растопа, имамо још и друге, које аналогично свога минералског састава личе на еруптивне стене. То су **кристаласти шкриљци**. О постанку ових шкриљаца још није на чисто изведена ствар; има вазда хипотеза, али међу њима најважније су три: једна, по којој су кристалинични шкриљци продукти плутоноског метаморфизма — Hulton, Lyell и Cotta; друга, по којој су они продукти хидрохемијског метаморфизма; и трећа, по којој су они првобитно седиментарне стене.

Но усвајајући Кант-Лапласову хипотезу о примитивном усјано-течном стању, ево од прилике највероватнији механизам, којим је било стварање примитивне коре земљине:

„Најлакши делови растопљене масе, који су у исто време тешко топлјиви, изилазе на површину, а ако с њима има помешаних каквих лакших метала, то би били они, који се лако оксидишу, и који су одређени да се непосредно трансформишу у базе, да би се сјединиле са силицијумом и алуминијом. У колико је, дакле, губитак топлоте зрачењем бивао већи, у толико се ова врста силицијске згуре морала делимично солидификовати. Истина је, да солидификација повлачи за собом повећавање густине, те услед тога прве чврсте санте морале су потонути, у место да пливају по растопљеној маси. Али ово силажење није могло бити велико, јер су растопљене материје поређане по реду густине; онда наступа врло брзо тренутак, где свака чврста санта налази око себе растопљене материје исте специфичне тежине. Тада, без сумње, оне се делимично или чак и тотално растапају, али то је на рачун топлоте околне масе, и овај ефекат, пошто се наједанпут на целој глобу произведе, створио би у извесном тренутку једну сферичну кору, састављену из мешавине најлакших минерала и других, који би припадали мало дубљим слојевима.“

„Пре но што се образовала ова кора, сва вода наших океана налазила се извесно у парном стању у атмосфери, чији притисак бејаше тада до 250—300 пута већи, но што је данас, и утицао је знатно на консолидацију силицијске згуре. С водом се тада налажаху исто тако паре и других испарљивих материја, које су данас утврђене у океанима или у кори, нарочито алкални хлориди и флуориди.“

„Но тек што је земљина кора створена, испарљиви елементи, у будуће лишени комуникације са топлотом, услед које су до сада били у гасовитом стању, почели су се кондензовати. Може се лако замислити, каква је могла бити моћ кристализације и деградације у овом првом океану, тако богатом активним елементима и чија је температура близу

тачке кључања. Отуда, без сумње, проривање, нарочито хемичко, али исто тако, делимично, и механичко, елемената коре тек консолидоване. Пошто се ово проривање вршило у покретној течности, то је утицај тежине проузроковао стратификацију, чији су трагови, у осталом, могли већ у првим чврстим саптама постојати услед ширења, коме су оне биле изложене пре стварања коре. Шта више, минерали, који су се налазили у суспендованом стању, или бар у стању тестагом, нису могли измаћи појавама *молекуларне концентрације*, које се јављају у свима хетерогеним масама, које имају извесну покретљивост. Може се дозволити, да се ту извршила сепарација, више или мање путуна, разних елемената, и то пренумљествено у лентикуларним гомилама издуженим у хоризонталном правцу. Најзад трпела је, у почетку, слаб отпор и, у сваком тренутку, она течна маса могла је бити инјектована у жице или масиве, узимајући тако удела при конституцији комплекса и модификујући у своје контакту захваћене делове.“

„Вега, тако сложена, ових разних прилика, морала је дати основним деловима коре структуру у исто време **кристалну** и **слојевиту**, са надмоћношћу киселих елемената. Али горњи делови беху све више и више изложени спољним агенсима у припомоћ деградације, која све више и јача постајаше и то беше узрок депоновања при кристализацији из течне средине. На тај начин створише се делови, који су прелазак с једне стране између делова, који су постали очвршћавањем и кристаллизацијом, и с друге правих седиментарних творевина. Ове последње, дело изкључиво агената спољне динамике, састављени су из детритичних елемената, при чијем првом ређању је једина у послу тежина.“

„Таква је идеја, која се може усвојити о условима у чијој се средини створила земљина кора, одређена да буде чврста подлога целој седиментарној серији слојева, а у исто време да буде заклон материјала будућих еруптивних творевина од спољних утицаја“ (Traité de Géologie. A. de Lapparent стр. 646.).

Но као што смо напоменули још напред, овакво постајање кристалиничних шкриљаца не слаже са мишљењима других геолога. Али сва та мишљења падају пред важним фактима као што су: *идентичност* особина свију кристалиничних шкриљаца на разним местима; *подела* Kalkowsk-ог, а нарочито Michel-Lévy-а, ових кристалиничних творевина на две етаже, где су у доњој концентрисане алкалије, а у горњој земно-алкалије, *егзистенција* кречњака у слободном стању и лангилама, који су тако спојени с гнајсом, да је прелазак једне стене у другу тако

неосетан, да се може објаснити само једновременом кристаллизацијом. Па и многи други разлози говоре, да треба разликовати ове стене од седиментарних. Микроскопска испитивања нису ту открила детритичних елемената, сем код филита, који се налазе у горњим слојевима. Даље, Zerkel и Kalkowsky су констатовали, да кончићи течних инклузија кварца у гнајсима не допиру до периферије, што доказује да се кварц налази у првобитном стању; јер када би кварц био резултат деструкције какве старије стене, онда би ови кончићи инклузија морали бити нагло прекинати површином зрна. Даље је Kalkowsky констатовао код гнајса из Eulengebirge, да се течне инклузије кварца групишу често по равнини, која се провлачи без икакве промене кроз већину зрна кварца, која су једна на другим наслагана, те нам тај факат указује, да су се овакве инклузије могле створити само онда, када је кварц био у растоњеном стању. Даље, факат, да кварц у гнајсу из Оденвалда садржи у виду инклузија све саставне елементе стена, тврди, да се тај кварц налази у примитивном стању.

Према овоме излази, да је изложени механизам најприроднији начин постанка кристалиничних шкриљаца.

II.

Минерали из раствора.

Овакав начин постанка има највећи број минерала на земљи. Овде имамо неке опште законе. Тако увек ће се таложити прво она минерална материја, која се најтеже раствара. Растворљивост минерала различна је, а тако исто различна је код једног истог минерала у различним околностима. Ако је вода потпуно чиста, онда се јаче раствара гипс, со и др. На обичној температури рачуна се да је потребно 50.000 делова чисте воде да раствори један део карбоната креча; 200.000 делова да растворе какав силикат алуминијума; 75.000 дел. воде за један део пачасте силиције; 450 делова за један део гипса и т. д. Даље, аморфна тела брже се растварају но кристалисана, и према томе при опитима није свеједно узети аморфно или кристално или спрашено тело; када се повећа температура воде, онда се повећа и сама растварачка моћ (али има изузетака), као што то исто бива и са притиском. Тако н. пр. апофилит кад се спраши и мете у воду температуре 180°—190° и изложи притиску од 10—12 атмосфера, онда се он раствори; охлади ли се раствор, одмах апофилит кристалише. (Tschermak, Mineralogie). Напоследку можемо рећи да су сва тела растворљива у води, па ма то било и у најмањој количини.

На тај начин дејствује вода чиста, и као што видесмо, њен утицај је тек онда знатан, када је

потпомогнут другим околностима (топлота, притисак). Али ако вода, као што је кишница, и воде неких извора, садржи CO_2 и O , она много јаче раствара. По Réligot-у, један литар кишнице садржи 25 cm^3 раствореног гаса, а у тој количини има 31.20% и 2.40% CO_2 (Géologie, A. d. Lapparent ст. 326.). Количина CO_2 бива много већа, када кишница пролази кроз земљиште, где се налазе органске материје. Оваква вода нарочито лако раствара карбонате, претварајући их том приликом и бикарбонате; она лакше раствара и силикате калцијума, натријума, оксиде гвожђа, мангана, који се налазе као саставни делови стена, које нису кречне. Па и разни карбонати показују различан степен растворљивости у води угљокиселој. Тако н. пр., најлакше се раствара

калцит	10—12 делова на 100 делова воде
сидерит	2—7 " " " " "
доломит	1—3 " " " " "
магнезит	1—2 " " " " "

и т. д. (Tschermak, Mineralogie). Овој неједнакој растворљивости има да се припише стварање пећина, тако честих у кречним планинама.

И за ову угљо-киселу воду важе исти закони растворљивости као и код чисте воде. Тако, кад се притисак повећа онда бива и овде брже растварање; али овде увећавање топлоте игра обрнуту улогу по код чисте воде, јер овде успорава растварање.

Напред рекосмо да су сва тела, па ма у најмањој количини, растворљива у води; онда нам је јасно, да вода, била она чиста или угљо-кисела, представља раствор, у коме има више или мање разних растворених тела. Количина растворених тела под извесним и одређеним погодбама је увек одређена, т. ј. вода под одређеним околностима може да прими само одређену количину растворених тела, и у такој прилици кажемо, да је то засићен раствор. Промене ли се погодбе каквог засићеног раствора, као н. пр. наступи промена температуре, притиска, губитак CO_2 , утицај атмосферског O , онда ће тај засићен раствор таложити један део растворених тела. Кад наступи таложјење, онда ће се таложити прво она тела, која се најтеже растварају. Но не само услед поменутих промена да ће наступити таложјење извесног дела раствореног материјала, но ће оно бити и онда, када раствор дође у додир с каквим растворљивим телом, и онда, у колико од новог тела улази у раствор, у толико се таложити већ раније растворени минерал, а свакојако да ће тај материјал бити од онога тела које се најтеже раствара. Помњемо, да нам воде увек представљају раствор разних тела и да је у том случају увек мање од тих тела, но што би то било, кад би било у раствору само то тело.

На основу тих закона постали су и постају депони мора, језера и извора.

1.

Минерали из подземних вода.

Онај део кишнице, који продире кроз земљиште, достиже кат-кад знатне дубине. На том својем путу та вода раствара својим CO_2 , који готово свагда садржи, врло различне минералне супстанције. Када оваква вода наиђе у унутрашњости терена на празне просторе — пукотине — или изађе на површину земљишта, онда услед испаравања или губитка CO_2 таложити минералне супстанције.

Творевине ових подземних вода налазимо у пукотинама стена у виду друза, геода и рудних жица (бар већине). Друзе, геоде, неке рудне жице, а и већине мандола, неки сматрају као продукте чисте латералне секреције. Механизам који се при томе врши састоји се у овоме: влага, која импрегнира стене, раствара њихове саставне делове и непрестано се напред креће, те тиме долази у додир с новим материјалом, који се може да раствори. У овом случају, у колико се од новог материјала раствора у толико се раван део већ суспендованих материја таложити у виду кристала. Разлика у температури и притиску, који владају у разним дубинама земљине коре, може код ових појава да проузрокује разне модификације.

На овај начин постале су мандоле неких сложених кристалних стена као: мелафира, дијабаза, базалта и фонолита. Минерали, који испуњују мандоле мелафира јесу: калцедон, кварц, аметист, зедолити, пренит, глаукоцит и калцит. Обично глаукоцит чини као неки застирач у шупљини, а за то је потребно распадање оних саставака стене, који су силикати оксида гвожђа и магнезије, а силикат алуминијума, који се при томе образује, употребљен је за образовање овога застирача. Ну у овом случају распадање аугита, при чему се ствара силикат алуминијума, треба да претходи распадању олигоклаза и лабрадора. Лабрадор и још неки силикати калцијума, при декомпозицији дају карбонат креча, који се раствара у угљо-киселој води и, кад дође у пукотину услед губитка једног дела CO_2 , таложити се. Али ако велики притисак воде учини да се, услед декомпозиције силиката, потроши CO_2 , онда вода узима чист SiO_2 , који остаје слободан и односи га у шупљине, где се, услед испаривања, таложити SiO_2 , правећи танке концентричне слојеве разнобојног калцедона. Ако при том придолажење раствора са SiO_2 бива непрекидно и испуни шупљину, онда се евапорација успори а кристализација задржи, а тиме се олакшава образовање кристала кварца и аметиста,

Пошто се створи силицијска супстанција, онда настаје стварање зеолита (натролит, сколезит, десмин, стилбит, аналцин, шабазит) распадањем натријумових, калијумових, калцијумових и алуминијумових силиката стене, који при тој декомпозицији нису потпуно промењени у карбонате услед недовољне количине CO_2 , па су због тога делимично однети као силикати. Зеолити се налазе у шупљинама само оних стена, које имају као саставне делове лако распаљиве фелдспате, а никако у оним стенама, у којима се налази ортоклас, као што су гранити и фелзит-порфири. То нам исто тако објашњује, што се натријумови и калцијумови зеолити више налазе по калијумови. У друзама се налази и карбонат креча, који алтернује са депонима зеолита, а он је постао утицајем CO_2 , који се налазио у извесним периодама у води.

(Наставиће се)

ВЕРБАЛИЗАМ

по
Т. Фогту

Израз „Verbalisiren“, немачки „plappern“, српски „брбљати“, уопште је познат.

Вербализам, т. ј. начин учења који служи вештини брбљања, броји се у особите вештачке изразе практичне Педагогике.

Као год свака вештина, тако и практична Педагогика има свој вештачки језик. По себи се разуме да она овим изразом не добива неки особити углед, већ чак долази у сумњу, да је вештина баш од веома сумњиве вредности — вештина која сматра детињу душу као индекс, који мора да садржи извесни ред мртвих шема; вештина, слична занату, која никако и не мисли да развиће живих појмова претпоставља правилан поглед на погодбе психичкога развијања. Међутим израз у ствари стоји чврсто, па била практична Педагогика вештина или занат. Он је у употреби још од 1614. године, и значи уопште начин који у настави игнорише погодбе психичког развијања и предаје голе шеме, у место да створи праве појмове. Он има чак и различне облике. У опште се могу разликовати четири врсте вербализма, управо толико, колико и Историја броји векова, од кад се први пут јавио: вербализам у *фразама*, у *књигама*, у *кочијама* и у *појмовима*.

Борба против вербализма у фразама припада 16-ом веку, и стоји у вези са обновљењем старих класичких наука. Докле се латински језик средњег века употребљавао као живи језик, дотле су промене у животу мисли повукле за собом и промене у начину говора. Обновљењем старог класичног обра-

зовања латински поста, у правом смислу речи, мртав језик, чије се речи не учачу више ради продукција (опажања и посматрања), већ ради репродукције преживелих мисли. Нису тако мислили Италијани. Они су се може бити осећали да, као синови старих Римљана, имају право да тако не мисле. Они сматраху речи предака као да би били изрази њихових погледа, те је тако и могао папа у једном свом говору на предикаоници постати Jupiter optimus maximus. Језик и ствар, реч и значење беху снажно једно од другог оцењени. Ну, речи одвојене од праве садржине мисли, коју изражавају, само су сенке и изразили фразе. Обожавање које је особито важило Цицерону, овом некадашњем „pater patriae“ међу њиховим предцима, учинило је те су његови списи постали мајдан за говорна средства и кад се није имало ништа друго да саопшти осем прекопиране реченице. Ово је био фразама богати вербализам, који је шибао Еразмо Ротердамски у своме „Ciceronianus.“ „Скупљени фрагменти“, рекао је он између осталог, „т. ј. празне успомене на Цицеронове мисли, распознају се у спису Ciceronianus, а не слика његовога духа“, и — могао је додати — звонце, које звони, вешало се младом ученику, пошто је учитељ потпуно игноровао ток његових мисли.

Из вербализма богатог у фразама постепено се изашло; ну вербализам, који се осећао блажен у књигама, и даље је владао. Против овога се борило у 17-ом веку. Без сумње био је напредак, када се при егзегези класичара није имао пред очима само *језик*, него се обраћала пажња и *садржини*, т. ј. не само да су се објашњавале граматичке и естетичке ствари, већ и природа и вештине. Међутим ово обраћање пажње не значи да су посматрани и сами објекти природе, већ се учила... ботаника без ботанизирања, физика без експериментисања, све из књига — по *Аристотелу*, *Плинију*, *Арату*, *Галену* и др. — и опет ради самога разумевања књига. Бавити се наукама значило је учити их на класичним језицима, који су важили као добит новог времена. Реализам, који је у толико обраћао пажњу садржини, био је, ако се тако хоће да назове, наравно без довољнога основа, ипак само *привидно* реализам. У самој ствари, то је био један особити облик вербализма, који је био блажен у књигама (израз „вербални реализам“, који Раумер употребљава, садржи дакле једну логичку метастазу). Овим путем није престало обожавање туђих речи, већ су помућивана властита опажања и погледи, а зна се да је баш ово психички извор разумевања природе, па се зато у настави не сме никада прескакати. И збиља, и сам Меланхтон не само да је се строго држао Птолемејева система, већ је, шта више, одан и астро-

лошким празноверицама. „Зар ми не живимо исто тако“, узвикнуо је отуда с пуно права *Коменски*, „у природној градини? Па зашто да не употребимо и ми очи, уши, нос као и они? Зашто помоћу других учитеља, а не нашим чулима, да не упознамо дела природе? Зашто, у место мртвих књига, да не отворимо живу књигу природе, у којој има много више да се види, него што нам то може ма ко испричати, а међутим нам ово гледање у исто време доноси и више радости и плода?“

Међутим у пркос овим речима, које су много обећавале, није се изашло из вербализма, јер борба против овога вербализма у књигама следовала је борба против вербализма у копијама, и то у 18-ом веку. Још Коменскога дело, *Orbis pictus*, ишло је на то да се као прави стварни свет сматрају отисци у бакру и копије природних објеката. А и његова је тежња била да се створи једна „универзална табулатура“ латинских имена која лепо звуче (на пр. и за разне врсте колача) и да се празни, никад не изговарани знаци, натоваре омладини. Последњи прекор заслужује у осталом метода старих граматиста или у опште, по Магеру, традиционалне хуманисте, који су тражили да се и најобичније домаће ствари казују речима страног језика (*fari posse*), натерујући омладину да у немачком говору копирају латинске речи. Начин у другим предметима беше сличан овоме што споменусмо. При описивању земаља задовољавало се оријентисањем на карти, предавана су имена краљева и бројеви година, вештачки изрази из хералдике, сферике и географије, као да би све ово без ичега даљег било знање историјско, хронолошко, хералдичко, сферичко и географско, а не само једна бледа слика истога. Франке се већ није задовољавао копијама, јер установи ботаничку градину, физички кабинет, и т. д. Ну, против вербализма у копијама устао је силно Ж. Ж. Русо. „Имена градова, река, земаља“, вели он, „постоје код омладине оваким учењем само на хартији. Земља јој је једна кугла од хартије. Ниједно дете не уме наћи пут од Париза до Сент - Дени, а зна тачно где је Испахан, Пекинг и Мексико. Мисли ли се да се право разумевање историјских догађаја може одвојити од узрока, последица и моралних елемената? Што се тиче језика, сваки од њих даје животу мисли друго обележје; да би се дакле могла два језика савладати, дете мора умети да упоређива идеје једне са другима, ну, како ће их упоређивати, када је једва у стању да их може и схватити? Говориће се дакле матерњим језиком са латинским изражавањем. Укратко: што наставници уче ученике само су речи, и опет речи и увек само речи.“

Филантрописти, који су Русовљеве идеје раширили у Немачкој, тако су запушили уста традиционалним хуманистама свога времена, да су духовитији од њих морали смишљати неки нови принципи. Не само да је требало учити *говорити*, већ и умети *мислити*. „Образовање разума“, „формално образовање“, и без обзира на садржину од које се форма и не може произвољно одвајати — то су сад хтели рационалне хуманисте да постигну и то пре свега помоћу Граматике. При великом напретку, који је учинила Граматика, и при многим новим путевима које је нашла критика, дошла је убрзо маса појмова, који су се могли давати младоме разуму ученика. Ништа није сметало да се академски начин учења у разблаженом облику пресади и у школе. Када је доцније дошао наставни план-агрегат и законима призната равноправност свих наставних предмета, важило је као нешто што се само по себи разуме да настава буде, према нарочито удешеним уџбеницима или ма по којој логичкој шеми, уређени број апстрактних појмова као прави *principium successionis*. Узалуд је говорио *Кант* да су појмови без очигледности слепи; узалуд је Магер опомињао да не треба мењати дрво са сенком и обмањивати кога интересом, који нити има капитала нити га добива. Мишљење је и даље остало, да је настави стало једино до тога да се даде ред појмова, логички уређених, почев од буквара, у колико је то могућно, па све до философске пропедевтике. Држало се да управо ово чини да настава буде темељна. Против овога вербализма у појмовима борила се и бори се у 19-ом веку Хербартова школа, која ради на васпитању омладине и помоћу наставе, која се обзира и на облагоућавање ученика и тежи да овом циљу што више допринесе правилним буђењем интереса.

Никаква, ма како страшна, реч и никаква подметка ма како великог присталице вербализма у појмовима неће је у овој њеној тежњи залудити и поколебати. Јер није истина да се *Abstractum* ма кад пре разуме него ли *Concretum*, који се на први односи, и да су такви појмови кадгод права својина а не само научене гиздаве фразе. Није истина да психичко развиће детета, без ичега даље, иде упоредо са развијањем делова које стручне науке, и да је у настави стало највише до тога да се логичком *Principium successionis* дода нешто психолошког белила и руменила. Није истина да наставник мора бити мајстор који ће да обучава ученике, и да ученик може имати само посредни интерес, а школа опет да је само завод, где се силом ради духовни рад. Напослетку није истина да ће редови појмова, који су без икакве међусобне везе, како то захтева наставни план-агрегат, ма кад бити припремна школа

за конститутиван живот мисли и карактеран рад. Што вербализам у појмовима постиже, то су празне речи и опет празне речи и увек само празне речи. Ма колико још трајало док се ово зло не победи, ипак наду Хербартове школе не може никада угушити ни највећи присталица граматичке методе, да неће здрав човечји разум некада престати да сматра психолошко незнање вербализма у појмовима, као педагошку мудрост, и да неће престати веровати да је вербализму 19-ог века суђен вечни живот, као што се мислило за вербализам у фразама у пређашње време.

Љуб. М. Протић.

ДА ЛИ ЈЕ ПОТРЕБНО УЧЕНИКЕ

наших средњих школа изводити у екскурсије?

од

Жив. Ј. Јуришића

У нашим се гимназијама предају поред осталих предмета и природне науке као и јестаственица, јер ове врло знатно потпомажу сврху коју она има. Природне науке развијају у ученика искуство и знање. Настава из природних наука производи интересе емпиричке у испитивању, спекулативне у изналажењу узрока и естетичке у уживању лепих предмета и појава.

Природне се науке воде од малена, јер волети природу готово је исто тако природно као и волети фамилију. Љубав ка фамилији развија се у деци још од њиховог проговарања, а доцније се све више учвршћује. Ца зар не би требало утврђивати у деци и љубав ка природи исто онако као што се старамо улити им у душу побожност? Требало би! Јер у познавању природе треба да гледамо наше зближавање са њом, а то се само јавља под развијеним утицајем симпатије. Изражањем у природу и посматрањем природнина у њој, ученици се приближују природи а уз то упитомљавају нарав и сузбијају суровост према свему ономе што је у природи животом обдарено. На тај ће начин они постепено упознавати и домовину, коју ће и више заволетати што је буду боље познали. Изучавање природнина има великог значаја и у настави, јер се тиме ученик навикава на посматрање и на размишљање, а то помаже обучавању ума и развићу његове самосталности. Јестаственица помаже опште образовање, али само онда када се очигледно предаје.

Уводити децу у познавање природе није лак посао! Ту тешкоћу још више отежава то што наставник јестаственице има 50—60 па и више ученика у једноме разреду — бар то је случај у Бео-

граду — и све их он има да уведе у делимично познавање природе и разумевање живота једног дела природнина. Он треба све њих подједнако да поучи ономе што спада у оквир зоологије или ботанике, минералогije или геологије, а у ономе обиму у коме је то прописано и наређено, и ако, у разним прописима који се односе на средњу школу, нигде није ни поменуто како то све има да се уради и којим начином да се то све постигне и изведе.

Чуло се мишљење, да би добро било када би наставници у гимназији од толиког броја ученика одабирали 5—10 ђака и са њима да раде више те да покажу бољи, потпунији и свестранији успех у јестаственици. Али при том се заборавила та околност, да ниједан наставник у средњој школи не може а и не сме се занимати више са 5—10 ученика, када их је у учионици 50—60, јер то не би било нимало педагошки оправдано.

Сви ученици једнога разреда, па ма их колико имало, треба да су учитељу подједнаки. Јер кад би се он почео више забављати са неколицином те да их свестраније обучи свом предмету, онда се ту много више губи него што се добива. Нарочито се много губи од поверљивости која постоји и треба да постоји између учитеља и ученика. А та се опет постиже и одржава само онда када се он подједнако према свима понаша. Затим, у то доба није могућно још знати у колико ће се и на коју страну развити наклоности појединаца, те да наставник у слободно време са њима мало више ради. Ретки су случајеви да су се могле запазити наклоности ка појединим гранама науке и у вишим, а камо ли у нижим разредима гимназија. Многима ће бити познато, да свршени матуранти и при самоме уписивању у Велику Школу нису са собом на чисто у који ће се факултет уписати, јер може у сваки ступити. А има их који и по свршетку једне или двеју година Велике Школе мењају факултете, и тек се доцније одају на ову или ону грану науке.

С малим бројем ученика, који су заволели природу и природне науке, може се и да корисно радити више само у Великој Школи, јер се тамо и може уочити наклоност њихова ка појединим гранама наука.

Држим да нам је свима познато да многи, могу рећи и већина ученика, не умеју не само разликовати дрвеће по фамилијама, а камо ли по родовима и врстама, него га и не познају никако. Шта је томе узрок, ко је томе непознавању крив? На првом месту прекор пада на наставника ботанике. До душе има ће ту зар и његове кривице, али уз њу одмах, ако не и пре, крива је можда и немарност ученика. А за ту антипатију према познавању природ-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нина не носе малу одговорност родитељи, породица па и држава, који се о томе слабо брину.

Зар није за осуду сусрести се са школованим човеком, коме школа није дала ни толико знања из јестаственице да он уме у свако доба разликовати бубу од лептира, хризалиду од бубе и др. Тим непознавањем ти школовани људи показују да не познају живот и мене кроз које пролазе поједине животиње у свом животу. Кад се то учило и знало у школи, зашто и доцније да се не зна? То је свакојако отуда што се у школи учило али се није и научило, јер се учило само за оцену, а није се учило да се зна, да се оно и научи што се са катедре предаје. Није се дакле и проматрало. То је се можда врло лепо знало у оном разреду у коме се о томе предавало, па је се можда могла добити и врло добра или и одлична оцена. Али, ту је, у томе разреду, то знање и остало. Оно је ту могло остати само зато што се наставник није потрудио да научи своје ученике томе тако, да они то кад виде умеју и познати и разликовати. Пошто ученици то нису видели, нису могли ни научити тако, да им то остане као чисто њихово знање у свако доба. А опет онако на памет запамтити све разноврсне облике и многе поодвајане чињенице и нису могли, јер је време учинило своје.

„Многи наши ученици, нарочито варошани, не умеју да разликују брест од букве, јавор од дуба.“*) Велики је ово прекор и ученицима и наставницима. Па и мени је познато да ученици, не сви, који су на прагу да ступе у универзитет, ни по чему не могу да познају дрен, раст, липу и др., нити опет умеју разликовати, бар у природи, у шуми, цер од лужника, глог од трна, и т. д. Од куда је то? кад су се ти ученици учили познавању биљака у II и VII разреду наших гимназија? У даљим редовима ћу нешто и о томе проговорити.

Све гимназисте можемо раставити у две групе: једно су варошка а друго сеоска деца. Они ученици који су из села, не само да познају скоро све обичније дрвеће и шибље, већ многи од њих познају и зватан број осталих биљака заједно са народним именима им. Ти ученици знају отуда што су као деца одрасла у додиру са природинама, они су се учили познавати их од како су проходили тако рећи. Уза своје старије та су деца упознавала поједине природине предмете и непрестано су их у природи посматрали. Она су их гледала и упознавала се с њима, с њиховим обликом, и не помишљајући да и у томе има каквога реда, правца, па и нарочите сврхе. Та су деца дакле поједине природине, како биљке тако и животиње, независно једну од друге,

ако и површно, посматрали а у неколико и изучавали.

А шта су у томе добу за то време радила варошка, нарочито београдска деца? Она су се забављала различитим сиграчкама у собама или по улицама. Ако ли су кад и кад и изашла у поље или зашла у шуму, тамо им нико и ни на шта није хтео или није ни умео скренути пажњу. Зато онда и не треба да је чудновато што та деца не познају ниједно дрво и што не умеју да разликују и најобичније животиње. Па и доцније се многа од те деце и не паште да и у томе стеку каквога знања. У много прилика ни њиховим старијим није стало до тога, јер и међу њима има их који не познају дрвеће, па ипак веле да умеју купити добра дрва!

Дошло је време када треба походити школу, и та је деца походе. Ступила су и у гимназију, па желети би било да се познавању природина тамо науче, јер се кроз непуних девет месеци ту говори само о животињама или само о биљкама. За толико време доиста би се могла та деца увести у познавање природина. Али то би се зар дало и постићи, а постигло би се само онда када би у једноме разреду било 20—30 ученика. Па и опет не само у школи већ и у градини, у пољу и у шуми, дакле у екскурсијама са наставником јестаственице. Знање које се из јестаственице само у учионици добива, то је половно знање. А уцелиће се екскурсирањем по околини и проматрањем природина по њој. Кад год ученици излазе са наставником, они излазе да се нечему науче, да што виде, да познаду, ако ништа друго, бар топографију околине онога места у коме живе. Ово излажење може бити двојако: или је то проходња — шетња — или је права екскурсија. Ако се ученици изводе само ради тога да им се ма што из појединих наука очигледно покаже и да се упуте на примењивање онога што су у школи научили, онда је то екскурсија. У екскурсијама се дакле ђаци имају нечему и да науче, и то очигледним путем. Према томе екскурсија није исто што и шетња по пољу, а обоје је врло корисно по наставу и васпитање деце. Оне су им и најпријатније успомене из школског живота.

Екскурсија је главна сврха да ученике упозна са природом а у самој природи. У екскурсији ђаци више раде добровољно, те се отуда и вежбају саморадњи. Успех ђачких екскурсија зависи од тога колико су ученици спремни за саморадњу. Оне се врше у свако доба године. И у њима се вечито учи. Кад ће ученици излазити у екскурсије, то зависи од самога наставника јестаственице, нарочито ако га у томе буду и остали другови помагали. Колико пута треба у месец дана да их изврши, то опет он сам

Д-г Р. Лазаревић у „Наставнику“ за 1894. г. стр. 270.

има да пресуди, при чему се мора обзирати на пређено градиво, као и на то, шта, где и у које време може ученицима показати.

Екскурсија је за наставника тежа од обичнога часа, јер овде он може давати врло различита питања. За време екскурсије учитељ даје објашњења ученицима из ботанике, зоологије, геологије, географије, историје, и т. д. С тога је главно за екскурсије да је наставник упознат са околином. Ако ли је не познаје, он треба прво да је сам проучи и испита на истом онда да ђаке тамо води. Тим извођењем ученика у околину развијаће се у њих љубав ка природи и познавању исте, те ће онда ученици обилазити и све интересности у граду. Кад их из раније оваком раду навикнемо, онда нам они могу и доцније у многоме користити. Да поменем само ово. Да не би ученици за време школског одмора били баш сасвим беспослени, могао би им се дати по који задатак. Најзгоднији би им задатак био да пропутују околину места у коме буду школски одмор проводили. Том приликом могао би сваки према својој вољи и наклоности спремити какву збирку из те околине, као: геолошку, ботаничку, зоолошку, етнографску и т. д.

Нешто би се мање могло екскурсирати онда када би се уза сваку школу налазила макар и најмања а лепо уређена ботаничка градина*, из које би се могао потребан материјал на сваки час из ботанике доносити. Када бисмо имали тих градина, онда би могли и у њима ученици проматрати све оно о чему им је на часу говорено. А тада би и била добра очигледна настава, која има да утврди све основне представе, које ће се доцније употребити кад се настава прошири и разграна. Таквом би се наставом доиста прибављали, пречишћавали и утврђивали појмови у нижим разредима гимназија.

Пошто уза школе ботаничких градина немамо, да ли се онда може набављено градиво изнети и показати на самоме часу, или да ли им се то може бар у кабинету показати? Прво, кабинети су нам сиромашни, јер у њима нема ни десетина од онога што би требало за наставу. Друго, учioniце су препуне ученика, јер их има 50—60, те с тога они сви и не могу видети донесену природнину онако као што треба да се она види, кад се жели и хоће да зна и научи. За свакога ученика донети по један примерак, то је наставнику немогућно. Ако ли би се толико предмета донело да га сваки четврти или пети ђак има, онда то омета рад на часу и скреће ученичку пажњу. С тога и мислим да је за сада

најбоље да ученици излазе у околину и по њој екскурсирају. Ако се опет жели од екскурсирања извући она корист коју она и треба да да, онда треба увек тим екскурсијама наставник јестаственице да присуствује и да их он руководи. Па и екскурсије треба постепено изводити. Треба поћи од школског дворишта па их упознати са пољанама у граду, онда их извести у поље а потом у даљу околину. И тако их све даље и даље проширавати, док се оне не претворе у екскурсије које су на близу научним екскурсијама.

И природне науке васпитно утичу на ученике. Оне их уче и јасноћи, простоти и истини како у посматрању тако и у мишљењу. Јестаственица опет помаже опште образовање само онда када се очигледно предаје. Уз то треба да је предају такви наставници који су вешти томе послу и који су њиме одушевљени. Учитељ природних наука треба да је учитељ из љубави за свој предмет, а не само ради хлеба. Наставник јестаственице треба да је и вољан екскурсирати и да уме ученицима обратити пажњу на све што они треба да виде и што могу у природи да науче. На тај ће се начин изазивати и саморадња ученика и будити воља ка раду.

Добро би то било да се и после првих лекција из зоологије, ботанике, или геологије и географије изађе и у екскурсију. Ту би се ученици одмах отпочели упознавати и са природнинама, те да на њима самима уочавају поједина обележја и да се одмах навикавају на правилно и што потпуније посматрање. Али, ако се то жели постићи, уз њих треба да је њихов учитељ, који ће их моћи на свакоме кораку на нешто упозорити и по нечему научити а у другом чему опет упутити. А што је најглавније, тамо ће им моћи образложити потребу прикупљања природнина и увести их у тај посао. После првих лекција из ботанике добро је упознати ученике са справљањем хербаријума. То им при првој екскурсији поновити, а могло би се нагласити да ће им то требати и за више разреде гимназије. Справљање хербара, или какве било збирке животиња, минерала или стена, омогућава ученике да им се радљивост учврсти па и увећа. А да би то наставник с успехом могао радити, не треба ни да помињем, да је преко потребно да он познаје природнине као и околину онога места у коме жели децу јестаственици обучити.

Кад ученици излазе сами, без наставника, у околину да тамо збирају природнине, па ако им још није ни показато како тај посао треба радити, онда је њихово скупљање тих предмета доиста „бесциљно“, јер тада они нити знају шта треба ни како ваља збирати. И у таком случају вреди оно: „да је наша груба грешка при збирању природних објеката та,

* У томе читај у „Наставнику“ од 1895. год. стр. 36-ој: Школске градине и ботаничка настава у гимназији.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

што се одмах још у почетку наставе из зоологије или ботанике, незрелим и неспремним ученицима препоручује прибирање примерака из тих наука“ (д-р Радм. Лазаревић у „Наставнику“ за 1894. год. стр. 270.). Ако ученици сами одлазе у екскурсије, они ће и тада моћи много штошта макар и површно видети, али ће они и поред многих природних ствари проћи и не опазив их. Па и оно што виде, виде само чулом виђења, а нису били у стању да виде и оком ума, нити су опет умели уочити оно што су требали да виде, јер нису умели да посматрају те зато су слабо шта и научили. Кад ученици сами излазе у поље онда је то проходња а не екскурсија.

Корисно је, па зато је и потребно, да ученици екскурсирају и да том приликом природине и проматрају и прикупљају. А понављам, уз њих, с њима заједно, треба да је увек и наставник јестаственице. Јер још у младим годинама ученици се уче и навикавају не само на самосталан рад, већ се вежбају како у посматрању тако и правилном оцењивању, а уз то сазнају да у природи има реда, који они могу на сваком кораку у њој да опазе. Даље, ум им се изоштрава, а постепеним посматрањем поглед им се шири те и целу природу лакше, свестраније и потпуније схватају. Тамо се уче да свему што опазе траже узрока и дају објашњења, а тиме се навикавају да примењују оно целокупно знање што су га стекли у учионицама од наставника или поцрпили из ручних им књига. Упућују се да о свачему тачно размишљају, а тиме помажу богаћење ума и развиће његове самосталности.

До душе ученичко је посматрање у прво доба грубо, али ће оно постајати постепено све јасније и потпуније што их наставник буде више у природу изводио. Једино тим путем наши ће ученици стећи око за посматрање, а кад то једанпут стеку, онда им је знатно олакшано посматрање и најразноврснијих ствари, јер ће лакше моћи да запазе и уоче при посматрању ма кога и ма како ситнога предмета његова обележја. После, тим ће се начином у њима развијати и самопоуздање, које је у животу преко потребно, ако се мисли и хоће штогод штогод да уради. Тим путем ће се ученици навикавати да о свакој ствари, која пред њих искрене, размишљају и да о њој мисле само онако какву је они виде и каква она и доиста јесте. А постепено се навикавају и на то да им оцена о појединим чињеницама, као и о стварима, буде потпуна, јер је она плод зрелог мишљења и свестраног опажања. Затим, екскурсирањем се упознаје околина свога места, задобива се свестраније познавање домовине, а на тај се начин у младим људима све јаче развија љубав ка отаџбини, јер је само: знано — вољено.

У школи најснабденијом училима ученици ће моћи видети само разне облике појединих јединака, њихову величину, боју и.. друго ништа. А само се у екскурсијама може видети место успевања појединих индивидуа, њихово рашићење, начин живљења, удружење врста и мн. др., о чему се у школи штогод начуло или из књига дознало. Где нека јединка станује тамо се може запазити и све оно што њен опстанак условљава. У екскурсирању се може да уочи и она веза што постоји између биљака и животиња, као и зависност ових од земљишта и климе, и т. д. Па онда, у екскурсијама се, уз познавање природина, задобива знање топографије, географије, етнографије и свега онога што је с њима у додиру, а све је то у вези једно с другим. Једном речи: екскурсирањем и скупљањем природина учи се веома много, само, до душе, то се постиже и споро и тешко. Али опет само се у екскурсијама могу доучити природине које су предмет јестаственице. Најмоћније средство за буђење интереса према природинама као и за развијање ученичке саморадње јесу екскурсије, а скупљање природина је опет врло корисно помоћно средство. А и екскурсије су као и путовање јако васпитно средство. Путовањем се млад човек васпитава и наша је дужност упознати га са тим пре него ли он постане човеком. Корист коју од путовања добивамо јесте и та, што је путник у путу дужан сасвим одвојити на страну своју личност и спојити је са онима код којих је и са којима је у путу. Колико ли нам је тешка таква жртва! Али путовање нас научи, да је путник приморан поднети све од своје стране. То исто чине и екскурсије, нарочито ако су дуготрајније. Овакве би се екскурсије могле једном или двалут у години дана предузети са ученицима виших разреда наших средњих школа.

Да ли ученици радо збирају природнице и праве збирке? Они ће прикупљати природине само онда, када им то наставник јестаственице нареди и кад им покаже како се оне препарују и ако се овај буде старао о извршењу дате им наредбе. Ређе они то раде из сујете, а најређе из сујете за познавањем природе. Ово последње може да се деси код понеког ученика, и то из виших разреда гимназијских. Од млађих ученика хоће по неки само да прикупља природине и без учитељске заповести, али он томе приступа зато што му је на те ствари старији друг скренуо пажњу. Кад млађи излазе у проходњу са старијим ђацима, онда им ови по штогод покажу, уберу по коју биљку и нешто им о њој испричају, или ухвате кога инсекта или змију о којој им штогод кажу, а то млађима импонује те се и сами онда почну

забављати прибирањем. Они ће тако скупљати махом оно о чему их старији знају обавестити. Такво збирање може доиста да буде и „бесциљно“, нарочито онда, ако им наставник није показао шта треба да раде, и како при том да поступају. Они ће скупљати биљке без икаква реда и разбирања. Нити скупљају све биљке на које наиђу, нити прикупљају оне карактерне представнике фамилија или родова. Из једне фамилије има ће скоро све, док из друге нема ниједног примерка, ниједне јединке. А место потпуне биљке, на којој се јасно распознаје корен, стабло, лист, цвет и плод, ви ћете често у збирци таквих ученика наћи или само границу са листом и цветом, или јединку са развијеним стаблом и листом, а друго ништа. Са тих се примерака, поред најбоље воље, он ничему не може научити. — А кад излазе у екскурсије са наставником онда ће имати и постепениости у прикупљању и потпуности у збирању биљака, јер је учитељ с њима, и тада их обично он упућује и казује им шта треба да прикупе. Поред њега они ће моћи да виде и оне биљке, поред којих су толико пута прошли а нису их опазили. Збираће и дрвеће и навикавати се да једно од другог разликују, што иначе не би чинили. А прикупљаће и поједине представнике родова или фамилија, на којима ће поново моћи да уче и боље запамте све оне белеге које су истакнуте као обележја тога репрезентанта, а упоређујући једне с другима боље ће их и свестраније моћи разликовати и т. д. Све ће се ово с успехом моћи вршити само онда, када је мањи број ученика у појединим разредима па и у екскурсијама. Оне биљке које спадају у реткости околине некога места, ученици треба да познају само по наставниковом показивању на часу. Јер, ако би им се показало место рашћења тих биљака, сви би се ученици трудили да их имају у својим збиркама, те би их могли за кратко време сасвим и затрти, као што је случај са неколиким ретким биљкама у околини Београда. У локалности где реткости расту, није умесно изводити ни ученике виших разреда.

Како ученици постепено збирају разноврсне биљке, тако ће скупљати и животиње. Није само ентомологија која улази у оквир збирања природнина из зоологије. Видићете децу да хватају змије, гуштере, глисте, пужеве и т. д. исто као и бубе. Кад ће, како и које животиње ученици скупљати, зависи понајвише од тога на шта им буде наставник пажњу скренуо. Ако ли наставник иде заједно са ученицима, што треба да је увек, онда им он на све животиње, које на путу сусретну, обрати пажњу. И сваком приликом ученици имају нешто ново да чују и да науче. Ту они много штошта доуче и притврде, јер многе и разноврсне животиње виде и посматрају.

Тим ће путем и начином наши ученици знатно лакше систематику Јестаственице савладати и многе ће природнике пре утубити, те ће их лакше од сродних и блиских моћи разликовати и умети распознавати. Тамо ће се они учити познавању живота живих тела, као и распознавању његових разних промена и околних прилика које на њих утичу. Оно што ученици буду у екскурсији научили, видели, посматрали, то ће им остати као доживотно знање, којим ће се увек моћи користити.

Екскурсирање ученика са наставником корисно је по ученичко развијање и напрџдовање у сваком погледу. Па зато би и требало, да се сви о томе старамо, да ученици средњих школа излазе у екскурсије не само у околину онога места где је школа у којој се уче, већ да залазе и даље по Србији, а кад год се може да пређу и преко граница своје домовине.*)

Да ли нама требају збирке разних природнина? И да ли је потребно и у томе нашу омладину упућивати и подржавати је да истраје? То је за нас врло потребито, те је зато и умесно још од малена навикавати и упућивати младеж на путовање и збирање природнина. Србија не само да нема потпуну и ваљано уређену збирку своје фауне и флоре, већ је ми и не познајемо колико треба и као што ваља. А то ћемо моћи постићи само онда ако приступимо озбиљном и енергичном скупљању у свима правцима. Да бисмо могли на томе поради, треба скупљаче и проматраче за поједине гране јестаственице одгајити и у свему их потпомагати. То је једини пут којим треба поћи те да познамо сву фауну и флору, целокупну геологију и археологију, географију и етнографију наше отаџбине. И зато треба ученике изводити у екскурсије те их тако овом послу и поучавати и навикавати.

Врло су ретке земље, а још су ређе државе, које и данас још не би имале на једном месту прибрране све природнике за које се зна да их има на или у земљи те државе. Тако прикупљене и на једном месту смештене природнике образују јестаственичке збирке. Те се збирке не само брижљиво чувају и одржавају, већ се оне непрестано претресају, допуњавају и све се темељитије и детаљније проучавају. За те збирке подижу се и нарочито подесне и простране зграде. То су народни природњачки музеји, у којима су природнике раздвојене и раз-

*) О ученичким екскурсијама писано је и у „Наставнику“ 1. Ученичке екскурсије и њихов утицај на наставу и васпитање школске омладине“ по Ан. Вајнбергу С. Д. „Наставник за 1891. г. стр. 346.—355. — 2. Ботаничке екскурсије и збирке од др В. П. Војиновића, „Наставник“ за 1892. год. стр. 435.—438. — 3. Прибирање природних објеката од др Радм. Лазаревића у „Наставнику“ 1894. г. стр. 270.—274.

мештене по засебитим одајама и собама. А све је то тако уређено и удешено, да свакоме за поуку служити може. У тим се музејима може свако упознати са оним природним стварима, о којима жели да се обавести или да штогод сазна. Ти су заводи извесних дана и за публику отворени, која у њима проводи по читаве часове у разматрању огледала природе своје домовине. — Ако нећемо да наша Краљевина у погледу јестаственичких проучавања изостане иза осталих културних држава, онда не треба сметати с ума, да је врло потребно да се и у Србији што пре подигне јестаственички музеј. Оснивање таквога Музеја у Србији потребно је и зато, што ће онда моћи Србија бити у том погледу стојер земљама Балканскога Полуострва. А тиме би се спречно и долазак непозваних као и самозваних, који мисле да се ми без њих и њихове помоћи не можемо упознати са нашим домовинским природинама. Кад бисмо на једноме месту имали препароване све биљке, животиње, разно камење и стене, лакше бисмо се могли и ми са њима упознати и друге о њима обавестити. У такав храм, подигнут Природи своје земље, могли бисмо онда с поносом и светлим образом увести и свакога странца и туђег научара, који и по томе цене културну способност једнога народа. Зато и мислим да би и требало што пре приступити подизању јестаственичког музеја. У тај музеј, кад би се подигао, могле би се стећи и све приватне збирке појединих гимназијских наставника, који би их имали из околине онога места у коме су. А има прилично тих наставника који располажу леним збирчицама животиња или биљака из појединих крајева Србије, што све сада стоји и непознато и необјављено.

Потребу и корист коју бисмо имали од оснивања природњачког музеја у Србији, увидела је и управа Професорскога Друштва, те је из своје касе одвојила, и ако врло незнатну, суму од сто динара и приложила је као први прилог за оснивање и подизање Јестаственичког Музеја у Београду. Тих сто динара предати су већ Управи Фондова на руковање а под именом „Фонд Српскога Јестаственичкога Музеја.“ За подизање овога Музеја требају велике суме новаца, али зар од малих и незнатних потока не постају велике реке?

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ РАЗВИЈАЊА СРПСКИХ ЈУНАЧКИХ ПЕСАМА

НАПИСАО

Д-Р АСМУС СЕРЕНЗЕН

ПРЕВЕО

ЈОВАН РАДОНИЋ

ДРУГИ ДЕО: ПЕСМЕ КРАТКОГА РАЗМЕРА, ОСОБИТО ОНЕ У МИЛУТИНОВИЋЕВОЈ И ВУКОВОЈ ЗБИРЦИ, У СВЕЗИ СА РАЗВИЈАЊЕМ СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ.

Б. ПЕСМЕ У ДЕСЕТЕРЦУ ОД Г. 1750.

(Наставак).

Бог. 98., 99. Ово су два варијанта, од којих је 98. старији. 98. песма прилично је подугачка, а начин приказивања је некако старински; сем тога има у њој доста дванаестераца. У њој се пева, како Рашковић Божо чами у тавници код везира у Једренима. Везир му даје слободу под том погодбом, ако му овај уступи свој мач, коња и сестру. Божо би радо оно двоје жртвовао, но на треће не може никакво да се одлучи, али зато ипак јавља сестри шта везир од њега захтева. Чувши то сестра, навлачи његово одело и узима његово оружје¹⁾, седа на коња и полази у Једрене. Стигавши онамо, издаје се за султанова изасланика, те захтева од везира, којег злоставља (ст. 140. и даље), да јој изда сужња. На путу у Цариград упознају се брат и сестра, а везира, кога собом воде, шаље Божо патраг са одсеченим рукама. У 90. песми заменио је везира Ченгић Алај-бег из Босне, а место Рашковића јавља се Рајковић. У овој је песми збијено непричано оно место, што се пева у песми 98. од ст. 1.—56., међутим је оно место где се брат и сестра упознају, много опширније изведено²⁾. Сем тога овде се опширно пева, како је „каурка премудра Латинка“ — овај назив упућује нас у Приморје — и по други пут Турчина преварила, узевши од њега грдан откуп, те одсекавши му главу послала га жени на коњу. Са ове две старе песме полази песма 49. у Вуковој III књизи са називом: „Љуба Хајдук Вукосава.“ Из ст. 181. и даље а особито из ст. 187/8 јасно се види, да се то место наслања на Бог. 99. песму од ст. 63.—74. У осталом цела песма код Вука развија радњу само у најопштијим цртама. Место Рашко-

¹⁾ Мотив о преоблачењу наћи ћемо у млађим песмама дугога размера код Бог. 38. и 54., упор. и горе 96. опет код Богинића.

²⁾ Ваља узети на ум, како је мотив из 98. песме „до три добра твоја“ у песми 98. ст. 63. и даље, на некако особит начин изведен. У тој песми сем тога фино је изведено и место од ст. 69.—74.

вића јавља се хајдук Вукосав, а везира оди. Ченгића заменила је типична фигура Бојчића Алила од Удбине; место сестре јавља се жена. Цела песма пак највише обраћа пажњу на мотив о преоблачењу, те се тако „бембер Михату“ даје скоро најглавнија улога. Оружје и одело описује се од ст. 40.—80. са највећом гиздом, у чему новији певачи толико уживаху. У целини узевши, Вукова песма, у којој је типичност и фразирање а и нека наклоност ка зановетању превагнула над индивидуалним стварним приказивањем старих песама, није баш сретан развој, који је пред нама¹⁾.

105. Већ напред напомену смо, да материјал у овој песми потиче из песме о украденој Јакшићевој сестри. Питање у ст. 5. и даље и мајчин одговор (ст. 18. и даље) потпуно одговара ст. 2. и 5. и даље у Бог. 45 песми. Она недоследност у ст. 23. и даље где се Богдан сећа, како су му Турци сестру заробили и ст. 5. и даље, где Богдан о томе ништа не зна, показује, да је овде морала бити прерада старијих мотива. Има у Миладиноваца један варијанат, који ће нам, као што то нагласисмо напред, помоћи да решимо, како је текло ово прерађивање. Да јој не би муж ни у што посумњао, то сестра окива брата у ланце, те се мужу који из лова долази, хвали, какав је она лов удвила²⁾. Затим износи мужу јело а у шиће му меће „биљке чеме-рике“. Када овај заспи, то они бегају. Да је овај мотив позајмљен од неке старије обраде и то из песме о Јакшићима, види се из 7. песме код Милутиновића (стр. 13. ступ. I)³⁾.

Врло је појмљиво, да се овај мотив из Јакшићеве песме тако преобразно, да заробљена сестра ступа на мужевљеву страну, те брата баш збиљски окива у ланце⁴⁾. Да би непријатељство спрема брата

оправдано било, морало се измислити оно место од ст. 23.—33., где се пева, како је разбојник у бегању тешко рањен од брата девојчиног, што се ни најмање не слаже са оним речима у ст. 5.

Главни јунак је Љутица Богдан, а исто тако и код Вука и Шапкарева. Познато је, да се ово име јавља и у другим млађим песмама, тако н. пр. 39. и 76. у Вуковој II књизи. Из Качићева разговора на стр. 603¹⁾ знамо, да је Љутица Богдан историјска личност из Приморја у половини XVII века (види доле под XV). Сасвим је појмљиво, да је овај мотив, који потиче из старе појесије дугога размера, могао пренет бити на млађега јунака, будући је пре њега додан био другом којем јунаку. У ст. 2. и 18. спомиње се Прилеп, што нас нутка да поверујемо, да се у песми пре Богдана певао Марко Краљевић²⁾. У нашој песми локализовала се прича у Јајцу, у Босни, а разбојник се зове Хорјадин војвода (Шапк. Харватин војвода).

У млађој обради код Вука догађај се такође локализовао у Босни, а разбојник се зове Мујо Бошњанин³⁾. Сама песма ствара Богдана у Србију, јер у њој Богдан путујући у Босну (ст. 41.) Дрину прелази⁴⁾. У песми код Вука опажамо знатне промене и проширења од ст. 100.—122., а то исто пева и 68. песма о Марку и Ђему Брђанину у Вуковој другој књизи (упор. по најпре ст. 158—160). Може бити да концепција те славне песме потиче баш из ове, као и ст. 124.—147. Како се пак у варијанту код Главића, који је иначе опширно изведен у ст. 288., 300. и даље, ово збијено приказује, а по најпре како се причање у том варијанту ст. 354.—370. више слаже са ст. 152. и даље код Вука, то ова песма у пркос њеном младом обележју не полази са Вукове песме, него пре са каквога ранијег узора Вукове песме.

те би према томе то исто важило и за мотив о успављивању. По томе се противи то, што се тај мотив јавља у Милут. песми о Јакшићу: оба дакле мотива у тој песми узети су из песме о украденој Јакшићевој сестри. Много је и природније, да се оба мотива, који су првобитно самостални били, јављају доцније у тесној вези, него да је њихова тесна веза, каква је у песми о Богдановој сестри код Миладиноваца, раскинута, па да је сваки за себе узет и обрађен. Треба узети на ум ст. 724. у песми 23. код Вука „ја ћу много чуда учинити“, од којег много више смисла имају речи сестре Богданове код Милад. на стр. 307: „Јасъ къ стораѣмъ голема чудеса“.

1) Овде а и у будуће свагда наводим Хартманово загребачко издање од г. 1886.

2) У песми 2. код Главића спомиње се Марко. Богданово питање код Бог. у песми 105 меће се Марку у уста код Качан. ст. 138.—141.

3) По свој прилици потиче ово име из песме Милут. 150., упор. доле под XIV.

4) Ово место показује правац, којим је песма ишла из покрајине у покрајину. Само у приморју могао је Љутица Богдан доћи у везу са овим материјалом. Најстарија обрада потицала би дакле са запада. Па и у 39. песми у II књизи Вуковој доводи се Љутица Богдан, и ако нејасно, у везу са Приморјем.

1) Интересна је песма 189. код Милад. која је изданак са стране. У њој се још сачувало старо, само мало преиначено име Рајко Бошковић (Турчин се зове Емин Никола), али је и у њој сестру заменила „прелепа невеста“. С друге стране опет јавља се Муса палбатин (место палбанта) у опширнијој песми код Николића 64. Напоменућемо још да се ст. 98.—102. јавља и код Ник. у ст. 144. и Марјановића у ст. 60. Сем тога мотив код Марјан. у ст. 95. и даље (овде се пева о Каурину Радку и Љуби му Видосави) а тако исто и код Вука ст. 187/8 па и Бог. 99. ст. 69. и даље, а сем овога и осветник ст. 151. и даље (овде су уметнута славна имена из ускочких песама) полази са ст. 45. у Бог. 99. песми. Из свега овога се види, да Вукова песма није једина, која на почетку овога века обрађује овај материјал.

2) „Три дана и три ноћи ишао си по горама, па ниси ништа удовио, а ја седећи код куће на дивану удових леп лов, мога брата а твога непријатеља.“ Ове речи понављају се у ст. 85.—89., а и код Главића у песми 2. ст. 248.—260.

3) приправи му господску вечеру и навали вино и ракију и у шиће биље свакојако, да с успава за девет данака.

4) Могло би се помислити, да мотив о окованом брату у песми 192. код Милад. потиче из песме о Богдановој сестри

Има неколико места у песми 723. (Вук I), где се може уочити додир ове песме са ранијим узором. Тако нпр. ст. 35., 37/8., 43., 48., 60/61, где та места, нису тако опширно изведена, као у песми 724. С друге стране опет испао је из те песме цео увод, а место тога дошао је други са новом мотивацијом и сасвим модернога обележја. 118. песма 68. у III књизи код Вука и Милут. 144. су директне и непосредне прераде ове Бог. песме и причање им се у целини слаже са причањем код Богинића. У сва три варијанта младожења је неки Турчин из Рисна (код Бог. зове се он Ришњанин Седим, код Милут. Ришњанин Махо а код Вука Ришњанин Хаџија). У Бог. песми невеста је из Зворника, код Милут. и Вука из Митровице. Код Милут. на стр. 261. почиње песма са дугим уводом, који је на широко и на дугачко изведен, као што је то обично у песмама код Милутиновића. Вукова песма од ст. 1.—10. строго се држи ст. 1.—4. код Богинића. Код Бог. не долази Ђувегија по девојку на уречено време, него три године након тога опомиње га девојка и пита га зашто свате не купи, а он се изговара да не сме кроз гору да прође од Лимуна хајдука, а свој страх не мотивише даље ничим. Код Милут. нема ни говора о страху од стране младожење, нити се сватови одгађају него се пева, како хајдук пише младожењи писмо, у коме набраја каква му је зла Турчин Ђувегија починио, те се заверава, да ће му се осветити. Турчин пак претњу претњом враћа. У Вуковој се песми пева, како се младожења, испросивши девојку, враћа кући, те на путу општети трговца Лимуна, на што му овај прети, да ће се одметнути у хајдуке, те му се осветити. И збиља Лимун доводи у ред своје трговачке послове и одметне се у хајдуке. Турчин, бојећи се Лимуна, не сме да иде по девојку, него се тек после четири године креће на пут, када га девојчин отац озбиљно опомиње, да је већ време, да дође по девојку¹⁾.

Свакако, да је процес проширивања и код Милут. и Вука ишао истим путем, а очевидно је, да је Вукова песма имала за узор песму, у којој се као и у Милут. певало о писму хајдукову, те је тај сиже потпуно вештачки извео. Милут. песма никако није могла служити за углед Вуковој песми, јер баш они мотиви, које је Милут. песма изоставила, јављају се код Вука. Ови су: страх, одлагање сватова и опомена. Судећи по Вуковој песми држим, да јој је за углед могла служити каква краћа обрада.

¹⁾ Одговор младожењин од ст. 113.—121. одговара оном код Бог. од ст. 14.—17., но неодређен је и не стоји у свези са самом приповетком, пошто је у тој песми изостао одговор девојчин, кога читамо код Бог. од ст. 18.—22.

У Бог. и Вуковој песми зове се Ђувегија Лимун, код Милут. пак зове се Бајо Пиљанин. Овај Бајо из Пиве (у северној Црној Гори) је историјска личност и живео је крајем XVII века, а по месту припада Херцеговини и јужној Далмацији (в. доле под XIV). Да су дотичном Бају Турци имање на силу отели, те да је с тога отишао у хајдуке, види се из самих песама код Милут. које очевидно носе на себи историјско обележје.

Тако се у песми 16., стр. 27., ступ. II пева:

Ово ми је постојбина била,
Постојбина моја и Вујова,
Одавде нас Турци изагнаше,
Ваш проклети Перастовић Хама.

Исто тако у песми 86., стр. 144., ступ. II пева се о Пиви а специјално селу Безује:

Јесте Пива моја старевина,
А Безује моја постојбина. —

Тако и у нашој песми стр. 262. ступ. I:

Када мене изагнаша Турци,
Баш из Пиве, моје постојбине,
Ја оставих кућу и баштину,
С собом узех нешто мало блага,
Пак се дигох трговати ш њима —
И закупих малу трговину,
Трговину хиљаду волова,
Дођох с њима Рисну на крајину¹⁾

Како је у најстаријој обради послалац радње Лимун, који се као такав јавља и у Вуковој песми, у којој се такођер Бајо јавља, али као хајдук, коме се Лимун, отишавши у хајдуке, придружује (одврже се Бају у хајдуке) и како Милут. песма спомиње некога „од Корита Лима“²⁾ као побратима и савезника Бајова, то држим, да се овде два материјала констамнивала. Радња наше песме, у колико се то пева код Бог. пренесена је првобитно на Лимуна, а из песама код Милут. видимо, како оне радо певају због чега се Бајо одметнуо у хајдуке. Оба мотива дакле стожила се тако, да је код Милут. радња пренесена на Баја, а код Вука на Лимуна.

¹⁾ Како му овде Турчин Махо под изговором царине (тешку баждарину) одузима његово драгоцено оружје, то се овај има као неки цариник сматрати. Са овим се слаже фрагмент 77. у Вуковој III књизи: Овде се јавља Бајо као морски „целобџија“, а хаџо од Рисна је морски „ћумрукџија“ те Бају место царине узима водове, због чега се овај одмеће у хајдуке. Стихови 9. и 10. код Вука свакако више смисла имају, него оно место код Милут., које се ни најмање не подударе са током приче. Ти стихови су на стр. 262. ступ. I: узме мене хиљаду цекина, ни ту неће паре ни динара — ни у жуто млетачка цекина — но ми узме свијетло оружје. Свакако да је у Вуковој песми ток приповетке првобитнији, а код Милут. је оружје пореметило саму радњу приповетке.

²⁾ Овај придев носи с тога, што је традиција (в. Вук 68., 83. упор. Херман I. 6.) локализовала овај догађај на висоравни Коритама у Херцеговини. Овде код Милутинових провирује и ако врло тамно Лимун, као некадашњи послалац радње. По 16. песми код Милут. он је збиља пореклом из Лијевна.

Песма код Хермана, у којој оба хајдука без икаква мотива на сватове нападају, не може никако оборити оно, што смо до сада рекли, пошто је очевидно, да се она развила из Вукове, а намерно је преиначена по мухамеданском ћефу, која се најбоље огледа из ст. 303. и даље и ст. 319/20, где је изостављено оно место, где се пева, како је Турчин општетио хришћанина.

Није нам намера, да ова три варијанта у целини поређујемо, јер је из досадашњег расправљања одношај доста јасан. Напоменућемо само још некоје појединости: Цео одељак код Вука ст. 216.—252. полази са Бог. песме ст. 51/2, а песма код Милут. не. У овој младожења иде по девојку, код Бог. (ст. 69. и даље) и Вука (ст. 288.) креће се он из Рисна сватовима у сретање, те код Бог. стиже до Ниша (Никшић в. Милут. стр. 174, ступ. I, упор. Огледало 5), код Вука до Рудина (у Црној Гори), када по пуцњави на Коритима дознаје шта се догађа. Код Вука се песма свршава онде, где се са вештачким и финим осећањем прта смрт невестина.

130. песма код Милут. је позни варијанат без икакве вредности, јер полази са Вукове обраде (мотив о писмима, које девојка с пута мајци шаље). У њу су без икаква смисла унесени разни јунаци и мотиви из познатих песама. Прва половина фрагмента под бр. 73. у Вуковој III књизи полази са Вукове обраде и у њој се Лимун изрично спомиње.

Скупивши сва досадашња истраживања¹⁾ долазимо до овог резултата:

Око 1750. год. забележене су неке песме у јужној Далмацији, чији се материјал врло мало додирује са оним у песмама дугога размера. У тим песмама је садржина по највише нова и води нас у западну половину српскога говора. У песмама код Вука и Милутиновића, које су записане од прилике три четвртине века доцније од ових, сретамо се са истим материјалом, који је већим делом преиначен

¹⁾ Песма под бр. 2 у Арх. III може се такође убројати у песме краткога размера, као што смо песме под бр. 1 и 3 уврстили у песме дугога размера. Та песма је фрагмент, који се слаже са песмом 29. у Вуковој II књизи ст. 1.—326. (до доласка у Леђан). Да је ова песма основа Вукове песме и да се с њоме на длаку слаже, види се јасно из саме песме, те с тога није ни потребно то појединим претресањем доказивати. Већ напред напоменуемо, да се главни мотив ове песме јавља већ у песми 9. и 26. код Богинића. Овамо се наслања и обрада код Качића стр. 278.—282. у којој су главни јунаци Јанко и Секула. О постанку и развијању спореднога мотива у тој песми види у одељку XVI онде, где се говори о 129. песми код Милутиновића. Но од куда у песми Милош Војиновић? Сетимо се само, да се у песми 76. код Бог. пева о неком Ивану Војиновићу као нећаку Ивана Црнојевића, и да се он у песми 123. код Милут. зове Милош Војиновић и да је нећак цара Стенана. Према томе дакле јасно је од куда је пренос овога имена дошао. Споменути старо-српски колорит Вука — мислим у географском смислу — је творевина најмање обраде. У песми 2. у Арх. III зове се место где Милош пребива „Морија равна“ место Шара планина. Да није та Морија у Босни?

одн. проширен. Но те две збирке свака по својем начину прерађује материјал. Милутиновићева збирка прерађује више саму садржину, а прерада та више је хладна, раширена и без икаквог особитог вештачкога укуса. Код Вука је пак све удешено тако, да се задовољи вештачки укус, а тек по где где наилазимо по неку развученост, и то по највише онде, где се песма труди, да и индивидуално са типичним замени. Где имамо Милут. и Вукову песму као варијанте према Бог. песми, то онда ове две нове обраде не стоје према старијој (основици) једна од друге независно. Милут. се обично не удаљава много од своје основе, која се из Бог. песме развила, или из друге неке, која Богинићевој врло близу стоји, а Вукова песма полази са исте основе, само што ју је сасвим вештачки преиначила.

Како се материјал у оним песмама о којима смо више говорили не може довести у свезу са неким одређеним местима, нити се може тачно одредити време догађајима, који се овде певају, то наравно да не можемо на основу тога материјала створити себи општу слику онога песништва, које је од средине XVII века по највише цветало у западној половини српскога говора, обрађујући старе и нове, хришћанске и мухамеданске предмете. Тај материјал не може нам дати јасну слику где и када је поникнула ова нова врста поезије, да ли се она развила из поезије дугога размера, или сасвим независно од ове, да ли је та нова поезија варијала стари материјал, па је тек доцније почела обрађивати нове предмете, или се може бити она одмах јавља у оном облику, у којем по највише онева нове предмете, па тек доцније — наравно у свези са постепеним изумирањем и коначном пропашћу појесије дугога размера — узима старије предмете, у колико их није заборавила, па их проширује и дотерује по својем начину приказивања.

Напред смо се већ уверили, да песме у Милут. и Вуковој збирци полазе са песама у Бог. збирци, дакле оне су млађе од ових, које су забележене у половини XVII века. И ако је то тако, то опет за то нисмо добили јасну слику о развијању и животу песама краткога размера до почетка овога века.

Уверили смо се, упоредивши неколико Вукових песама које полазе са Богинићевих, да су Вукове песме старији предмет јако преиначиле, те одмах већ с тога слабо нам оне дају наде, да ћемо помоћу њих решити горе постављена питања, а да нам неће помоћи баш карактеристичне песме код Милутиновића, код којих онамамо јаку пажњу према садржини и наклоност ка индивидуалности, које на себи носе печат старинскога и конзервативнога духа, да помоћу њих решимо горе постављена питања.

(Наставиће се).

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

ЛЕПА КЊИЖЕВНОСТ У „ДЕЛУ“ ЗА ГОД. 1895.

(Дело. Лист за науку, књижевност и друштвени живот. Јануар—децембар. Година друга. Уредник д-р М. Ђ. Миловановић. Београд. Црна радикална штамарија. 1893. — Свезака 12, књига пета—осма, стр. 1—540, 1—515, 1—508, 1—508. Годишња цена: за Србију 16 дин., за иностранство 20 дин. Поједине свеске продају се по два динара. Формат: велика 8°.)

Држимо да је веома захвалан посао позабавити се брижљивим погледом лепе књижевности у „Делу“ за годину 1895.

У овоме ћемо се управљати по ономе распореду, по којем прошле године у „Просветном Гласнику“ прегледасмо и огледасмо оценити лепу књижевност у *Делу*, за годину 1894.

Размотримо прво песме, на приповетке и драме, и то најпре ориџинале, па затим преводе.

Песника је у овој години на броју 20. Они су испевали 36 ориџиналних песама (рачунајући *Погашене звезде* у једну песму).

Тако, од **Владимира М. Јовановића** имамо управо 48 песама (од којих су 47 под општим натписом: *Погашене звезде*), па од **Алексе Р. Шантића** 4, од **Јуније, Р. Ј. Одавића, Ст. П. Бешовића** и **Сокољанина** по 3, затим од **Ст. Луковића, Милорада Ј. Митровића** и **Јеле Ј. Поповићеве** по 2, а од осталих по једну песму.

Прегледаћемо прво оне које су *чисто лирске*, без епскога у себи, и то редом којим се њихови писци с њима јављаху.

Од **Владимира М. Јовановића** је 47 краћих песама, под општим натписом: *Погашене звезде* (св. за јануар, стр. 52—53, св. за фебруар, стр. 206—207, св. за март, стр. 383—385, св. за април, стр. 71—72, св. за мај, стр. 276—279, св. за јуни, стр. 400—403, св. за јули, стр. 36—38 и св. за септембар, стр. 404—411). Испод натписа је напомена да су то „некадашње љубавне песме једног садашњег реалисте.“ У њима песник пева драгој, која је или за мало одвојена од њега, или је уза њ, или је за навек од њега растављена. Док је у онима првима пуно веселости, у овима последњима толико је туге, да се песнику без драге ништа на свету не мила, те му је садашњост „време туге“. Песнички су звуци лаки,

по некад дирљиви, ну, на сваки начин, слабији од потоњих. — Биће да је од њега и песмица: *Једном старом мачу у десаву* (св. за октобар, стр. 92.), пуна родољубивих узвика староме мачу: како треба да и сада свети косовске ране наше.

Од **Алексе Р. Шантића** су четири песме. У првој: *Хај нек илану срца млада!* (св. за фебруар, стр. 234.), родољубива је осећања о братству и слози свију Срба; у *Сјетној моми* (св. за март, стр. 458.) неутешне је љубавне туге за драгом; у *Још љубити могу* (св. за јуни, стр. 436.), и ако је очајничка осећања, опет се налази утехе у љубави према драгој; а у *Пријателу* (Душану С. Бидићу, св. за октобар, стр. 1—6.) песник с горчином шиба неверство своје драге и уопште девојачку поввареност у овоме столећу. — Поезија је тиха. Последња песма као да је понајлепша.

Од **Ст. М. Луковића** су две песме, осредње песничке снаге. У првој, дирљивијој, *Са Косова* (св. за фебруар, стр. 266—268) родољубива је бола за негдашњом српском славом пре Косова и чежње да она изнова сине; а у другој: *Из „Сетници“* (св. за децембар, стр. 389—390.), две су малене песме, у којима је тужења за „отргнутом“ љубави.

У песмици: *Запис* † **Љ. П. Ненадовића** (св. за март, стр. 351.) лепог је песничког размишљања о човековој зависности у природи.

Од **Јуније** су три песмице. У првој: *У ноћи* (св. за март, стр. 402—403.) слабих је љубавничких звука, али су они врло нежни у песми: *Ја штах* (св. за новембар, стр. 217—218.) само да није оног песничког запиткивања: коме да се даде срце, већ згодних слика, песма би и по идеји била ванредно лепа; а у песмици: *Песимисти* (св. за август, стр. 228), која је најлепша, с пуно живахна осећања вели се песимисти: да не клоне у болу, већ да му песмом „пркоси.“

Јела Ј. Поповићева испевала је песму: *Роду моме* (св. за април, стр. 50—51), а као да ће од ње бити и *Језеркиња вила (бајка)*, (св. за децембар, стр. 363—364.). — У првој меким песничким гласом износи се у сличницама роду (Српству), каква жалосна судба чека „народ без слободе“; а у другој, кроза причање једне народне бајке: о љубави једнога пастира према Језеркињи вили, с много нежније поезије слика се моћ љубави...

Р. Ј. Одавић има три песме. У првој: *Пролетни мраз* (св. за април, стр. 102.), љубавног је очајни-

штва без наде; у другој: *Распи га* (св. за септембар, стр. 415.), црта се свемоћ љубави; а у трећој: *После симфоније* (св. за новембар, стр. 208.), љубавна је изјава драгој. — Као да је најлепша она друга, а најлошија она прва.

У мајској свесци (стр. 170—172.) имамо: „*Двије пјесме дубровачкијех владика*“, и то: I. *Пјесан племените Госпође Марџе Никшине Ђорђи, својој родници, племенитој госпођи Мари Пуцић (Розга)*, и II. *Одговор племените госпође Марџе Пуцић*. — Обе су песме из године 1820, писане „икавштином“, а нашао их је д-р Лујо кнез Војиновић у домаћој архиви дубровачкога властелина Ђорђића, те држи да су узор „епиталамске врсте пјесничтва“. У обема је нежна љубавна осећања једне „владике“ према другој.

Јов. А. Дучић је славим песничким звуком испевао песмицу: *Пред једном статуом* (св. за мај, стр. 261.), у којој је гњева на све што нема срца.

Ст. П. Бешевић има три песме. У првој: *Пред ноћ* (св. за јуни, стр. 452.), теши се судбом, што нема никада одмора; у другој: *Прени...* (св. за јули, стр. 3—4.) родољубиво узвикује Српству да се већ једном прене и остави старе неслоге; а у трећој: *Има ружа...* (у споменуцу посестрими Олги, св. за децембар, стр. 445.), песник називље „ружом“ своју посестриму. Од ове три понајбоља је она друга; у свима пак песник није у стању да искаже како би хтео оно што осећа.

Од **незнана** је песника песмица: *У пролеће* (св. за јули, стр. 89.), дивна сличица пролећа.

Од **Сокољанина** су три мале песме. У *Месецу* (св. за август, стр. 212.) драгина је лепота сјајнија од месечевих зрака; у *Роси* (св. за октобар, стр. 72.) љубавничког је очајања без наде, а у *Јесени* св. за децембар, стр. 422.) слика се долазак јесени. — Кроза све веје лака поезија, пуна тихе туге. Ова последња песма најбоља је, а она друга понајлошија.

Донадљива је повећа песма: *Поздрав* (св. за септембар, стр. 341—344.) од **Цветка**, у којој је туге за завичајем. Исте је величине још боља песма **П. С. Ипанова**: *Помен патријарху Арсенију Чарнојевићу* (св. за септембар, стр. 376—378.), приликом парастоса му у Будим-Пешти. Из ње доста родољубива плама избија у мислима: како је овај патријарх нехотице унесрећно свој народ, предајући га из чељусту лава (Турчина) у чељуст риста (Аустро-Угарске), и како ће Србин ипак бити срећан. Од **Лазе Костића** је песмица: „*Прерано!*“ (св. за октобар, стр. 25—26.), која је била намењена за „Споменуцу“ пок. песника Војислава Ј. Илића, па је не примише. С доста горчине шибла се животни јад овога

света, којег се песник срећно опростио, а има и лепих мисли и пуноће у изразу; у *Тихој ноћи* (св. за октобар, стр. 81.) од **Љубице**, неутешне је тихе туге за умрлим драгим; у *Ловћену* (св. за новембар стр. 180—181.), од **Новице Ј. Николића**, у родољубивој хвали, шта је Ловћен којечега видео, хвала је чврстини српској, која ће ва век трајати; *Слободи* (св. за новембар, стр. 240.) је песмица **Јеф. Р. Шантића**, пуна родољубива уздицања за слободом рода својега; и, напоследку, од **Милана** је песма: *Христос се роди...* (св. за децембар, стр. 37.), у којој се призивље с неба анђео спаситељ српскога рода.

Као што се види, све су ово лирске песме, великом већином млађих песника, који су или већ стекли извеснога гласа или од скоро певају. Све те песме показују у себи песничке подобности, која је или већ подоста развијена или је у повоју. Писац њихна певања у опште је добар и даје наде на бољу им песничку будућност.

Као најлепше песме истичемо: *Заше* † **Љ. П. Ненадовића**, **Л. Костића** (*Прерано!*), неколике песме **Владимира М. Јовановића**, у оној његовој поменутој гомилници, па **Јунијине** (*Ја штах...* и *Песимисти*), **Јеле Ј. Павловићеве** (*Језеркиња вила*) и оне „*двије пјесме дубровачкијех владика*“.

После њих, као да су понајвредније: **Алексе Р. Шантића** (*Пријатељу*), **Сокољанинове** (*Месецу* и *Јесени*) и **П. С. Ипанова** (*Помен*).

Сем ових до сад набројаних песама да поменемо и оне, у којима је нечега *искога*, које личе на приче у стиху.

Ту је **Змајовина** песмица: *Вила Андосила и птица Невидица* (св. за јануар, стр. 5—6.), из његових *Снозватница*. — У њој је у духу народнога певања пуно неописаног миља у моралној поуци, што пробија из разговора вила: колико је благодатан утицај Православља на душе.

Подуже су две песме **Милорада Ј. Митровића**: *Боабдил* (св. за април, стр. 5—8.) и *Пољубац* (св. за август, стр. 161—164.). — У првој је прича: како је последњи маварски цар, Боабдил, одавши се мекушном уживању, погубио, наговорен својом милошницом, браниоца своје престонице Гренаде, Садиа, изазвао буну у својој војсци, те је Гранада пала у руке Шпанцима, који тада на њу удараху. Излагање је у лако оцртаним и одабраним сличицама, кроз које провејава појача песничка струја. Главна идеја: да јуначки ваља чувати државу своју, посве је за одобравање. — У другој, која је управо скаска о једној лепотици, која је у својим дворима много у њу заљубљених момака претворила у змије, док је један витез не савлада пригрливши је на груди, —

врло је лепа идеја о свемоћности љубави; а малене слике, у којима се то износи, допадљиве су са својих песничких боја пуних нежности и разноликости, те као да ће ова песма имати у себи више поезије од оне прве. Обе су поетске приповетчице.

Све три ове песме тако су лепе, да их само таквих што више пожелети можемо.

После ових песама да поменемо и један састав, који у себи има драмскога.

То је *Слава уметности*, „сценски пролог у 3 слике“, од **Стјепана Милетића** (св. за новембар, стр. 283—292). Састављен је кад је недавно отворано ново позориште у Загребу. У њему је пуно лепих, алегорјских слика, у којима се показује колико је уметност — поезија — вредела и колико ће вредети српскоме и хрватскоме народу; јер је ово „нова стаза“, која га води: „**да умијећем извојшти си мјесто, што десницом припада му давно.**“ Стихови су доста лаки, а брижљивост у изради видљива је.

Преведених је песама свега 11. Из немачке књижевности преведено је највише (5), па из руске (3), а из италијанске и чешке по једна.

Јер. Ж. је највише превео (3 песме); **Змај, С. Д. Мијалковић** и **Р. Ј. Одавић** по 2, а остали по једну.

Из њих да прегледамо редом, којим се преводиоци с њима јављаху. Уопште, језик је у преводима правилан и лак, а и избор песама је врло леп.

Од **Јер. Ж.**-а су: *Белзацер* (*Х. Хајна*, св. за јануар, стр. 88—89), *Песникова љубав* (*по Пушкину*, св. за јули, стр. 81.) и *На новом гробу* (*од Надсона*), (св. за јули, стр. 93.). — У првој је лепа скаска о напрасној смрти безбожнога владара, Белзацера; у другој се песник називље „неутешним мучеником“, а у трећој се казује: „тек у гробу горки јад престане.“ Све три су пуне лепих, песничких слика.

Р. Ј. Одавић је превео с рускога *Державинову* повећу песму: *Бог* (св. за фебруар, стр. 177—180.), а од њега је зар и једна песма *Светоилука Чеха: Из роуских песама* (св. за јуни, стр. 353.). — У првој је пуно философије, а у другој буђења рода својега да се избави ропства.

Драгиша Станојевић је превео песму *Аде Негри: Пророштво* (св. за мај, стр. 217—218.). — Пуно је дирљиво изражених идеја о данашњој „друштвеној неправди.“ *Ада* је „најновија сјајна звијезда на небу песничком италијанскога народа.“

С. Д. Мијалковић превео је две песме: *Срце моје хоћу да те питам* (*Фридриха Халма* св. за јули, стр. 50.) и *Суморну мисао* (*Јована Гаврила Сајдла*, св. за новембар, стр. 269—270.) — У првој је песничких идеја о љубави, а у другој саучешћа према онима који умиру од глади.

Прелазимо на преглед приповедака.

Оригиналних је приповедака свега 18, махом из живота у Краљевини Србији и Херцеговини. По три су од познатих нам приповедача: **Свет. Ђоровића**, **Свет. П. Ранковића** и **Јан. М. Веселиновића**; две од **Јефте Р. Шантића**, а од осталих по једна. Приповедача је 11 на број.

Све су приче или од неколико листа или врло кратке, а највећа (*Прича о селу Врачима и Сими Ступици*) износи 33 листа.

И њих ћемо размотрити редом којим су се њихови писци с њима јављали.

Од **Јефтана Р. Шантића** су две приче из мостарскога живота.

У првој: *Ружа* (св. за јануар, стр. 7—17.), посвећеној своје другу У. К. — Мостарцу, у облику писма имамо слику младалачкога „ашиковања“ мостарских момака с девојкама. Писац се загледао као ђак правник у сироту, честиту и лепу девојку Даницу, која је и њега радо имала, али је не узео, што би му то сметало даљем учењу, охладне према њој, те се она на скоро удаде за другога. Ничим озбиљним, сем детињастом нарави, овакав се поступак може тумачити, а можемо се и радовати, што није имао злих последица по девојку. „Ашиковање“, нарочито девојачка стидљивост, врло је лепо истављена у кратким, живим слицима. У њој је пуно одлика девојачкога онога краја, као и момака и матера. Ну, свакојако, боље би било да се оваквим поступцима није одликовала младост пшичева. — Друга „приповијетка“ из Мостара: *Мара* (св. за април, стр. 73—83), не показује оне веселости као прва. Она је контраст по утиску што у читаоцу оставља. Поварени син честитог мостарскога газде Илије Брчанина, Милан, преварио је честиту, сироту и лепу мостарску девојку, Мару, те се ова од срамоте отрова. Лепш је црта Марина карактера, и ако нема онолико уметничтва, као у првој причи.

Од **Јанка М. Веселиновића** су две „народне бајке“ и једна „песма у прози.“

Из народне бајке: *Туђи слуга* (св. за фебруар, стр. 199—205.) излази поука: да не треба бити роб новцу. Казивање о неком Јефти, кујунџији, који са својом бабом Станом беше тврдовао целог века, па му се не даде ни да под старост проживи, може се читати без досаде. Слике су сухи дијалози, без уметничкога уреса: описа и психолошке студије карактера. Из друге народне бајке: *Суђењница* (св. за април, стр. 52—58.) види се народно веровање: да човек не може избећи оно што му је суђено. Бајка је исте уметничке обраде као и прва, само је природом дирљивијега догађаја у себи занимљивија од прве. „Песма у прози“: *Божеји слуга* (св. за децем-

бар, стр. 359—362.), посвећена Милораду Гавриловићу, најлепше је изведена, а мања је од обе претходне приче. Стари, обудовели, попа Јова теши Милицу, која хули на Бога, што јој за недељу дана узе три одрасла сина, подсећајући је на заостале њезине унуке и на себе, који је без игде икога. Идеја: „од зла горе а од добра боље има“, доста је дирљиво изведена у овоме призору на гробљу.

За сва ова три састава може се рећи да су овлаш рађени. У последње време на овакве радове траћи Веселиновић своју лепу приповедачку подобност тако, да, ако и даље овако узради, биће само достојан сажаљења.

Од **Свет. Ђоровића** су три причице, све три из херцеговачкога живота.

У првој: *Срећна вече* „цртица из Мостара, посвећено иобрн А. Шангићу“ (св. за фебруар, стр. 226—233.), у радњи, која није без занимљивости, износи се лепа идеја: како оца може од порока да тргне љубав према његово детету, кајање за његово сурово понашање према њему. Али то јамачно вреди за оне, који су тек окусили од порока. — Пређе честити домаћин и нежни отац, трговац Пера, од како остави свој дућан на стаде по наговору неваљалога Хиље трговати воловима и с њим се дружити, прои се, те једном у нићу удари сина својега тако да овај паде у постељу. — Требало је особиту пажњу поклонити психологискоме сликању онога момента, када у оцу наступа кајање, јер то је управо суштина причице. — Највећа је причица: *Ненино злато* („сличица из мухамеданског живота из Мостара. Посвећена другу Јефти Шангићу“, свеска за јуни, стр. 419—435.), куд и камо је лепше изведена од прве. Са слашћу гледамо честите и сиромашне љубавнике: кћер удове Мејре, лепу Хајкуну, и драгана јој, ваљана и сиромашна момка Ахмета, како невино исказују једно другоме љубав оним језиком, оним понашањем, које се може видети зар јединствено у херцеговачким крајевима. Хајка је и стидљива љубавница и добра кћи. Што одбеже од мајке извињава је љубав према драгоме и одвратност наспрам старога удовца, богатога бега, Хрње, за којег је мајка хтеде дати, а нарочито оно њезино колебање: да ли да остане код Мејре или да оде Ахмету, сведочи њезину кћеринску послушност. И Ахмет је не достојан. Он је нежан и као љубавник и као муж, а са пуно поштовања понаша се према ташти својој, трпећи док се ова не одерди. Па и Мејрин је карактер слика нежне, у нечем настране, мајке, која опет повраћа срце своје према кћери. Као да је најдивнија у призору када долази Хајци, која мало час родила беше сина. Ова је сличица и најдирљивија. Мали синчић Хајкин Мејри је „Ненино Злато.“ — Трећа је причица: У

искушењу („цртица из Херцеговине“, св. за децембар стр. 423—427.). Сиромашан, вредни радник Стојан проио се, те једном паде с „ћуприје“, угрува се и неколико дана одлежа у дому добре сироте бабе — Стоје и кћери јој Гордане. Сажаљење и нега што му Гордана указа, освојише Стојана. Оздравивши долази он у град, купује за Гордану неке ствари, и бега од механе, помисливши на Гордану и њезине савете да не пије. — Тема је врло лепо одабрана. Љубав, збиља, може да буде за многе чистилиште од порока. Приповедачка струја доста је хладна, само је последњи моменат — када Стојан купује ствари за Гордану па бега од механе — врло живо изведен. По уметничкој вредности, ова ће прича стојати упоредо са оном првом својом другом.

Овде је згоде за неколико речи о *Ђоровићу* и *Шангићу*.

Обојица њих мере се у цртању љубавних призора, и то рођаја прве љубави. Одељци у њихним причама, где је таквих призора, најјачи су. Само је *Ђоровић* умешнији с тога, што су његове причице разрађеније целине. Желети је да оба приповедача покажу још веће психологиске студије и брижљивости у уметничкој обради својих приповедача, јер се од њих многоме чему надамо, само ако — не постану уображенима, што је прилепчива болест код наших млађих приповедача.

Од **Л. Т.-а** су два састава под једним општим натписом: *Из мојих успомена*. У првome: *Дули* (св. за март, стр. 386—401.), у маленим и живим сличицама је карактерних цртица једне младе Јеврејке, Дули, која беше „смеша девојке и правога детета“, самовољна, иначе добра срца. Заљуби се у младога глумца Артура и с њим побеже; ну, Артур је остави, стара мајка јој пресвиште од туге, а она, пакон 20 година, поста славном глумицом. — Причица се може читати са задовољством. Самом темом писац је хтео изнети: како се често великом патњом „купује велико име.“ Вешто је снимљених карактерних цртица и Дулине стара-мајке и деде јој „старога чиве.“ Често кроза овај састав избијају искрице психологиске студије. — У другоме: *Сан* (св. за октобар, стр. 7—24.), казује се, како је један миран и честит слушацац на универзитету, Андрија, веровао у снове, у несрећни бр. 13. и да је уторник за њ несрећан, како се заљубио у неку Клару, девојку сумњива карактера, те у мало што не погибе од једног јој љубавника, а пре тога снιο је неки страхан сан. — Као да самим причањем вера у снове није побијена, већ напротив. Главна идеја: да се са лакоумности доста страда, изведена је у већим и живим сликама, лепшима од оних у *Дули*. Карактер Андрије добро је насликан. Са уметничкога гле-

дишта, састав је овај бољи од онога првога. Кроз обе слике пробија нека суморност, што у нама оставља трајна утиска.

Од **И. И. Вукићевића** је: *Прича о Сими Ступици и селу Врачима* (св. за мај, стр. 173—185, св. за јуни, стр. 386—399, св. за јули, стр. 5—19; св. за август, стр. 213—227; и св. за новембар, стр. 241—252). — Некада је у селу Горачима живео неки Сима Ступица, којег су Врачани (кад започе међу њима до зла Бога зао живот) слали у два маха, по савету својега попа Павла, да им по свету потражи лека од отога зла. У први мах Сима долази међ дивове, дознаје да је најпаветнији Ћетен Мудрица на Селамет — брду, одлази овоме и добија савет да „ваља ћутати па говорити“, што саопштава Врачанима. Ну, кад ови искусише зле последице од ћутања, поново послаше Симу у свет, да разабере шта је „најбоље“, а шта „најгоре“. Сима долази код Ненада Убојице, који му рече да је најбоље јунаштво, а све остало најгоре. Затим код „мејанције“, Наума Цинцарина, који вели да је најбоље лепа реч а најгоре „љута реч“, и најпосле налази Панту Васпитатеља, који му казује да је наука најбоље. Касније мало, сва три саветодавца долазе на позив Врачанима, те својим упутствима стварају злих последица. Најзад, село Врачи с Врачанима пропада; и на крају приче на једном се месту вели, као да је то с тога што Врачане „памет и грех“ нису могли натерати да себе победе.

Очигледно је да је ово скаска, изведена у облику уметничке приповетке. Уметност приповедачева видно се показује у лаганоме и лакоме развићу слика, већих и мањих, пуних живота. Кроза целу причу веје шала; често се од срца насмејемо сликама, у којима се мане простога света (што од простоте долазе) сликају; јунаци су ту психолошки добро простудовани. Ну, сва та шала доста је сура, по некад отужна, на пр. онај говор „мејанције“ Цинцарина са Ступицом, па она махница, што у Врачане уђе да се туцају главама, или плашљивост им (када оно Сима упусти у цркву зеца), када се оно Врачанин „Помоз-Бог“ баца око себе ногама!

Од **Свет. П. Ранковића** су три слике.

У првој: *Потери* („слици“), (св. за мај, стр. 262—275.), описује се потеря сељана за хајдуком Деспићем и дружином му кроза шуме. Слика се пред нама полагаано, природно, махом тихо развија. Моменат, када хајдук Маџаревић гине од руке Љубише, сеоског момка, дирљиво је изведен. Чудно је само оно резонување пишчево: како је у тој потери „свачје прво осећање“ била *жеља да баца пушку и да бега у шуму*, и како је свак „бесми-

слено, плашљиво“ гледао, јер се ово Љубишним поступком побија, а и иначе неистинитост му је очигледна. — У другој: *Пропаст* („слици из школског живота“, св. за јули, стр. 39—49.), много више је живота. Црта се најпре зебња од испита из историје опште некога ленога гимназијете Пере и његов „пад“ — „пропаст“, на испиту из тога предмета, због незнања. Сликање осећања и мисли Периних изнесено је у постепеноме развићу, са доста шибанја таквих ђачких карактера, и то на начин, како то уме само онај, који је и сам дуго био и ђак и наставник гимназијски. Лено би било кад би писац још коју важнију и интереснију одлику извео у причу, што се тиче карактера ученика, а богме не би с горег било да се и по каква верна наставничка слика види. — У трећој „слици из паланчанског живота“ (св. за септембар, стр. 363—375.): — *Званична исправка*, прича се како се неки стари, прости ну доброћудни, Мића Бурмаз, срески начелник, обрукао, те место „званичне исправке“ на један допис противу себе, послао своје неке приватне забелешке. — Задаћа приче: да се исмеје глупост срескога начелника, није како ваља расправљена с тога, што је врло редак случај (као што је овде онај главни) изабран; а, сем тога, и ако су поједине слике у лепу целину разрађене, ипак је у њима претераности, јер је немогућно да онолико опште љубоштитство може изазвати прост један допис противу срескога начелника. — Према томе излази, да је од ове три приче ова најдошља. *Пропаст* је најбоља.

У **Ж. О. Дачића**: „слици из живота“: *Људи* (св. за јули, стр. 67—70.), у сликању светске незахвалности према заслужном писцу, чија породица помре у крајњој невољи, након смрти његове, суморног је, местимице дирљивога размишљања уопште, без живе радње јунака; само је и у ономе приказу умирања детињег на очеву гробу, од глади, сувишне необичности и неистине, бар што се тиче околности у нашој Краљевини. Јамачно се тако хтело утицати ефектом, обичним оружјем почетника приповедача.

Фронташева љубав, приповетка **С. Матавуља** (св. за август, стр. 165—182.) казује: како је неки Драгиша Иванић, честити поручик-фронташ ни за шта премештен био из војске за цивилнога чиновника у министарству војном. — Колико незаслужена казна утиче на оваквог једног човека и колико је љубав према дужности његовој с њиме срасла, колика је доброта срца му, врло се лено види у дирљиво изведеним, сетом прожетим сликама, у којим Драгиша пред нама живи.

Од **А. Матоша** је малена слика: *Јуначка смрт* (св. за септембар, стр. 412—414.). Реткост је којој нема довољно јасна разлога, она одважност, којом стара пиљарица Пенџа дочекује, једина на тржишту, ескадрон мађарских хусара, који је коњма прегацише, када оно, пре неколико година у Загребу, власт позва у помоћ војску због негодовања Загрепчана према мађарскоме грбу на згради Финансијској. Реткост је и онако прост и нежан муж Пенџин, стари Поханић, који од туге за бабом тога истога вечера умире. Иначе је доста живота у овој сличници.

Од **М. Пав.-а** су: *Паланчанске идиле* (св. за октобар, стр. 42—47.) и то први њихов одељак: *Идила о цвету без мириса*. — То је доста бледа слика са сувише резоновања, успомена пишчева на девојку Мару, коју је љубио, ну која не бејаше чедна.

Напоследку, од **Бранислава Ђ. Нушића** је прича: *Тринаести* (св. за новембар, стр. 163—179.), у којој се шиба веровање у кобноост броја 13. — Петроније Јевремовић, преко мере глупи, понизни, неспретни, „малерозни“, ну добродушни ерески практиканат, који је као такав у служби већ 21 годину, никако не може ни у чем да напредује. И ако је он сам крив свима недаћама, због своје тупоглавости, ипак у нама изазивље сажаљење, можда више но што би то требало у једној причи, којој је смер да подсмевком шиба мане, а то све због добра му срца. Разноврне мане чиновништва и оне паланачкога живота исмевају се у призорима, који се природно и лепо развијају, са пуно живота. Вештине је и у сликању Петронијева карактера, како у речма самога писца о њему, тако и у радњи Петронијевој, али као да је претераности у ономе многоме набрајању случајева из живота Петронијева, како је *број 13* по њега био кобан. Ма да је кроза целу причу доста здраве шале, ипак она није одабрана, већ махом проста. —

Од **шест преведених** приповедака, четири су из француске, једна из руске, а једна из италијанске књижевности.

Сем повеће *Толстојеве* приче: *Осаде Севастопоља*, која се у овој години наставља и свршава, а о којој смо већ проговорили у реферату о **Делу** за 1894. год. (Види мој реферат у *Просветном Гласнику*, за год. 1895. св. јул—август, стр. 418—425.), остале су краће и уопште добро одабране.

И њих ћемо прегледати редом, којим су се јављале.

Причица *Жана Ришана*: *Констан Гинар*, у добру преводу **К. М. Новичићеве** (св. за мај, стр.

280—283.), износи у Констану можда јединствени чудни пример пасторчета природе. Живот је Констанов пун чудноватих недаћа, које ни најмање не долазе његовом кривицом, већ услед добродушности му, што га најпосле доведе на губилиште. Карактер му је у опису, без живе радње. Избор за превод могао је бити далеко бољи.

Причица *Жила Леметра*: *Најстарија* (св. за август, стр. 269—274.) од исте **преводитељке** у кратким, суморним, уметничким цртама слика злеуду судбу најстарије кћери једнога калвинскога свештеника, Лије, која, поред свих врлина, немаде среће да се уда, већ се осам млађих јој сестара пре ње разудаше. — У преводу се помињу „меснате“ кћери, сестре Лијине (?).

Од хваљеног италијанског песника *Габријела д' Акуниџија* је приповетка: *Удовичка идила*, у добру преводу **Лух-а** (св. за октобар, стр. 73—80.) у којој видимо заносну силу прве љубави. — Све што једној уметничкој приповетци доликује, налази се овде, само се сијече неће допасти онима, којима је одвратно гледати: како се једна удовица, седећи ноћу крај умрла мужа својега, милује с братом овога, свештеником (!), којег је као младића љубила, не казујући му то пре но што се удаде.

Од чувенога, рано преминулога францускога романописца *Ги де Мопасана* су две добро преведене приче. — У првој: *Он* (свеска за новембар, стр. 209—216.), у преводу *******, у дивној психологијској студији, која се као углед може препоручити, насликано је: како се један хињохондрист хоће да жени само с тога: да би се ослободио привиђења, што му се једном указа; а у другој: *Самубијство* (св. за децембар, стр. 391—396.), од исте **преводитељке**, уметнички се износи развој осећања, који натерује једнога 57-годишњег самца да се убије. Досада од непрестаног понављања једних истих појава и помисао на „старост бедну и осамљену и све болести што са старашћу долазе“ узрок су: „што се већина људи убија, а после се узалуд траже неки чудни и необични узроци.“ —

Имамо и једну **скаску**, од гласовитог руског песника *М. Е. Салтикова (Шчедрин)*: *Верни Трезор* (св. за март, стр. 459—464.), у добру преводу **Ј. Максимовића**. — Ту се у живој радњи горко шиба сура незахвалност господарева према верноме слуги, када овај остари, вршећи савесно своју службу. Ово се јасно види из живота вернога Трезора, пса чувара, у трговца московскога, Вратилова, којег овај, када Трезор остари, даде у воду бацити. —

И једна је **новела**: *Најирџија, јапанска новела из вароши са тисућу Будиних храмова* (св. за јуни,

стр. 453—465.), у којој је животог јапанског духа у опису и карактерима, што су у кратким, занимљивим сликама. Главна је идеја: љубомора једног сиромашног Јапанаца према једној играчици, по пореклу Јапаникињи, коју најпосле уби, када се увери да она љуби једног француског официра. — Превод је од **М. М. П.**, у њему смо спазили неколике језиковне грешке. Писац новеле не помиње се.

Најзад је и једна драма од **И. Н. Потапенка**: *Живот (Жизнь)*, комад у 4 чина, у добру преводу с руског од **М. М. Бојовића** (св. за јануар, стр. 54—69., св. за фебруар, стр. 269—283.; и св. за април, стр. 103—121.). — Белозеров, доктор-професор на клиници, средовечан човек, чувен својим знањем, срећно врши једну веома мучну операцију на једноме болнику. Ну, док то бива, живот му загорча сплетка: као да његова жена Олга (честита, али мало ветрењаста) проводи љубав са старим познаником, Ратишчевим, који је занста желео помутити брачну срећу Белозерова. Најпосле, изазван Ратишчевим, Белозеров се мораде тући с њиме на двобоју, у којем би смртно рањен. — Тако, дакле, ништавна једна сплетка доноси безброј злих последица, руши живот. У свеу је: „непрекидна борба духа са телом, неба са земљом, великог с неморалним и ништавним“, (св. за април, стр. 121.). Карактери су дивно насликани, особито главни — Белозеров —, а радња се тако природно развија, како се само пожелети може.

Оригиналних путописних састава је три.

„Белешке и утисци с пута“ од **Марка Цара**, под натписом: *Кроз Умбрију и Тоскану* (св. за април, стр. 9—19, св. за мај, стр. 220—229, и св. за јуни, стр. 409—418.). — Ове, местимице врло духовите, свугде са пуно осећања путничке цртице махом се баве разматрањем онога што је уметничко и историјског значаја. Занимаће и потпуно разумљиве биће само људма, који имају доста појмова из светске историје и историје уметности. Цео је састав омотан размисљањем о градовима и местима у италијанским крајевима: Умбрији и Тоскани, као: Сполету и блиском му храму Клитумновом, Перуђу, и

„древном Palazzo Pubblico“, средњевечном замку, о Асензију, цркви му, и св. Фрањи, а највише је маха дато описима знаменитих старина италијанских у Флоренцији, као: палати Официји, „пијаци“, „старом двору“, галерији слика, црквава, шеталишта и флорентинског живља, нарочито женског. Види се да о свем том суди човек од укуса и књиге, упознат са историјом тих крајева и вредношћу разних уметничких дела.

Нема оваквих одлика, али је користан, с осећањем српским писан, састав **д-ра Мил. Р. Веснића**: *Из путничких успомена о Дубровнику (Говорено у Грађанској Касини фебруара 1895. год.)*, (св. за јули, стр. 20—35.). Писац овде износи „површну“ слику Дубровника, „или боље, кратку му историју“, бавећи се највише прошлосту овога чувеног српског града. Занимљиве су цртице из живота „двудична побратима“ Дубровчанина: Николе Бунића — Вучићевића и Маројице Кабожића (Кабоге).

Марљивост у лаку описивању видна је у *Блажесву*, „једној белешци“, „извадку из белешака поред Топлице“, од **Тих. Р. Ђорђевића**, професора (св. за август, стр. 259—262.). —

Прегледавши саставе у **Делу** за годину 1895., можемо тврдити, да по вредности својој уопште стоје напредо са онима из године 1894.

Дело је 1894. године дало мање песама по ове године, приповедака је 1895. г. више (за једну) по у 1894., а такође и путописних црта.

Дело, дакле, напредује, може се рећи с мирном савешћу.

Ми се, као и сваки родољубив Србин, можемо само томе радовати, и пожелети уредништву да буде још брижљивије у избору садржине својега листа, а сваком поде образованом Србину братски на срце ставити: да му опстанак и напредак претплатом обезбеди, на част своју и српске књиге!

Априла, 1896. год.,
у Београду.

Милош Н. Пејиновић.

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

ЗБИРКА

народних приповедака из Поцерине

По казивању
Анђе Стојановиће, сељанке из Белотића,прибележио
Андра Глигоријевић,
правник

VI

Шта је најбоље овог света?

Сазове неки цар шест људи, па их упита:

— Шта је најбоље овог света?

Они му не знадну казати.

Цар их посече.

Цар сазове и други пут шест људи и запита их, као и прве: Шта је најбоље овог света?

И ови му не знадну ништа одговорити, а цар и њих посече.

Онда цар нареди да се сазове и трећи збор од 60 људи. У целом граду завлада велики страх, да цар не сатре све људе.

Овога пута дође ред и на једнога старца, који је имао младу а врло мудру кћер. Кад старац чује да и њега цар зове, горко се заплаче, јадикуюћи за својом јединицом, која ће остати самохрана у свету, јер је знао да ће и њега цар посећи, кад му не буде умео одговорити шта је најбоље овог света.

Кћи видев стара оца тужна запита га:

— Каква је теби, оче, голема невоља, те ти, тако стар, лијеш данас горке сузе? Да ти — зар — није дошла тужна књига од каквога града?!

А старац јој одговори:

— Што ме, кћери, питаш, кад ми помоћи не можеш. Није мени тужна књига дошла, већ цар пита и хоће да зна шта је најбоље овог света, и сваког оног посече, ко му не зна на то одговорити. Па, ето, сад је дошао ред и на мене стара, да сутра изгубим главу. Али ни по јада за моју седу главу, него тужим за тобом, што ћеш тако млада остати без свог хранитеља.

— Утри сузе и не тужи, добри мој родитељу, рекне му на то кћи, па слушај само, шта ћу ти рећи, а не бој се ни за свој живот, ни за мене. Кад сутра изидеш пред царево светло лице и кад

вас он свих шесет запита, шта је најбоље овог света, а ти му одговори, да је овог света најбоља: *киша ђурђевска и роса тројичка.*

Старац се мало умири, чувши шта му кћи рече, али целог дана оста тужан, страхујући, да цара ово неће задовољити.

Сутра дан дигне се он и оде на збор шесет људи. Цар изиде међу њих и упита их, као прве и друге:

— Шта је најбоље овог света?

И нико му не умедне казати.

Онда се дигне старац, и замоли цара, да чује шта ће он рећи.

Цар му одобри, а старац онда одговори:

— Светли царе, овога света најбоља је киша *ђурђевска и роса тројичка.*

Цар се томе јако зачуди и рекне старцу:

— Мудра ти је, старче, реч, али је и тебе морао неко научити, да то кажеш, јер у целој моме царству нема човека, који то зна. Зато одмах да ми кажеш, ко те је томе научио, јер ћеш другаче главу изгубити!

— Светла круно наша, одговори старац, ја сам сиромаш и никога свога немам до јединицу кћер. Кад си ти јуче наредио, да и ја овамо дођем, ја бејаш тужан, знајући да ти нећу умети одговорити на питање и да ћу изгубити главу. Кћи ме виде сетна и невесела, и кад јој рекох зашто јадикуюм, она ме томе научи!

— Онда је твоја кћи врло мудра, рекне му цар, па ће — зар — умети, кад је тебе тако научила, да од једног повесма опrede целој мојој војсци гаће и кошуље.

То рекавши, цар да старцу једно повесмо и при растанку му нареди да носи кћери и да јој испоручи, да ће је цар погубити, ако то не умедне учинити.

Старац пође кући невесео и тужнији него пре.

Кћи га угледа и далеко му изиде у сусрет; али, видећи га опет тужна, уплаши се и запита га, зашто је и сад невесео, кад је, ето, живу главу изнео.

А старац јој одговори:

— Кћери моја, сад је још веће зло, него што је било. Кад сам цару рекао, као што си ме научила, шта је најбоље овог света, он ми смрћу запрети да му морам казати, ко ме је тому научио. Кад му ја рекох, да си ти, а он рече да имам врло

мудру кћер и даде ми ово повесмо с поруком, да од то мало кудеље одредеш целој његовој војсци гаће и кошуље. Ако ли не, да ћеш главу изгубити! Ето, зашто сада цвилим, јер знам, да ти то ниси кадра учинити.

Девојка се насмеје, утеши оца и овако га научи:

— Иди ти цару, однеси му поздрав од мене и реци: нека он прво од литре злата салије*) целој својој војсци гаће и кошуље, па ћу их онда и ја опрести од једног повесма.

Старац оде цару и испоручи му кћерин одговор.

Цара ово врло ражљути и овако нареди девојчином оцу:

— Реци ти твојој кћери, да одмах дође к мени. Али, ни на коњу, ни пешице; ни обучена, ни гола; ни обувена, ни босонога. Ако ми тако не дође, обоје ћете погинути.

Старац се врати кући још жалоснији. Кћи му изиде на сусрет и запитала га:

— Шта је рекао цар сада?

— Не питај ме, кћери, зло и наопако, одговори јој отац. На зло си ме научила, јер ћемо обоје изгубити главу. Цар је сада заповедио да му на диван отиднеш, али: ни на коњу, ни пешице; ни обучена, ни гола; ни обувена, ни босонога. Ако ли му тако не одеш, обоје ћемо погинути.

— Немој се ти, оче, нимало за то плашити, одговори му кћи. Ништа лакше од тога! Него, послушај ти мене, што ћу ти рећи: отидни до шуме и улови ми три жива зеца. За друго је све моја брига.

Старац оде у шуму, а девојка седне, те брзо почне плести мрежу, као што је у рибара, којом рибу лове.

Кад буде готова, исплевши велику мрежу, оседла једнога јарца. У том стигне и старац из шуме и донесе три жива зеца, које је на замку уловио. Онда се девојка увије по својој наготи мрежом; обује на ноге нануле и уседне на јарца. Узме још зечеве, веже их за седло, а рукама се ухвати јарцу за рокове, па, опростивши се с оцем, потече цару на диван.

Цар је седео у двору и размишљао, да ли ће му мудра девојка и сад доскочити. Па не могав никако изгонетати, како ће она то учинити, пошље слуге, да виде иде ли. Слуге оду, али се брзо врате и јаве цару, да иде неко чудовиште.

— Како изгледа? запитала их цар.

*) Овде је јамачно народни приповедач замишљао, да се злато прво истопи у жину, па тек да се тва или преде. Али да би лепше и краће казао, употребљено је глагол: *лити*.

— Види се, да је инсан, одговоре престрављене слуге, али се увио рибарском мрежом; јаше на јарцу, а на ногама му нануле.

Цар се досети, да ће то бити девојка, па нареди слугама, да пусте хрте, да је растргну.

Слуге брже пусте хртове, а ови јурну на девојку. Девојка се нимало не поплаши, већ брже она пусти једнога зеца; зец нагне у шуму, а хртови потеци за њим и девојка мирно пође даље.

Цар запитала слуге:

— Шта би с чудовиштем?

— Ево га, већ је близу двора, одговоре слуге.

— Пуштајте и друге хртове! заповеди цар.

Слуге пусте хртове, али их и сад девојка надмудри. Пусти она брже и другог зеца; зец нагне у шуму, а пси за њим. Избавивши се и сада смрти, девојка на јарцу крене право у двор.

Цар опет запитала слуге:

— Шта би с чудовиштем?

— Ево га већ где у дворе улази! одговоре слуге:

— Пуштајте и треће хртове! повиче цар љутито на слуге, да ми то чудо не изиде пред очи.

А слуге брже послушају. Пусте све хртове, што их је још остало и напуштају на девојку, која је, увијена у мрежи, мирно јездила на јарцу кроз дворско двориште.

Бесни хртови јурну на њу да је растргну, али се она не уплаши, већ пусти и трећег зеца; зец нагне у шуму; керови се стуште за њим, а девојка мирно дојаш до царевих врата. Ту се сиђе с јарца, па водећи га собом уђе у цареву одају.

Цар, видећи је онакву, уплаши се, па скочи са столице, а она брже на његову столицу. Цар се даље измиче, а она јарца уз столицу примиче. Цару се везао језик од чуда, па ни речи да прослови, а девојка ће му слободно:

— Ево, царе, ја сам по твојој заповести и вољи дошла ни на коњу, ни пешице; ни обучена, ни гола; ни обувена, ни босонога. Па сад реци, шта си желео од мене?

— Мудра си ти глава, девојко, одговори јој на то цар. Ја сам мислио, да нема тога у моме царству, ко ће мене надмудрити, па, ето, где се нађе једна женска глава да то учини. Али, знај, да не можемо нас двоје, свако на своју руку, мудровати и царовати; већ и у овој земљи мора бити само једна глава, која ће свакоме по правди судити.

— И мора, царе, одговори му девојка.

— Е, па кад је тако, онда те ево питам, да ли пристајеш да ми будеш жена, те да ми својом мудрошћу и досетљивошћу помажеш у управљању?

— Запроси ме у оца, па ако он да свој благослов, и ја пристајем, одговори девојка цару.

Цара врло развесели девојчин одговор. Нареди, те дворкиње умију девојку и обуку је у најлепше и најкупље хаљине, а девојчино лице од силних адиђара засија као јарко сунце.

Цар се тако исто свечано опреми, пошље перјаника по девојчина оца, а свима дворјанима нареди да старца дочекају с највећим почастима.

Кад старац дође у царев двор, изненади се кад виде, да му у сусрет иду цар и кћи му, руку под руку.

Цар му онда исприча све и замоли девојчина оца за родитељски благослов. Старац се од силне радости заплаче, загрли своју мудру кћер и цара — зета, па их благослови.

Сутра дан била је права царска свадба. Цар и старцева кћи венчају се и, примивши и оца у двор, дуго и дуго владали су мудро својим народом.

ЧЕШКА ЕТНОГРАФСКА ИЗЛОЖБА 1895. ГОДИНЕ

(Наставак)

И ова је изложба, као и пређашња »јубилејна« у Стромовци, огромној башти, која и данас служи прашким грађанима за излете недељом и празником. Не знам баш тачно колико простора захвата изложба, али мислим да нећу претерати кад кажем, да би се ту могло сместити читаво Ужице.

Јер у горњем делу постоје ове зграде: администрација изложбе, пошта, велика етнографска палата, соколство, зграда за школске ствари, и друга, у којој су смештени радови и остало о продужним и хуманим школама, јеванђеличко одељење, музеј вароши Прага, зграда за удружења, за прастаро доба чешких земаља, техничко одељење, зграда за журналисте, развалине града Кокоржина и читава чешко-америчка насеобина, која се опет састоји из »резиденције америчког Чеха«, цркве америчких Чеха католика, америчких рестаурација, индијанске колибе и т. д. Осем тога, ту је веома много малих грађевина у којима се по нешто може видети и купити, а нарочито неколико великих, дрвених — дакле приврених — рестаурација и дворана за концерте и игранке, продавница слаткиша, воћа и животних намирница (охутнаварни), што је тако намештено као да је тамо само за гледање а не и за потрошњу.

Пред главном палатом остављен је врло велики простор за седење око великог павиљона, у коме свако вече свира музика (и срп. комаде), и

за удубену, четвртасту, велику ливаду са готово ванредно зеленом травом и красним цвећем по странама. Пред ливадом, а према главном улазу, такође је цвеће у врло лепим фигурама. Највидније место заузима ту огромна чешка круна од живе траве и цвећа, те с вечера, кад се осветли електриком, која је по њој проведена, представља да блиста од сјаја драгог камења. Од уласка од круне и с обе стране поменути ливаде остављено је до зграда толико простора, да би хиљаде посетилаца могле без многога гурања пролазити.

Из горњег дела силази се према главном изласку из поменути етнографске палате двогубим благим наспом у доњи део, где — окренули лево или десно — пошто минете две огромне рестаурације, симетрички удешене, долазите пред фонтану, ту на дану обичну кулу, са које вода за $\frac{1}{2}$ часа сваког печера пада у свима дугиним бојама у велики басен пред кулом. Крај деснога силаска ка фонтани огроман је амфитеатар, који такође служи за забаву посетиоцима уз незнатну доплату. Крај левог силаска подигнуте су сеоске куће из разних крајева чешких, стругара на потоку, сувача, ковачница, воденица, неколике праве сељачке биртије и т. д.

А на пространом пољу према фонтани размештене су ове зграде: за пчеларство, за израду шећера, палата за индустрију, стара црква подушанска, једна улица старог Прага и неброј рестаурација новијег и старијег облика и дућана са посластицама и најразноврснијом робом за храну. Иза свега тек настају просторије са настрешницама, где су биле изложене пољопривредне ствари, машине, разне врсте стоке и т. д.

Овде ваља замислити још врло много одељења и поучних (као телефонски одељ.), и забавних са руским љуљашкама, чамцима, »ринглшпилом« и позориштима с малим и великим лугама, па читаве рибњак са рибом, која се за неколико тренутака може онде да улови, испече и у сласт поједе — да ако се добије представа само о огромном простирању изложбе.

Ну права величина ове изложбе, којој је за даћа да опише чешки народ кроза сва времена до данас: у дому и у пољу, у школи и у цркви, на раду и одмору, у радости и жалости, у правој домовини и на страни, огледа се тек у ономе што је размештено по појединим зградама.

I

С тога хајмо најпре у етнографску палату! Ну нећемо главним уласком, дакле одмах у средину, која служи поглавито за дочекивање оних

посетилаца, што долазе из Прага или из унутрашњости у масама. Уђимо десним споредним уласком где је одмах винарски одељак, јер је винарство некад било одомаћено по свој Чешкој, као данас пиварство, а не само у једном крају, као сад у мјељњичком. За овим настаје трговински одељак, где се лепо види како се чешка трговина развила и оснажила из својих скромних почетака. Ево најпре стародревног чешког дућана, у коме трговац од воска чека за 300-годишњом древном тезгом, да му се купи ма шта од силне робе, која је размештена по рафовима, кутијама и свежњима. Ту се могу добити тестере, клинци, лопате, авани, ланци и т. д., баш као и пре неколико стотина година, јер је време на свима тим стварима утиснуло свој жиг, те не може бити преваре.

Ево мапе новчаних завода у Чешкој, Моравској и Слезизи, где дрвене шипке својом разном величином и цифрама на себи означавају места у којима је какав завод и капитал истога. Најдаље у вис отишла је шипка прашке варошке штедионице, јер јој је капитал 50 милијуна. Гледајући те капитале, од којих најмањи представља милијуне, човек би и нехотице помислио да је у поменутих земљама новац свега света.

Пред мапом је сто са отвореном књигом у коју ваља да се запишу странци посетиоци, јер се умољавају за то.

А сад ево у нарочитим орманима културних биљака, а у теглицама, као у каквој апотеци, њихових плодова: каве, маслине, ваниле, чаја, шафрана, какао, смокве, пиринча и т. д. Ево поступности при изради чоколаде и шећера од шећерне трске, и најзад поступности при изради скроба. Ево литературе за чешке трговачке школе од пре 100 година до данас, са задатцима из кореспонденције и рачуна, који су рађени у тим школама. Ево слика разних трговачких школа по Чешкој, нарочито највеће у Хруђиму; помоћних средстава за наставу; слика заслужних људи за школе те врсте, и најзад врло много ситница, као: каса трговачких помоћника, кеса за новац и т. д.

Мало даље изложило је паробродско друштво своју историју, литературу, чамце у минијатури, слике разних паробродских станица и крајева, поред којих се пролази пловећи Влтавом и т. д. Ево старих саобраћајних средстава: фијакера, товарних кола, колица, а у минијатури пред таквом истом гостионицом, пред којом се још виде и гости, гостионичар и жена му. Ево и поштанског особља од воска, али у природној величини — поштиљон, кочијаш и чиновник. У овом су крају изложене и

мере и тегови од најстаријих времена до данас. Ето тасова о канапу, а ето и камених тегова. Трговац и жена му у природној величини а од воска, у свечаном трговачком оделу допуњују ову збирку.

За овим је једна читава сала испуњена дрвеним намештајем од најстаријих времена, као што су сандуци, шифоњери и ормани, столови и столице, постеље и колевке, без украса и са дрворезом, баш оне и онакве, какве су се нашле у појединих приватних лица. Међу овом дрвенаријом опазио сам и једна носила са дрвеним мртвачким сандуком на њима. Сандук је тако удешен да се по дну његовом мртац полагао, па се остало поклапало. На свима овим стварима излепшене су опомене да се не додирују, јер би им, нема сумње, радозналост толиких посетилаца шкодила.

У другој је сали црквено одељење, где је изложено све што се тиче цркве у Чеха. Ту су слике светаца од најстаријих времена па до најновијих, земљани калупи, у којима су ливени салици светаца, одежде, црквене утвари и књиге, цркве у минијатури и такви торњеви, звонаре и т. д.

За овим се ређају одељења за писце уметнике и позориште.

У првом се одељењу налази Пуркињева соба за рад, а по орманима у њој размештени су његови списи и све што се на њега односи тако, да је само то једна потпуна целина. Тако је исто удешена и соба Ф. Палацког, „оца чешког народа“. Затим долази књижевни рад Бенеша Требишког, славног песника чешког, са његовим сликама, биографијама и т. д. Особито су верне и потпуне собе Кајетана Тила, који седи у природној величини од воска за великим трговачким сандуком с катацем, те пише, док су пред њиме растурене исписане хартије — и соба Клицпери, који, такође од воска, стоји крај писаћег стола са рукописом у руци.

Соба Кајетана Тила подсећа нас својим сиромаштвом на понеког нашег славног мужа, који је, борећи се вазда са највећим материјалним незгодама, вазда само за народ делао.

На овај начин Чеси опомињу образоване синове свога народа на заслужне људе своје, старији нараштај упознају са својим великанима, а младеж подстичу на рад. Да је тако као што кажем, видеће се из овога што укратко помињем о другом одељку, где је пре свега врло велика збирка старих инструмената, па онда за сваког чувенијег музичара: Дворжака, Сметану, Ондричека, Бендла, и Хлавача по збирка слика из разних времена, њихових радова, сребрних и златних венаца

и диригентских палица од абонеса, слонове кости и сребра, којима су награђени у разним приликама.

Тако је исто учињено чувеној трагеткињи Скленаржовој Малој, чија је збирка награда у III одељењу управо огромна.

У том трећем, позоришном одељењу наћи ћемо народно позориште у минијатури од дрвета, тако исто летње позориште у виноградима, затим читаве групе и сцене из појединих позоришних комада. Особиту пажњу привлаче две групе: прва, Бржетјислав и Зитка, коју носи из манастира, док настојница стоји запрепашћена, и друга од осам особа од воска у природној величини, представљајући сцену из опере „Љубуша.“ Отворено признајем, ја сам се дивио изразу лица појединих особа у овој групи и труду око тога, да се једна иначе скаска преко позоришта и изложбе саопшти и најпростијим људма. На средини бине један разјарен човек (незадовољан брат?), не осврћући се на молбу жене до себе, прекоревачки рекао би човек, гласно Љубушу, која је десно од њега, и којој на лицу читате колико је прекор кињи. Остали стоје с једне или друге стране, погружени у мисли шта да се ради.

Осем свега што је до сад побројано, ваља овде замислити огромне збирке минерала, велике хербарије биља, збирке инсеката по кутијама, паукова по епруветицама, па костуре и лубање; ваља замислити читав земљописни одељак; одељак за женски ручни рад са сликама свих чувенијих жена чешких по рођењу, удадби и по занимању; па огромну збирку старије стакларије и порцелана; ваља замислити статуу браће Веверка, који су изумели плуг, статуу Фрање Скопалика, чији се спомен слави зато, што је први почео да групише сеоска имања у Моравској, и најзад чешког дива из Колешова, Јосифа Драсала од 2 м. и 31,5 см., од воска а у народном оделу — да ако се добије и површина представља ове прве половине етнографске палате и сиљног материјала који је ту изложен.*

*) Ту су антрополошки и дијалектолошки одељци. У првоме су и разне таблице, из којих ово вадино:

Поворођ. мушко дете дугачко је 49,7 см. а тешко 3291,8 кгр.
„ женско „ „ 48,8 „ „ 3160,6 „

Средња је висина чешке деце

у год.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
мушке	110,9	115,5	120,5	125,1	129,4	134	138,3	143,8	148,8
женске	107,7	113,7	118,9	129,1	128,5	134,5	138,7	143,7	148,5

Тежина чешке деце

у год.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
мушке	19,59	20,93	23,32	25,90	27,69	31,20	33,24	36,22	40,10
женске	18,74	20,54	22,41	25,06	26,98	29,94	33,32	36,87	42,12

Између 24. и 30. г. достиже Чех свој највећи узраст, просечно 169,2 см., а жена 157,3 см.

Дошли смо до средине, где се поглавито дочекују и поздрављају посете en masse. У центру једног великог круга стоји киоск за изложбени одбор у поменутих приликама, а лево и десно огромне скриње са згодитцима изложбене лутрије. Особито се лепе очи за већу скрињу, где је смештен главни згодитак: сребрне кашике, виљушке и ножеви разне величине, а све по пола туцета, сребрни тањира, чиније — једном речју сав сребрни сервис за какву кнежевску принцезу, у вредности од 25.000 круна.

Па кад смо већ ту, да се обазремо на све стране, јер извесно да толики простор није без још каквих ствари.

И доиста није! Ето н. пр. иза киоска пластичке мапе земаља у којима живи чешки народ, дугачке 8—10, а широке 3—4 метра. Огроман рад у некаквој смеси, где су означене планине и долине, вароши и варошице, реке као сребрне љже везе, потоци као сребрни кончићи и т. д. А по периферији онога круга поређане су све једна до друге сељачке куће и имања на минијатури а од дрвета, и бар на једном квадратном метру површине. Главне

Највећа је просечна тежина у људи између 41. и 50. год., и то 72,3 кгр., а у жене између 36. и 55. год. и то 65,2 до 65,7 кгр.

На 1000 становника

	Роди се	Умире у опште	Умире од туберк.
у Чешкој	36,65	27,8	4
у Моравској	36,2	28,31	4
у Слезји	38,6	29,2	4,4.

по картограмима у антроп. одељ.

Од 100 ст. подобно је за војску у Чеш. 21,9, у Мор. 23,1, у Слез. 19,6.

Од 10.000 ст. умре насилном смрћу или самоуб.

у Чешкој	4,9	2
„ Моравској	4,2	1,4
„ Слезји	4,4.	2,4

У овом је одељ. била и мала експозиција лубања патолошких, самоубилачких и лоповских.

О дијалектима да кажемо само неколико речи у опште. Деле се у три главне групе:

А. дијалекти чешки или западни;
Б. „ моравско-слески или средњи;
В. „ словачки или источни.

Групе се подварају готово са политичком поделом. Свака има по неколико раздела, тако да готово сваки крајичак има свој говор. Дијалекти су постали највише за време хуситске војне или 30-год. рата. Сада им школа спречава даље границање, а успешно сузбија и ове садашње, ширећи књижевни језик.

Садашња граница чешког језика иде у главноме од Шумава до северо-западних висова карпатских у Угарској.

зградице високе су најмање по пола метра. Само ово могло би се посматрати неколико часова, а свака мора признати да је свака кућа израђена са највећом пажњом и правом китајском стрпљивошћу. Примера ради да наведем тако представљену кућу Јосифа Кречма у Новом Прерову. Осем главне куће за становање, у истом су дворишту штале за крупну и ситну стоку, многе зграде за смештај хране, голубињак и др. По дворишту песком посутом виде се грабље, лопате, па чак и гуска с гушчићима у величини од неколико милиметара. Из свињца вири крме, а у баштици се зелени трава, јер се сваки дан влажи водом.

Кућице су ове тако потпуне, да ништа недостаје од онога, што је у правој сељачкој кући чиј је модел изложен. Собни или кухински намештај сав је и у моделима као и у природи, само, разуме се, смањен.

На овај су начин представљене куће у којима су се родили у Кршивоклату Јосиф Јунгман, чувени књижевник чешки, и у Семилу Ф. Владислав Ригер, вођ Старочеха. Да би се могла прегледати и унутрашњост, са Јунгманове је куће дигнут и заваљен сламни кров.

У другој половини ове доиста грдне зграде изложено је све о обичајима и оделу у Моравској. Ту су већим делом групе људи и жена од воска у природној величини а у народном оделу, какво се у ком крају носи. Ако се не варам, ја сам прибележио све важније групе, па биле оне изложене ради веће вероватности по нарочитим одајама са тамошњим намештајем, или по појединим отвореним местима у згради. Нек ми је допуштено, да те групе бар по називу наведем.

I „Посета код младенаца.“ II „У казани.“ III „Код колачара“ (на вашару). IV Човек и жена код стола, разуме се са судовима и намештајем. Ова група представља старца и бабу (vumínkaři), који су своје имање предали сину или зету, па се повукли у засебну кућицу да ту живе од средстава која им се дају према погодби при уступању имања. V Група од 4 особе у сеоској соби, где једна женска седи, друга стоји, а трећа крај пећи с момком ашикује. VI Соба у којој баба чита библију, док неколико особа стоји. VII Соба вишковска са два човека и две жене и дететом у колевци. VIII „Просидба у пилзенском крају“ и IX Грађанска соба из почетка овог столећа.

Од група оне друге врсте да поменем групу „Хлеб и со“, која представља обичај заједнички у свих Словена, да се госту изнесе хлеб и со, чим у кућу уђе, и групу која представља сеоску за-

баву, а где уза свирку на виолини један пар игра, док остали ашикују, пију или се озбиљно разговарају. Пред овом је групом између многих ствари са тога краја колевка у којој је однихан славни историчар Ф. Палацки. А близу ове групе налази се друга од 6 преља, тако верно израђених од воска и у оделу разних крајева, да се чини као да прелице (коловрати) пред њима звркте, и као да им прети помажу овим справацама.

(Наставиће се)

РАЗНИ ЗАПИСИ

Прилог за познавање Јапана. — Јапанци су парод млад и поносан, који је за врло кратко време постигао толике успехе у погледу културном, да је заузео лепо место међу културним народима. Десет пута бројно јачег суседа свог, Кинезе, тукао је Јапан на бојном пољу, а на културном пољу Јапанци снажно свуда потиескују Кинезе. Енглеска и Америка имале су најјачег утицаја на културно развиће Јапана. Сад је Јапан познао своју снагу, па тежи затим, да се са свим отме од утицаја туђинског.

И ови редови, што ћемо их сад писати, могу послужити за мерило цивилизације у Јапану.

Журналистика у Јапану необично се развила последњих година. Сад има Јапан око 400 дневних листова и више од 200 часописа. Јапанска журналистика у свему је једнака с европском. Има партијских органа и органа појединих личности, листова либералних и конзервативних; листова владиних и опозиционих; религиозних и атеистичких. И у Јапану уредници новина иду у апс. И у њих има непомирљивих елемената, који у својим листовима нападају и пријатеље и непријатеље, а хвале само оне који нису дошли до моћи и власти. Има међу јапанским журналистама духовитих људи, да би могли са сјајним успехом радити на најбољим европским листовима.

За време последњег рата, јапанска влада одржаваше у тајности све ратне операције и не даваше домаћим листовима никаквих обавештења о успесима или неуспесима на бојном пољу. Публика међутим хоће новости. Шта да се ради? Човек доскаче свему. Један новинар публикује телеграм овакве садржине:

„Била је страховита битка код Н... Јапанци су се борили као лавови под командом ђенерала Н... Кинези су имали 000 рањених, 000 мртвих; изгубили су 000 фургона војних и гоњени су до Н... Јапанци су имали само 0 рањених, 0 мртвих и по-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бедоносно наступају к Н... Наш храбри ђенерал Н..., на челу своје војске од 0 људи, показао се врло заслужан за отаџбину Н..., пардон, за отаџбину сина небеског.“

Они што се смејаху тога дана, не беху присталице владине.

Часописе редирају најбоље снаге. Радови се одликују озбиљношћу. На челу свих часописа јапанских стоји „Сунце“, који има најбоље сараднике и извршену редакцију.

У томе журналу има један чланак о Кореји, о њеном напредовању у интелектуалном погледу. Пошто су увидели потребу европске цивилизације, Корејци су стали слати своје синове у Јапан, као што су Јапанци слали своје синове у Европу. Очарани резултатима последњег рата, Корејци у масама јуре у Токио, да се тамо упознају с тајнама јапанске среће.

Јапан је врло млада држава у погледу цивилизације, и с тога је у том срећном положају да може показати оцеве по свима гранама свога живота интелектуалног, политичког и социјалног. Још махом живе ти људи.

У једном чланку, *Систем васпитања Хинеског*, који је без сумње писан у циљу да Корејце што више одвоји од Кине, вели се: „Јавна настава у Кини врло је старог датума. Школе су у Кини заведене и имају своју организацију од пре дванаест векова. Али професори кинески регрутовани су за све то време из реда људи који су пали на испитима, т. ј. од људи неспособних да заузму какав год положај у администрацији.“ Ови „неспособни педагози“ плаћени су у осталом према заслуги. Учитељ у Кини добива око 25 динара — на годину. У вароши Кантону положај учитеља је најповољнији, тамо неки управитељи школски имају плату до 60 динара годишње. Уз то добивају учитељи од својих ученика поклоне у кромпиру и риби. Најстарија је школа у Пекингу, али има 3000 година како систем и метода у настави нису ни за длаку мењани.

Јапан је позајмио од европске цивилизације не само изопачен начин рада дипломатије њене, него и рафиниране облике њеног живота социјалног и политичког. Из круга политичара и научара јапанских састављено је тело једно, којем је задатак да изнађе најбоља средства да учини срећним и напредним освојене земље. Интересно је навести предлоге, које је на скупу тога друштва изнео потоњи јапански посланик у Кореји. Он вели: треба поштовати обичаје и навике у освојеним земљама; ваља се осла-

њати на чланове кинеских општина, који су од јака утицаја на популацију, и помоћу њих може се повисити пореза, а да се становништво не осети сувише пригњечено; треба увести либералну полицију. У питању о продаји опијума, вели посланик не треба приступати радикалним мерама, јер би категоричка забрана донела емиграцију свега становништва.

Има више пројеката на шта да се употреби ратна одштета од Кине. Једни предлажу да се приреди *интернационална изложба* у Токио. Други мисле да из тог новца треба основати фондове у корист народне наставе.

Огласи и рекламе, од чега живе јевропски листови, не оскудевају ни јапанским листовима. Ако се по броју огласа мери снага каквог листа, Јапан у овом погледу нема на чем завидети Европи. Сви су јапански листови пуни огласа, а часопис „Сунце“, који излази у Токио, има у свакој свесци по двадесет страна самих огласа. Огласи на бојадисаној хартији умећу се у сам текст у листу. Често су огласи украшени најлепшим илустрацијама.

Између журналиста јапанских ваља нарочито поменути Јакими Фукузаву. Он је основалац листа *Јиџи Шимио (Време)*, који је не само врло распрострањен, него, што је још важније, врло цењен. Поред журналистичког посла, у ком га помаже син његов, Стејиро Фукузава, „велики старац“, како га зову по примеру Гледстона, познат је такође као оснивач и ректор универзитета Кеџоџиџијуку, који има 1000—1200 слушалаца. Фукузаву зову још „наш учитељ“, јер готово сав елит модерног Јапана изишао је из броја његових ученика. Прилозима скупљеним међу многобројним ученицима његовим подигнута му је за живота бронзана статуа. Он је био први који је радио на томе, да се енглески језик одомаћи у Јапану, он је тако исто први који тежи да замени енглески језик, културу америчку и великобританску језиком и културом јапанском.

Енглески језик беше некад апсолутни господар у Јапану; сад већ много губи од своје важности и утицаја. „Јапан Јапанцима“: то је девиза јапанског народа.

У погледу религиозном Јапанци вису склони да приме ниједну од европских религија. Поред 144 повремена листа религиозна оснива се 145, којем ће бити задатак да проучи све религије на кугли земљиној, па да издвоји најбоље принципе за нову и народну религију.

Л. Л.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТЦИ

ЗА

ВЕЛИКУ ШКОЛУ

У

ШКОЛСКОЈ 1893—1894 ГОД.

СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ ЗА ВЕЛИКУ ШКОЛУ У ШКОЛСКОЈ 1893—1894 ГОД.

Број слушаца у појединим факултетима

НАЗИВ СЛУШАЛАЦА	У Ф А К У Л Т Е Т У												ТЕХНИЧКОМ				У СВИМА ФАКУЛТЕТИМА СЕУПА								
	ПРАВНИЧКОМ				ФИЛОЗОФСКОМ				ПРИРОДЪ. МАТ. ОДСЕКУ				ТЕХНИЧКОМ				У СВИМА ФАКУЛТЕТИМА СЕУПА								
	ИСТОРИЈА				ФИЛОСОФИЈА				МАТЕМАТИКА				ТЕХНИЧКОМ				У СВИМА ФАКУЛТЕТИМА СЕУПА								
	И	II	III	IV	СВЕГА	И	II	III	IV	СВЕГА	И	II	III	IV	СВЕГА	И	II	III	IV	СВЕГА					
Редовних у почетку године	94	57	25	92	268	34	16	4	24	78	16	16	5	18	55	12	2	11	10	35	156	91	45	144	436
Редовних на крају године	77	51	23	88	239	24	13	2	23	62	12	16	3	17	48	9	2	10	10	31	122	82	38	138	380
Ванредних у почетку године	13	2	1	4	20	8	5	1	5	19	2	1	—	2	5	—	—	—	—	—	23	8	2	11	44
Ванредних на крају године	3	2	1	2	8	4	5	1	5	15	—	1	—	2	3	—	—	—	—	—	7	8	2	9	26
Свега у почетку године	107	59	26	96	288	42	21	5	29	97	18	17	5	20	60	12	2	11	10	35	179	99	47	155	480
Свега на крају године	80	53	24	90	247	28	18	3	28	77	12	17	3	19	51	9	2	10	10	31	129	90	40	147	406
Школу је оставило :																									
Због смрти	1	1	1	—	3	—	1	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	1	5
” болести	6	1	—	—	7	2	1	—	—	3	2	—	1	—	3	—	—	—	—	—	10	2	1	—	13
” неположених испита	10	4	1	4	19	8	1	2	—	10	2	—	1	1	4	3	—	1	—	4	23	5	5	5	38
Из других узрока	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега оставило школу	17	6	2	4	29	10	3	2	1	15	4	—	2	1	7	3	—	1	—	4	34	9	7	6	56

II

Број њака Вел. Школе по годинама узраста у појединим факултетима у школској 1893--94 год.

ДО КОЛИКО ГОДИНА	У Ф А К У Л Т Е Т У																																									
	ПРАВНИКОМ				ФИЛОЗОФСКОМ				ТЕХНИКОМ				СВИМА СКУПА																													
	ИСТОРИЈСКОМ ОДСЕКУ		ПРИРОДЊ. МАТЕМ. ОДСЕКУ		ИСТОРИЈСКОМ ОДСЕКУ		ПРИРОДЊ. МАТЕМ. ОДСЕКУ		ТЕХНИКОМ		ТЕХНИКОМ		СВИМА СКУПА																													
	И	II	III	IV	СВЕГА	И	II	III	IV	СВЕГА	И	II	III	IV	СВЕГА	И	II	III	IV	СВЕГА																						
До 17 година	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
До 18 година	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
До 19 година	14	1	—	—	15	7	1	—	8	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
До 20 година	22	12	1	—	35	9	2	—	11	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
До 21 годину	17	17	—	7	41	3	8	—	14	4	8	1	4	17	1	5	1	1	1	1	5	1	1	1	1	5	1	1	8	25	34	6	15	80	15	80	8	25	34	6		
До 22 године	14	7	3	21	45	5	1	—	11	4	3	1	5	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
До 23 године	9	10	2	21	42	3	2	—	3	8	1	—	4	6	1	3	1	1	1	1	3	1	1	1	1	5	14	12	6	29	61	6	29	61	29	61	6	29	61	6		
До 24 године	11	6	7	17	41	2	2	—	3	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
До 25 година	3	—	4	10	17	2	—	—	4	6	—	—	2	3	1	—	2	3	1	—	2	2	1	—	2	2	1	—	2	6	18	31	6	18	31	6	6	18	31	6		
Преко 25 година	4	4	8	16	32	3	—	—	6	11	—	—	2	3	—	—	2	3	—	—	4	7	—	—	4	4	7	4	12	29	52	4	12	29	52	4	12	29	52	4		
Свега	94	57	25	92	268	34	16	4	24	78	16	5	18	55	12	2	11	10	35	156	91	45	144	436	91	45	144	436	91	45	144	436	91	45	144	436						

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

III Број ђака Велике Школе по

РОЂЕНИХ У	У Ф Л К У Л -									
	П Р А В Н И Ч К О М					Ф и л о -				
	И С Т О Р . Ф И Л О Л . О Д С Е К У									
	У Г О -									
	I	II	III	IV	СВЕГА	I	II	III	IV.	СВЕГА
ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА	ВАРОШАНА СЕЉАКА
Граду Београду	21	11	6	9	47	7	4		3	14
„ Нишу	1		1	2	4					
Округу ваљевском		1	1	1	1	4	2	6	1	2
„ врањском	1			1	2				1	1
„ крагујевачком	6	2	4	5	1	3	9	3	20	13
„ крајинском	3	1	1	2	1	2	4	6	1	1
„ крушевачком	4	3		1	7	2	12	5	2	1
„ моравском	10	3	2	4	5	2	21	5	1	1
„ пиротском	1	1			2					
„ подринском	8	3	2		9	3	19	6	2	1
„ подунавском		2	4	5	1	2	3	6	11	1
„ пожаревачком	1	4	5	5	1	1	2	7	12	3
„ рудничком	2	1		1	1	2	2	5	4	
„ тимочком	3	1	2		2	3	5			
„ топличком										
„ ужичком	2	3	1	1	1	2	3	8	5	1
„ црноречком	1	1	1		1	3	2	5		1
Свега	64	22	34	22	16	8	50	31	164	83
Укупно варошана и сељака	86	56	24	81	247	27	15	2	20	64
Рођених у Црној Гори	1			3	4	3				3
„ „ Херцеговини	1				1					
„ „ Босни	1			2	3				1	1
„ „ Бугарској										
„ „ Аустро-Угарској	3			5	8	4	1		1	6
„ „ другим земљама	2	1	1	1	5			2	2	4
Свега рођених у туђини	8	1	1	11	21	7	1	2	4	14
Свега из Србије и туђине	94	57	25	92	268	34	16	4	24	78

месту рођења у школској 1893—1894 год.

Т Е Т У

з о ф с к о м

ТЕХНИЧКОМ

У СВИМА ФАКУЛТЕТИМА СКУПА

ПРИРОДЪ. МАТ. ОДСЕКУ

Д И Н И

I					II					III					IV					СВЕГА												
ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА	ВАРОШАНА	СЕЉАКА											
3	—	5	—	—	—	3	—	11	—	4	—	1	—	3	—	—	—	8	—	35	—	21	—	9	—	15	—	80	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	—	4	—			
—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	2	5	4	7			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	1	1	4	1	—			
—	1	1	—	—	—	1	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	8	5	7	6	2	3	10	6	27	20			
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	1	3	—	2	1	2	7	8			
—	—	1	2	—	—	2	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	4	1	2	1	—	7	6	15	12			
1	1	—	—	—	—	1	2	1	2	—	—	1	—	2	—	5	—	5	—	14	5	2	—	5	—	9	4	30	9			
—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	3	—			
—	2	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	12	3	3	—	2	—	10	5	27	8			
1	—	1	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	5	6	1	1	4	6	12	15			
—	1	—	—	—	—	1	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	8	5	6	1	2	4	2	14	18			
—	—	2	—	—	—	1	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	2	2	2	3	2	4	9	10			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	2	—	—	—	2	3	5	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
3	1	2	—	—	—	1	1	7	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	4	5	4	5	2	2	1	4	5	16	12
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—	—	1	3	2	7	—		
11	4	11	4	1	3	8	8	31	19	7	3	1	—	10	—	4	3	22	6	102	36	54	33	28	12	73	51	257	132	—	—	
15	15	4	16	50	10	1	10	7	28	138	87	40	124	389	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	3	—	3	6	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	—	1	2	1	—	—	1	2	8	2	—	8	18	—	—	—	—	—	8	2	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	1	1	—	1	1	2	4	2	2	4	6	14	—	—	—	—	—	2	2	4	4	4	6	—	—	—	—	—	—	
1	1	1	2	5	2	1	1	3	7	18	4	5	20	47	—	—	—	—	—	18	4	5	5	20	—	—	—	—	—	—	—	
16	16	5	18	55	12	2	11	10	35	156	91	45	144	436	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

IV Број Ђака Вел. Школе по родитељима школске 1893—94 год.

	У Ф А К У Л Т Е Т У																									
	ПРАВНИЧКОМ				ФИЛОЗОФСКОМ				ТЕХНИЧКОМ				СВИМА ФАКУЛТЕТИМА													
	ИСТОР. ФИЛ. ОДСЕКУ				ПРИРОД. МАТЕМАТ. ОДСЕКУ				ТЕХНИЧКОМ																	
	СВЕТА	I	II	III	IV	СВЕТА	I	II	III	IV	СВЕТА	I	II	III	IV	СВЕТА	I	II	III	IV						
Свештеника	5	3	1	5	14	4	—	—	2	6	2	—	—	2	4	2	—	1	—	3	13	3	2	9	27	
Чиновника	30	14	5	17	66	9	3	—	—	12	3	6	—	—	11	1	—	1	—	1	3	43	23	6	20	92
Наставника	3	4	1	6	14	3	2	—	—	1	6	—	—	—	3	1	—	—	—	1	2	7	7	2	9	25
Трговаца	35	16	10	28	89	11	5	1	9	26	6	5	1	4	16	5	1	7	3	16	57	27	19	44	147	
Занатлија	5	10	3	13	31	1	1	2	3	7	1	3	—	—	8	2	1	1	—	1	5	9	15	6	27	51
Земљоделца	14	9	4	18	45	4	4	—	8	16	2	1	3	3	9	1	—	—	3	4	21	14	7	32	74	
Лекара	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Инжињера	1	—	—	—	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	1	1	1	3	6
Послужитеља	1	1	1	3	6	1	—	—	1	2	2	—	—	—	3	—	—	—	—	—	4	1	1	1	5	11
Свега	94	57	25	52	268	34	16	4	24	78	16	16	5	18	55	12	2	11	10	35	156	91	45	144	496	

IX Преглед Ђака по општем резултату школске 1893—1894 год.

У ГОДИНИ	Б Р О Ј Ђ А К А У Ф А К У Л Т Е Т У																									
	ПРАВНИЧКОМ				ФИЛОЗОФСКОМ				ТЕХНИЧКОМ				СКУПА У СВА ТРИ ФАКУЛТЕТА													
	ИСТ. ФИЛОЛ. ОДСЕКУ				ПРИРОД. МАТ. ОДСЕКУ				ТЕХНИЧКОМ																	
	СВЕТА	I	II	III	IV	СВЕТА	I	II	III	IV	СВЕТА	I	II	III	IV	СВЕТА	I	II	III	IV						
I	22	34	21	—	—	77	3	17	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	122
II	7	29	15	—	—	51	2	7	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82
III	1	10	12	—	—	23	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38
IV	10	40	38	—	—	88	2	10	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	138
Свега	40	113	86	—	—	239	7	36	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	380	

* Ова је таблица узета преко реда да би се њом погунила празнина на овој страни.

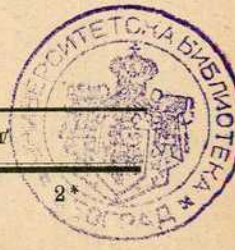
ПРЕДАВАНИ ПРЕДМЕТИ	Б Е О Г Р А Д												КОЈИ ИСПИТ НИСУ ПОЛОЖИЛИ								
	ПРВОЛ						ДРУГОЛ						ЧЕТВРТОЛ								
	Б Е О Г Р А Д						Б Е О Г Р А Д						Б Е О Г Р А Д								
	5	4	3	2	1	СВ.	5	4	3	2	1	СВ.	5	4	3	2	1	СВ.	1	2	3
Неорганска хемија . . .	5	5	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Низа математика . . .	7	—	1	1	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Јавна хиџена . . .	6	2	1	1	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Минералогја . . .	—	5	3	1	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Препремно цртање . . .	5	1	4	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега . . .	23	13	9	3	—	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нацртна геомет. (пр.)	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
” ” цртање	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Геологија . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Низа геодезија . . .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Теориска механика . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Виша математика . . .	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега . . .	—	—	—	—	—	—	2	4	3	2	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Низа геодезија . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Графостатика (предм.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
” пројект.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Теориска механика . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега . . .	—	—	—	—	—	—	4	10	9	11	—	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Наука о мостов. (пр.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
” ” пројект.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Хидрот. (предм.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
” (пројект.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Архитектура . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Виша геодезија . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Наука о ж. и пут. (пр.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
” пројект.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега . . .	—	—	—	—	—	—	6	30	35	9	—	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Испит из механике нису сви полагаоци пошто је професор променио полагај. ² Професор променио полагај. ³ Један је ослобођен испита.

X Број недељних часова из појединих предмета предаваних у истор. филол. одсеку филозоф. факултета школ. 1893--1894 године

У ГОДИНИ	У Г О Д И Н И												ПРЕДМЕТИ	ТРЕЋОЈ	ЧЕТВРТОЈ	
	I		II		III		IV		I	II	I	II				
	У	С	Е	М	Б	Е	С	Т								Р
	БРОЈ ЧАСОВА	ПРЕ ПОДНЕ	СВЕТА	ПРЕ ПОДНЕ	ЧАСОВА	ПРЕ ПОДНЕ	СВЕТА	ПРЕ ПОДНЕ	ЧАСОВА	ПРЕ ПОДНЕ	СВЕТА	ПРЕ ПОДНЕ				ЧАСОВА
Географија	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	Историја Срба
Латински језик	1	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	Латински језик
Општа истор. књижевн.	1	3	4	4	1	1	1	1	3	4	4	4	4	4	4	Историја опште књиж.
Стара историја	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	Педагогија
Грчки језик	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	Логика
Психологија	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	Историја сред. века
Филологија	6	6	6	6	4	4	4	4	2	2	2	2	2	2	2	Историја филол.
Италијана	3	3	3	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Грчки језик
Немачки језик	4	4	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Историја нов. века
Свега	8	17	25	14	17	31	31	31	20	11	31	19	15	34	36	Свега
Латински језик	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Историја Срба
Општа истор. књижевн.	1	3	4	4	1	1	1	1	3	4	4	4	4	4	4	Латински језик
Историја сред. века	1	5	5	5	1	1	1	1	5	5	5	5	5	5	5	Грчки језик
Психологија	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	Истор. књиж. Јуж. Слов
Грчки језик	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	Логика
Филологија	6	6	6	6	4	4	4	4	2	2	2	2	2	2	2	Педагогија
Немачки језик	4	4	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Народна економија
Свега	8	14	22	12	14	26	26	26	10	23	33	14	22	36	36	Свега

XIV Преглед професора Вел. Школе по плати у појединим факултетима и месечна сума утрошена на њих у школ. 1893—94 год.

РЕДНИ БРОЈ	С ПЛАТОМ		У Ф А К У Л Т Е Т У					УТРОШЕНО У ФАКУЛТЕТУ									
	ОД		ПРАВНИ- ЧКОМ	ФИЛОЗОФСКОМ		ТЕХНИ- ЧКОМ	У СВИМА ФАКУЛТ.	ПРАВНИЧ КОМ		ФИЛОЗОФСКОМ				ТЕХНИЧ- КОМ		У СВИМА ФАКУЛТЕТ.	
	ДИН.	ПАРА		ИСТ. ФИЛ. ОДСЕКУ	ПР. МАТ. ОДСЕКУ			ДИН.	ПР.	ДИН.	ПР.	ДИН.	ПР.	ДИН.	ПР.	ДИН.	ПР.
1	589	40	2	3	1	—	6	1178	80	1768	20	589	40	—	—	3536	40
2	526	25	—	2	1	1	4	—	—	1052	50	526	25	526	25	2105	—
3	463	10	—	1	—	2	3	—	—	463	10	—	—	926	20	1389	30
4	399	95	1	—	2	—	3	399	95	—	—	799	90	—	—	1199	85
5	336	80	4	3	4	5	16	1347	20	1010	40	1347	20	1684	—	5388	80
6	273	65	3	2	4	1	10	820	95	547	30	1094	60	273	65	2736	50
7	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	—	250	— ¹
8	189	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	189	45 ²
9	166	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	166	66 ³
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	— ⁴
11	84	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84	20 ⁵
Свега профес.			10	11	12	9	42	3746	90	4841	50	4357	35	3660	10	17146	16

1 плата учитеља цртања; 2 плата секретара; 3 плата учит. нем. језика; 4 плата учитеља певања; 5 додатак ректору.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ХV Преглед благодејанаца у појединим факултетима школске 1893—94 г.

ВРОЈ	У Ф А К У Л Т Е Т У																								
	ПРАВНИЧКОМ				ФИЛОЗОФСКОМ				ТЕХНИЧКОМ				СВИМА СКУПА												
	ИСТОП. ФИЛ. ОДСЕКУ				ПРИРОДН. МАТ. ОДСЕКУ				ТЕХНИЧКОМ				СВИМА СКУПА												
У Г О Д И Н И																									
	I	II	III	IV	СВЕГА	I	II	III	IV	СВЕГА	I	II	III	IV	СВЕГА	I	II	III	IV	СВЕГА					
Благодејанаца	7	5	4	19	35	13	1	—	1	15	1	3	—	5	9	4	1	1	—	6	25	10	5	25	65

ХVI Месечни распоред благодејала који је учинен на благодејанце у школ. 1893—94 год.

МЕСЕЧНИ	У Ф А К У Л Т Е Т У																								
	ПРАВНИЧКОМ				ФИЛОЗОФСКОМ				ТЕХНИЧКОМ				СВИМА СКУПА												
	ИСТОП. ФИЛ. ОДСЕКУ				ПРИРОДН. МАТ. ОДСЕКУ				ТЕХНИЧКОМ				СВИМА СКУПА												
У Г О Д И Н И																									
	I	II	III	IV	СВЕГА	I	II	III	IV	СВЕГА	I	II	III	IV	СВЕГА	I	II	III	IV	СВЕГА					
Издајак учинен на појединце	22	22	22	22	88	22	—	—	22	66	22	22	—	22	110	2650	2650	2650	—	7950	9250	9250	4850	66	23950
Издајак на све слуш. у јед. год.	154	110	88	418	770	286	22	—	22	330	22	66	—	110	198	106	2650	2650	—	159	568	22450	11450	550	1457

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА